MARCU BEZA

PE TĂRÂMURI BIBLICE

PALESTINA, SIRIA, CHIPRU ŞI MUNTELE SINAI

BUCUREŞTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" S. A., BREZOIANU, 23—25
1934

www.dacoromanica.ro

PE TĂRÂMURI BIBLICE

www.dacoromanica.ro

Prefață

Când m'am întors din Ierusalim și am urcat platforma sălii Fundației Carol să vorbesc publicului despre „Viața lui Iisus", deodată m'a izbit gândul, că ultima din seria conferințelor mele asupra culturii engleze a fost: „Introducerea Creștinismului în Anglia". Începusem pe neștiute a mă pregăti în cele bisericești. Fusesem oarecum sortit Locurilor Sfinte, izvoditoare de minuni și de legende; cari, prin acest caracter al lor, intrau deadreptul și în cadrul preocupărilor mele. Nu țineam eu la Universitatea din Londra prelegeri asupra literaturii populare? Nu purta una din cărțile mele englezești titlul de Păgânism în Folklorul Românesc ?

Așacă strămutarea mea în Palestina, departe de a fi abătut, a slujit rostu-mi scriitoricesc, adăugând operei mele și paginile ce urmează, apărute întâi ca foiletoane în ziarul „Universul".

Cât privește ilustrațiile am de mulțumit D-lui S. Schweig, un expert în reproduceri de rămășiți arheologice, care m'a însoțit în toate călătoriile și a luat pentru mine fotografiile trebuitoare.

Ierusalim, 1934.

M. B.

---

www.dacoromanica.ro

INTÂILE ZILE LA IERUSALIM

www.dacoromanica.ro

Intâile zile la Ierusalim

Am auzit în copilărie, fără să pricep, de oameni ce porniau să ajungă până departe spre Iordan, unde, căpătându-și titlul de hagii, se întorceau apoi, acoperiți de cinstea și lauda tuturor.

Odată a poposit în fața Salonicului un vapor și a scos dinlăuntru mulțime de străini, veniți să bată mătănii pe la biserici. Am aflat, că erau pelerini din Rusia.

— Și unde se duc ? am întrebat.

— La Ierusalim.

Orașul nu însemna nimic pentru mine. Mai târziu, însă, câte povești, câte pagini fără seamăn, câte lucruri minunate, nu s'au legat de acest nume ! A căzut asupra-i din lumea idealității necuprinse un reflex puternic, care l-a transfigurat, încât astăzi, avându-l sub ochi, mă uit nedumerit și-mi zic : Acesta să fie Ierusalimul ? O grămădire pe coastă de clădiri galbene-cenușii ca nisipul, acoperite cu roșii cărămizi. Tonul întreg de uscăciune e domolit pe alocuri de straturi verzi; măslini în deo-

www.dacoromanica.ro

sebi și chiparoși, înălțându-se alături de turnuri și cupole numeroase. Intâi ești decepționat. Când treci, totuș, pe una din porțile întărite și străbați în umbra bazarurilor, în străzile strâmte, încâlcite, cu arcuri de piatră, unde nu încape trăsura, în schimb forfotă chip și fel de lume — ici-colo și câte un asin răbdător ori o cămilă ivită din pustiuri ; când te afli pe neașteptate în curți liniștite de mânăstiri ; când te întâmpină din tot locul neuitate amintiri biblice, simți în adevăr asupră-ți suflul anilor cărunți, zbucnind și până azi de larma vieții neîntrerupte.

Există cetăți și mai vechi ca Ierusalimul, dar sunt duse în risipă. E moartă Niniva cea tare, mort e Babilonul trufaș, cresc palmieri deasupra Memfisului răpus. Ierusalimul, însă, merge înainte. Firește, multe s'au schimbat într'însul. Munții s'au măcinat, văile s'au mai umplut, iar străzi și așezări de odinioară zac sub pașii trecătorului adânc în pământ, unde trebue să cauți și începuturile orașului, atârnând în bună parte de singurul izvor, viu încă, al Gihonului.

Il găsești la răsărit, de cum te lași printre rânduri de cactuși în Chidron: o gură de peșteră, mai multe trepte, și dai jos de izvor; îi auzi gâlgâitul undeva la funduri. Cică se oprește uneori, un balaur i-ar fi sorbind apa, spre a revărsa-o iarăș; de unde și numirea Izvorul Balaurului. Fete grăbesc și acum, vin și se duc, legănându-și trupurile, cu vasele pe cap, cași pe vremea Jebuziților. Săpăturile

www.dacoromanica.ro

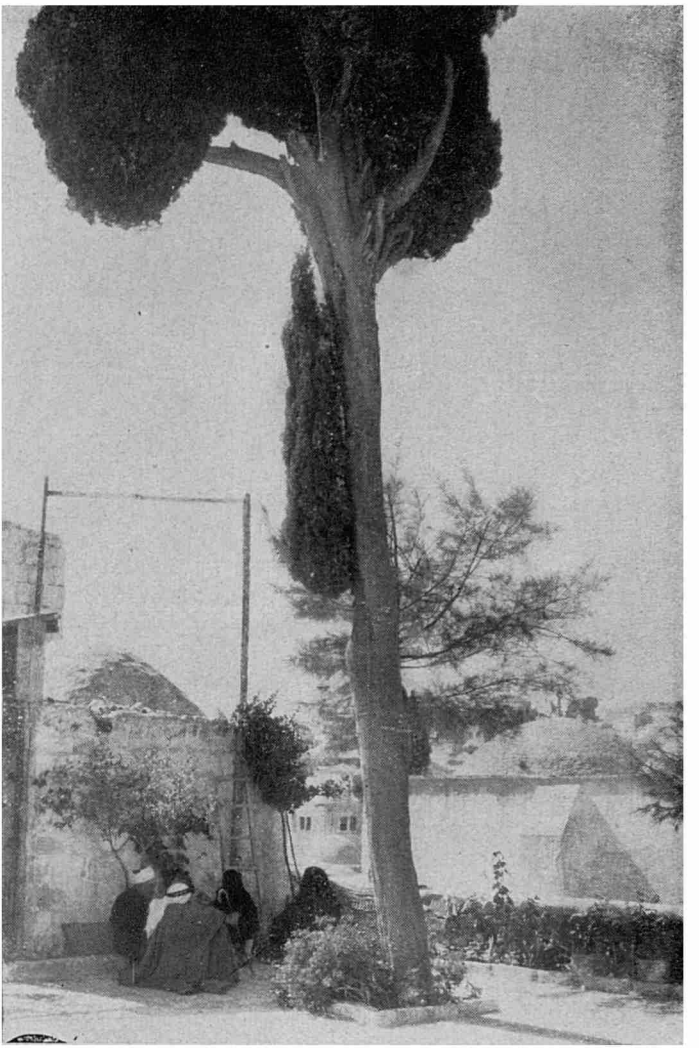

Colț în vechiul Ierusalim

www.dacoromanica.ro

din urmă au scos la iveală un zid de fortăreaţă al acestora, care fixează şi locul palatului lui David: pe coborâşul Sionului, mai sus de Gihon.

Durat era din lemn de cedru libanic, luxos împodobit înlăuntru cu prisosul de nestimate răpite cuceriţilor, cu lat acoperiş sfârşit în terasă, pe care obişnuia să se plimbe regele. Şi odată, pe înserate, când soarele va fi aprins cerul asupra Muntelui Măslinilor şi când pe porţile cetăţii se vor fi întors turmele acasă, David, printre gândurile sale de cârmuire, nu şi-a putut ţine ochii şi dela Batşeba în goliciunea frumuseţii ispititoare. Şi nu şi-a pus frâu patimii. A trimis crainici de-au luat-o şi s'a culcat cu ea; în vremece lui Uriah, soţul femeii, i-a făcut înadins drum să se prăpădiască în război. S'a pocăit el pe urmă şi s'a rugat iar şi iar de îndurare:

„Fie-ţi milă, Doamne, căci slab sunt. Mi-am recunoscut păcatul şi nedreptatea mea n'am ascuns-o!..."

Apoi într'un timp a luat hotărârea unui recensământ. Evreii, caşi alte naţii primitive, socotiau numărătoarea drept nelegiuire; poate fiindcă atrăgea duhurile necurate, şi cu ele mânia de sus. Ceeace s'a şi întâmplat. Regele a zărit pe stânca muntelui din faţă îngerul nimicirii cu sabia în mână. Şi pe locul vedeniei a ridicat un altar, trecând lui Solomon sarcina clădirii faimosului templu, strălucirea căruia a pătruns adânc în tradiţia populară şi a lăsat neştearsă amintire — amin-

www.dacoromanica.ro

tire, atâta numai: că s'a împlinit în privința lui profeția și n'a rămas nimic, afară de bucata unui zid, semn al măririi apuse, ce cheamă necontenit jelaniile de rugă ale urmașilor Israelului împrăștiat.

Dar stânca însăși au păstrat-o cu temută evlavie toți, în perindarea continuă de crezuri și noroade. Dupăce creștinismul a eșit din grele cumpene la o conștiință de sine, a cinstit-o și el printr'un altar în vremea Cruciaților. Iar Mahomed, înaintea plecării la Meca, a fost luat în somn și dus pe aceiaș stâncă să se roage. Și se pare că n'a visat, deoarece se lămuresc și acum pe stâncă urmele pașilor Profetului și calului. Dintr'un singur sbor l-a purtat încoace roibul năzdrăvan și apoi deadreptul în cer. Atunci și stânca, zice-se, ar fi vădit oarecare neastâmpăr de înălțare după Mahomed, însă îngerul Gabriel s'a arătat și a țintuit-o locului, spre uimirea pelerinilor.

Cum este înconjurată astăzi în lemn de cedru sculptat, sub domul cu neprețuite mozaicuri al lui Abd-el-Melec și alături de podoabe ce îmbină așa de măestrit marmora cu porțelanul, stârue asupra stâncii mulțime de legende fără obârșie sigură.

Tablele Legii, dispărute din templul lui Solomon, s'ar fi găsind tăinuite în peștera stâncii. Și sună a gol dușumeaua peșterii, că trece jos o apă din Paradis, care și el nu-i tocmai departe.

Și dacă-i Paradisul, dece n'ar fi tot aici și centrul pământului? Erau greșiți slujitorii

www.dacoromanica.ro

Oracolului din Delfi, când îl socotiau aiurea. S'a întors de mult axa, cum ne cântă mistic și câteva colinde ale noastre.

Fericit loc al Ierusalimului! Dintru început l'a consacrat Dumnezeu și l'a hărăzit spre închinăciune tuturor deopotrivă, și Creștinilor și Evreilor și Musulmanilor, fără a bănui măcar, în bunătatea-i nesfârșită, că fiecare vrea să și-l însușiască numai pentru sine.

Găsesc pe masa hotelului o biblie zisă a Gideonilor. Știu de oameni, cari se constitue în societăți spre a face cunoscută biblia, crezând că așa li se mai iartă din păcate. N'ar fi și Gideonii dintre aceștia? Numele, firește, le vine din **Cartea Judecătorilor**, unde se vorbește de unul, Gideon, supus în toate voinței cerești. Casi eroul ebraic, fiecare din Canadienii noștri — că din Canada li se trage obârșia — a primit dela Dumnezeu poruncă să răspândiască biblia; de aceea s'au grupat laolaltă. Dacă Gideon singur a făcut o mulțime de isprăvi, dar atâția Gideoni la un loc! In adevăr au umplut Ierusalimul cu biblii de-ale lor, cari au și o latură caracteristică — arată la început ce anume să citească omul, mai folositor și mai potrivit dispoziției ori cerinței sale: „Dacă ești în necaz; dacă nu-ți merg bine trebile; dacă te-ai săturat de păcate; dacă ești stingher și turburat"... Asta din urmă, zic, este pentru mine, așa mă simt eu acuma:

www.dacoromanica.ro

„stingher și turburat". Mi se recomandă Psalmii 23 și 27. Unul începe: „Domnul mi-e păstor"; celălalt: „Domnul e lumina și scăparea mea". Le citesc pe amândouă de repetate ori — zadarnic. Nu găsesc alinare. O tristeță fără înțeles mă apasă.

Nu s'a luminat bine de ziuă, și un fluer prinde să moduleze cântece arabe, languros, cu înfloriturí prelungi ce aduc mult a doine. Acum un răcnet, și încă unul, și altul și altul. Cu ce să le asemăn decât tot cu răcnete auzite aiurea, dar niciodată așa de numeroase? Autorii lor trec sub fereastră; cârduri întregi trepăduesc la muncă împovărați, cu pași siguri, mai repede sau mai încet, după voia stăpânului. Nu încape vorbă, asinii sunt cei mai sporníci, mai îndurători și mai pașnici cetățeni ai Palestinei.

Peste drum — un cimitir verde, musulman, cu havuz la mijloc, și morminte de piatră în părăsire, printre cari pasc oi și capre. Lăcașuri funerare în vecinătatea caselor am văzut și la Edinburgh, de o copleșitoare melancolie în aerul neguros și umed. Aci dimpotrivă, nu-i prea nefericești pe aceice-și dorm somnul în paza chiparoșilor. Pe alături încă și smochini, și niște flori aprinse ce le recunosc a fi de rodii. Am copilărit eu cu smochini și cu rodii; încât, uitându-mă acum, mă înduioșez. Imi pare așa de mult.. Ce neastâmpăr, ce imbolduri fără nume, m'au purtat de atunci din loc în loc, și până la Ierusalim! Dar aceste-s reverii, de cari trebue să mă scutur. Mă în-

www.dacoromanica.ro

Cactuşi cu fructe

www.dacoromanica.ro

demn singur, că e sărbătoare și am de mers la biserică; și în aceaș zi de văzut mai multe persoane, spre a nu se supăra vreuna din ele. Aci lucrurile merg după tipic, așa mi s'a spus. Și formalitățile au valoarea dogmelor.

Mă urnesc deci. Și, cum ies pe stradă, aud detunături. O fi bătând tunuri în cinstea mea? Ori poate vreo revoluție? Nu. Aflu, că se sparg stânci în vederea clădirilor; se construește mult la Ierusalim. Casele în bună parte fără streșini, de par neisprăvite. Florile se țin în tinichele de gaz ce urâțesc cumplit. La răspântii stâlpii de felinare au mici prispe, sub cari stau polițiștii în alb, feriți de soare. Firmele, anunțurile, numele străzilor, în trei limbi : una împăciuitoare a stăpânitorilor, ținând cumpăna între celelalte două vrăjmașe: araba și ebraica.

Până ajungi la porțile zidului de întărătură o fi cum o fi; însă, pe urmă te afli în adevărată babilonie. Ce de oameni, ce de lucruri și ce de costume ! Musulmani, cari nu și-au turtit fesurile în șepci; cadâne păstrătoare a misterului ferigelei; Evrei eterocliți, cu antereu și fără perciuni ori cu antereu și cu perciuni; rase aparținând după tăetura și culoarea lor, la te miri ce Creștini-ortodoxi sau Armeni, Iacobiți, Copți, Abisinieni, Maroniți; apoi Felahi sdrențeroși; Arabi în alb; fete de-ale lor cu năfrămi lungi și piepți brodați — roșu pe un fond negru; aduc în panerașe trandafiri și frunze de viță. Unele se tatuează pe obraji: o fi spre înfrumusețare. ori în amintirea vre-

www.dacoromanica.ro

unui prilej însemnat? Zic asta, fiindcă la Cairo am întâlnit pe un popă Copt, care mersese la Ierusalim și drept **memento** își tatuase pe braț o cruce și data călătoriei, pe cari le va lua cu sine în mormânt și la judecata din urmă își va putea arăta brațul: „Uite, Doamne, am fost la Ierusalim“ !

In forfoteala mulțimii nu lipsesc nici vechile mele cunoștințe : simigiul, vânzându-și în altă limbă aceaș marfă de covrigi, și lemonagiul cu două talgere de alamă în mână ce le sună mereu, vestindu-și prezența. Iată și cafenelele — măsuțe, scaune joase, și simpaticii fumători de narghilele: gâlgâie apa, se ridică fumul drept spre cer. Mare și milostiv e Alah! Ce le pasă lor de Evrei, că se pretind moștenitorii Palestinei ori de Arabi, că susțin a fi fost în Palestina chiar înainte de Abraam ! Iar prăvăliașii cât de cumsecade! Mă cheamă din stradă: poftim ici, poftim colo, nu știu cum să le mulțumesc de atâta bunătate. Și sunt orânduiți după bresle: făurarii, cazangii pierduți în sgomote, plăpumarii dinaintea mormanelor de bumbac ce le bat și le bat, scoțând sunete ca de ghitare...

Ajung pe negândite în **Via Dolorosa,** dealungul căreia Iisus și-a purtat crucea. O ceată de Englezi, bărbați și femei, stau îngenuchiați în praful drumului și cântă rugăciuni. Se ridică apoi, cu preotul în frunte și cu imnuri înaintează, și iarăș cad în genunchi, și iarăș se ridică — rând pe rând la cele paisprezece stațiuni, câte comemorează episoadele

www.dacoromanica.ro

mersului dureros spre Calvar. Intr'un loc după ei și o turmă de capre și niște cămile, bălăbănindu-se. Luați aparte, pelerini, capre și cămile, n'ar fi nimic; însă, împreunarea lor în chiar inima Ierusalimului, ce tablou nebănuit, apocaliptic !

Acum e vremea de biserică. Mă însoțește consulul României — pe jos, de bună-seamă, altfel nu se trec ulicioarele tăiate pe alocuri în chip de scări. Merge înainte paznicul, prea cunoscutul cavas al Orientului, în șalvari și ilic de postav, cu sabie încins, și cu baston impunător. Lumea se dă înlături și noi avem aerul a zice : „Ia, uitați-vă, noi suntem !" La poarta Sfântului Mormânt ne întâmpină alt cavas și amândoi acum, unde nu se pornesc a lovi în lespezile dușumelei — câți pași, atâtea lovituri. Intrăm, când se cântă : „Christos a înviat din morți". In jelț, la mijlocul bisericii, stă arhiepiscopul în pompa odăjdiilor sale de slujitor. Pe masă colo, între sfeșnice luminoase o cruce, care în bogăția nestimatelor îmbracă o bucată din însuși lemnul răstignirii. Ard numeroase candele și tremură învăpăiat reflexul pe chipurile de aur ale iconostasului. Cântăreții de o parte și de alta au strâns în preajmă-le grupuri de băieți în cămăși albe și scurteici liliachii, și împreună duc psaltichia cu ison și tărăgănări nesfârșite, după vechea tradiție bizantină, susținută, în belșugul fumului tămâios de cădelniți, și printr'unele amănunte ce lipsesc altor biserci ortodoxe. De pildă, înaintea eșirii

www.dacoromanica.ro

cu sfintele daruri, trei preoți se ivesc la ușa din altar — unul cu lighean și ibric, ceilalți cu pișchir întins și arhiepiscopul de slujbă își spală mâinile colo în fața lumii, apoi la un timp diaconul o iea pe arăbește; iar către sfârșite desus înlăuntrul bisericii un clopot începe să răsune, urmat la ieșire de clopotele din turlă. Și la bătaia lor neîntreruptă se alcătuește acuma un alaiu măreț: vreo patruzeci de obraze bisericești, în șir îndoit, cu arhiepiscopul la mijloc și cavașii înainte, lovind cu bastoanele în caldarâm, așa urcăm la reședința Patriarhiei, unde, în atmosfera obișnuitelor colachii grecești, sunt cinstit cu lichior — lichior de dimineață iarăș un lucru nou pentru mine — și cafea. Și, dupăce mai primesc în palmă câteva picături de apă aromatică, plec în alte vizite.

Și aci gazdelor, bucuroase de oaspeți, cum le-aș refuza o cafea și un lichior, mai ales că începe să-mi placă această împreunare de cafea și lichioruri, cari lunecă dulce pe gât, după vorba **Cântării Cântărilor**, făcând și buzele celor adormiți să grăiască. Și dau înainte cu vizitele, încă una și încă un lichior și o cafea și iarăș: „Să-ți fie de bine!". Și vezi, urarea prinde la Ierusalim, că în adevăr mă simt bine, din ce în ce mai bine.

Intors la hotel deschid iar biblia Gideonilor: „Dacă ești în necaz; dacă nu-ți merg bine trebile; dacă te-ai săturat de păcate; dacă ești stingher și turburat". Numai la veselie nu s'au gândit de loc Gideonii, să-mi spue

www.dacoromanica.ro

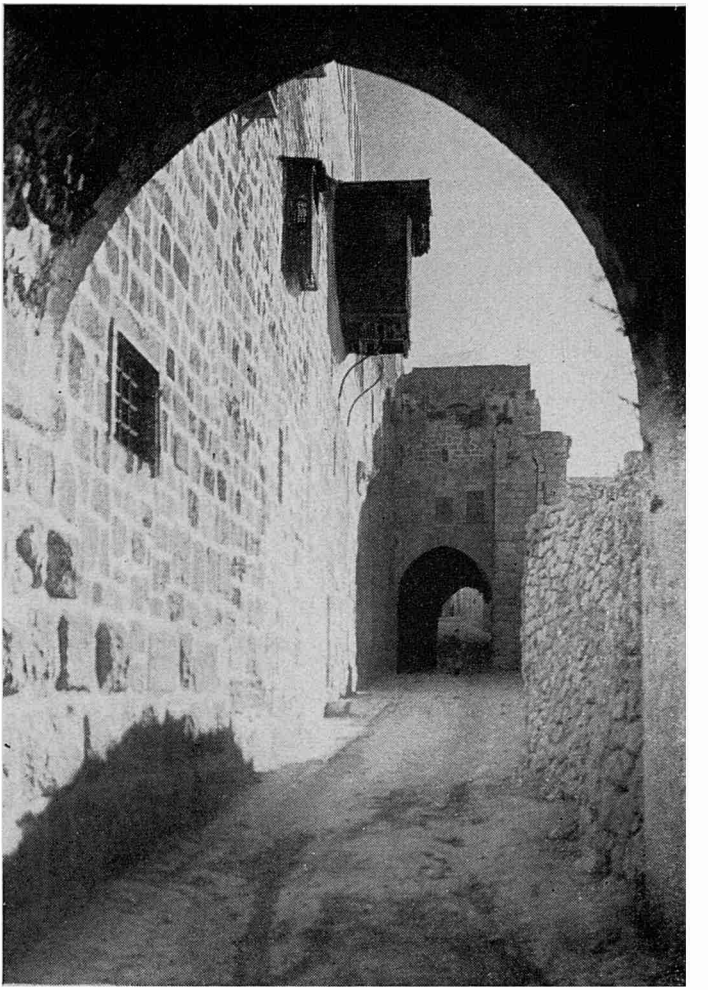

Via Dolorosa

www.dacoromanica.ro

ce să citesc. Poate că biblia nu e scrisă pentru oamenii prea veseli; dar, cum sunt pătruns de duhul ei, mă închin : „Fie-ți lăudat numele, Doamne! Că puternic și milos ești, și te-ai îndurat de robul tău, de i-ai îndreptat pașii la sfânta cetate a Ierusalimului, deschizându-i drumul spre noui impresii și noui experiențe !“

www.dacoromanica.ro

HEBRON

www.dacoromanica.ro

Zidul Plângerii

www.dacoromanica.ro

Hebron

Regiunea Hebronului deschide perspectivele unui trecut de viață pastorală, când Abraam purcese încoace spre întemeierea namului iudeic — sarcină pentru care fusese oarecum predestinat.

In adevăr, la nașterea lui Abraam vracii palatului, eșiți noaptea din casa lui Terah, unde prăznuiseră, văzură o stea mare crescând la răsărit și mistuind deodată alte patru stele din patru colțuri ale cerului. Negreșit, un semn prevestitor, pe care vracii îl împărtășiră craiului Nimrod, dându-i și tălmăcirea: „Când fiul născut acum al lui Terah, va ajunge mare, te va nimici; el și urmașii săi vor pune stăpânire pe pământurile tale și ale altora. De aceea credem noi să fie omorât copilul". Nimrod chemă atunci pe Terah și-i ceru ca, în schimbul unei răsplăți, să-i dee copilul. După multe întârzieri și codiri, Terah înfățișă regelui drept al său pe fiul unui serv născut în acelaș timp, iar pe Abraam îl duse într'o peșteră. Și crescu astfel Abraam nebănuit de ni-

www.dacoromanica.ro

meni. Și la o vârstă încă timpurie își deschise ochii spre adevărata Dumnezeire, văzându-se mare dărâmător de idoli; încât merse știrea la rege, că el este acela cu steaua ivită la naștere. Mânios regele peste măsură, porunci să fie zvârlit Abraam într'un cuptor încins; dar, iată minunea de sus, că focul nu atinse nici-un fir din părul lui Abraam, care păși teafăr înaintea uimirii lui Nimrod. „Dumnezeul încrederii mele, zise Abraam, în mâinile căruia stau toate lucrurile, m'a scăpat din flăcări". Și după câtva timp regele avu groaznic vis. Se făcea că un om asemuitor lui Abraam venia ținând o sabie și Nimrod cu oastea lui o pornia la goană. Și, urmărindu-i fără cruțare, acel om arunca două ouă : dintr'unul curgea o apă strașnică ce-i îneca pe toți, afară de rege și alți trei ; acum apa dispărea, iar din oul celălalt ieșia o pasăre, sbura pe capul lui Nimrod și-i scotea ochii. Inspăimântat regele, aflând și dela vraci înțelesul primejdios al visului, trimise în taină să-l ucidă pe Abraam ; însă acesta printr'un serv al său credincios prinse de știre și plecă atunci cu familia și cu tot avutul său către țara Canaanului.

Astea sunt legendele, pe cari autorii Talmudului mai târziu le-au pus în seama lui Abraam, tinzând a-l înfățișa drept începătorul și paznicul credinței într'un singur Dumnezeu. De fapt emigrarea lui Abraam din Chaldea, cași alte mișcări similare, e pricinuită de foamete într'o perioadă ce s'ar data cu vre-o două mii o sută de ani înaintea erei

www.dacoromanica.ro

noastre; iar monoteismul său îmbracă hotărât veștminte curente păgânești. Acelaș Dumnezeu, care spre întărirea legământului cu Abraam, trece între jertfele despicate în două ca un „cuptor fumegând și torță înflăcărată" — acelaș Dumnezeu apare apoi sub forma întreită de sol ceresc în apropierea locului unde Abraam își are corturile :

„Și Iehova se arătă lui Abraam la stejarul din Mamre, când ședea la ușa cortului în arșița zilei. Și, ridicându-și el ochii, se uită și iacă trei bărbați stăteau înante-i și el, văzându-i, alergă dela ușa cortului să-i primiască și se închină până la pământ și zise: Doamne, de-am aflat har în ochii tăi, rogu-te nu te îndepărta dela robul tău"..

Acestor rânduri trebue să alăturăm cuvintele misterioase ale lui Samuel cu privire la stejarul din Tabor, unde Saul avea să fie întâmpinat de trei bărbați ducându-se la Dumnezeu, spre a înțelege că este vorba de un cult primitiv al adorării copacilor. In deosebi stejarul din Mamre era socotit totdeauna sacru. Pe un altar așezat de Abraam se tăiau jertfe, se aduceau prinoase de vin și de tămâe. Și până târziu, după creștinism, aveau loc serbări, unde lume și lume se aduna. Arabi, Evrei și Greci veniau să se roage și să petreacă liber și sgomotos ca la iarmaroace.

Stejarul ce se vede astăzi, întărit și susținut în proptele, cică ar fi chiar acel faimos de odinioară. Are cu adevărat un trunchiu enorm,

www.dacoromanica.ro

pe care stau zugrăviți îngerii ospătați cândva de Abraam. Și mă gândesc, că s'ar fi găsit aci o icoană la fel în veacul al patrulea după Christos, reprezintând aceleași trei îngeri ; mijlociul recunoscut de Eusebius ca „însuși Domnul și Mântuitorul nostru". In preajmă sunt pâlcuri de chiparoși, boschete și vii bogate, întinse de jur-împrejurul așezărilor, multe în pământ ars, cu domuri și cu minarete, ale Hebronului antic, unde Sara își sfârșise zilele. Abraam, aflător pe atunci în Birșeba, veni s'o plângă și să cumpere spre îngropare dela Efron Heteul un teren cu peștera Machpela.

Transacția povestită în biblie redă măestrit caracterul unui târg oriental, în care părțile se tratează laolaltă cu termeni înfloriți de curtenie și, pledându-și fiecare cu grijă interesul, dă totuș impresia, că n'are în vedere de cât binele și folosul celuilalt.

Tot în peștera Machpela fuse depus și Abraam; iar în urmă purtară din Egipt și corpul îmbălsămat a lui Iacob, care înaintea morții se rugă de fii lui să nu-l îngroape decât în aceeaș peșteră a lui Efron Heteul:

„Acolo înmormântară pe Abraam și pe Sara, femeea sa; acolo înmormântară pe Isac și pe Rebeca; acolo înmormântai eu pe Lea".

Neîndoios, locul de hodină al atâtor patriarhi a fost dintru început ținut în mare cinste și întărituri puternice l'au împresurat. Bizantinii sub Impăratul Constantin au străpuns întâi zidurile și-au ridicat asupra grotei

www.dacoromanica.ro

Bir-şeba. Descălecatul întâiu al lui Abraam

www.dacoromanica.ro

biserică, pe care apoi Arabii au prefăcut-o în moschee și-au mai împodobit-o, dându-i numele de **Haram El-Khalil** — Sanctuarul Prietenului — după versetul Coranului : „Și Atotputernicul a adoptat de prieten pe Abraam". Treci mai multe porți până ajungi la pronaos, unde se află de amândouă părțile cripta lui Abraam și cripta Sarei. Bolta înăuntru e sprijinită de patru stâlpi ca niște arbuști, rămurindu-se în arcuri. La mijloc și într'o galerie sunt alte cripte — toate acoperite în frumoase brocarduri cu broderii în aur și nu fac decât să însemne locurile corespunzătoare ale mormintelor în grotă. Nu le poate vedea nimeni pe acestea cu ochii.

— Și dece oare ? întreb pe conducătorul meu Arab.

— Noi cu păcatele noastre suntem nevrednici a ne apropia de așa morminte sacre.

Și în trecut puțini au pătruns în peșteră : un Benjamin de Tudela și apoi Cruciații, cari, după cercetare, au astupat ei înșiși intrarea dindărătul amvonului de abanos sculptat. Mai este în dușumele o gură de bronz; atârnă pe ea candele a căror lumină de-abia punctează jos întunericul funebru. Coborând mai multe trepte spre poarta mare de eșire, iau seama la niște crăpături în piatra zidului, unde Evreii în zilele de Vineri se strecoară și plâng și aruncă rugăciuni scrise pe hârtiuțe, menite patriarhilor. Atât. Mai departe n'au voe să meargă. Și nicidecum în sanctuar.

www.dacoromanica.ro

— Dar bine, zic, crăpăturile-s din pricina vechimii, și nu duc nicăeri. Ce se fac acele rugăciuni scrise ?

— Le iau copiii de le aruncă.

Și totuș acolo după zid își dorm somnul veșnic părinții și copii nației iudeice.

www.dacoromanica.ro

LA BETLEHEM

www.dacoromanica.ro

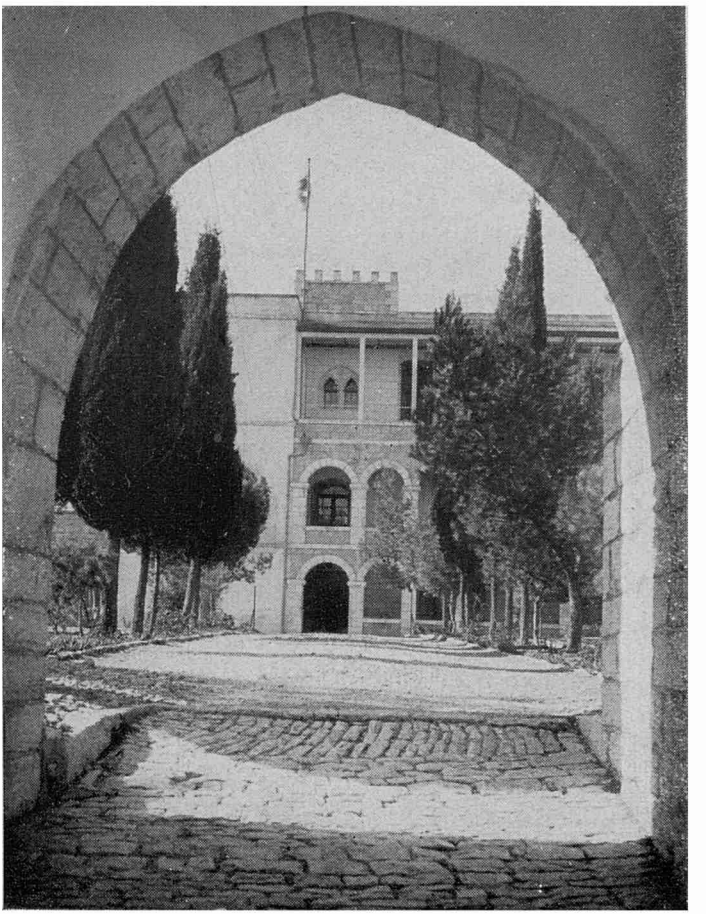

Tantur

www.dacoromanica.ro

La Betlehem

Intre locurile ce mi-au fost de popas în viață, adaug și pe acesta : Tantur, o mânăstire de maici ale Ordinului Sfântului Ioan din Malta. Nu departe de Ierusalim. Urci sub turnul clopotniței, pe o alee de chiparoși, la trei rânduri de chilii, dând în privdoare lungi deacurmezișul. Totul, încăperile cât și grădina cu oleandri înfloriți, în mare tihnă. Timpul aci e o curată abstracție. Nu ființează, pentrucă nimic nu se întâmplă.

Soarele din vreme se culcă și răsare din vreme. Când prind a mîji zorile pe munții Moab, tresare ciripitul unei păsări, alta răspunde, și pornește concertul, odată cu ruga maicilor în biserică. Seara pe neașteptate, fără de nici un amurg, se întunecă. Mă uit de pe terasă la rumenirea zării apusului, unde oameni și cămile mișcă pe linia dealului împreunat cu cerul ; un clopot picură din turla satului Beit-Jala — odată Zelzah, pomenit în **Cartea lui Samuel,** revărsându-se alb printre dumbrăvi de măslini; colo sue drumul spre

www.dacoromanica.ro

Hebron; iar de partea cealaltă, în stânga, începe Betlehemul ! Cu puterea unui descântec vine să-mi treziască răsunete ale copilăriei îndepărtate :

Sculați, boeri mari,
Florile dalbe !...

Și iacă, înainte-mi, cele trei arătări de odinioară, în strălucirea veștmintelor exotice, cu prinosul de aromate :

Noi suntem magii dela răsărit,
Gaspar și Melchior și Baltazar...

Mă bucur, după ani de uitare, că împrejurările mă aduc să le calc pe urme. Dintr'acolo, îmi zic, de peste Iordan, porniră. Și, la o răspântie, pierzând din ochi steaua călăuzitoare, se abătură la Ierusalim să întrebe pe regele Irod. Acesta, foarte bănuitor, cercă mai de grabă să afle dela dânșii cu privire la nașterea lui Mesia mult așteptat. Atunci magii plecară. Și, cum se întâmplă unor oameni, când tocmai sunt mai necăjiți de țelul pierdut, îl găsesc pe nebănuite, și nu în împrejurările de afară; astfel și magii, poposiți o clipă la un puț, aici în apropiere, văzură în adâncul apei reflexul stelei dispărute.

Și o luară înainte spre Betlehem, pe aceiaș cale urmată și de Iosif și Maria întru împlinirea profeției din vechi — cale învestită cu farmecul neperitor de legende, în cari bunătatea Mariei reiese atât de covârșitoare, încât și ocara din sufletul ei are ceva potolit și de

www.dacoromanica.ro

răsfăț. Așa, umblând Maria la soare, și prinsă de durerile facerii, căută împrejur și găsi un plop, sub care șezu obosită. Dar plopul nici umbră nu avea și nici astâmpăr. Și-l blestemă Maria ca să nu fie niciodată altcum și să-i tremure frunza necontenit, pe vânt ori pe vreme liniștită. Și mai încolo dădu Maria de ḫodină răcoritoare sub un măslin, căruia-i lăsă binecuvântarea de a înflori îmbelșugat și din roada lui a se face untdelemnul folositor aprinsului de candele.

Și, tot îndemnându-se la drum, Iosif și Maria ajunseră înoptat la Betlehem, care și atunci era un sat de târg. Străzile înguste și strâmbe, cu dugheni fără de ferestre, săpate în piatră, vuiau de lume și de sgomote, nimerindu-se tocmai în preajma sărbătorii păgânești a lui Tamuz. Merseră din han în han Iosif și Maria, și căzură cu rugăminți:

„Lăsați-ne să intrăm, dați-ne un adăpost, că lungă cale am făcut și suntem obosiți: departe, din țara Galileii venim!"

Și, tainic, în șoapte, adăuga Iosif lămuriri de starea îngreunată a Mariei; până când târziu se milostivi cineva de-i lăsă într'o peșteră ce ținea loc și de grajd, unde calul într'o parte tot zvâcnia, iar boul mai supus și ascultător cuvântului Mariei stătea în pace și răsufla cald asupra pruncului Iisus. Deaceea și Maria îi menia boului ca totdeauna să rămâe mulțumit în viață.

Deasupra peșterii stărue azi o biserică — singura din perioada Impăratului Constan-

www.dacoromanica.ro

tin, pe care vremea și spiritul nimicitor al omului au cruțat-o: cu patru rânduri de stâlpi corintieni, cu rămășiți de mozaicuri și cu zugrăveli aproape șterse. La dreapta, lângă iconostas, mai multe icoane așezate în rame de forma stelei și tot o stea de argint, în grotă, înseamnă locul nașterii lui Iisus.

Candele ard aci neîntrerupt, cât și dinaintea staulului, unde îngenuchiaseră magii cu daruri prețioase de aur, smirnă și tămâe. Peretele grotei este acoperit în stofă de brocard, fiindcă pelerinii altădată fărâmau și smulgeau bucăți dintr'însul, păstrându-le ca talismane. Cu timpul întreaga grotă ar fi dus-o cu dânșii! Un polițist deasemeni păzește totdeauna lăcașul, nu de necredincioși, ci de călugării feluritelor denominații, asupra cărora n'a pogorât încă harul împăciuirii. De pică într'un rând i-au dat foc unii. Nu-și puteau ierta slăbiciunea de a fi lăsat pe catolici să pue inscripția latinească pe steaua de argint. Un cuiu dintr'aceiaș stea s'a rătăcit odată și atunci s'a născut imensa problemă, cine avea să-și impue dreptul de stăpânire, băgându-l în loc. Și-au urmat intrigi, sfădiri, proteste și amenințări diplomatice, capabile să ducă la un război ce s'ar fi numit: Războiul Cuiului dela Betlehem.

Acestea te izbesc urât, cu amarul desgustului. Și simți în adevăr o răcoreală sufletească să înaintezi pe un gang al peșterii până la mormântul Sfântului Jerome, care în vremile demult a părăsit totul și a ve-

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

nit aci de s'a dedat unei vieți de închinăciune și de muncă în traducerea bibliei. Câți în urma lui nu s'au devotat și nu se devotează încă unei ținte mari, în afară de orice ambiții, bunuri și râvniri lumești ! Nu, nu s'au rostit zădarnic asupra Betlehemului cuvintele proslăvirii îngerești : „Mărire lui Dumnezeu în înălțime, pace pe pământ și bună învoire între oameni !" Ele răsună și azi — firește, în sufletele câtorva, în sufletele acelor puțini ce văd năluciri și visează visuri. Dar lumea nu e condusă de vizionari ? Că ierofanții sectelor se ceartă între dânșii, că sunt negrăit de mulți speculanții religioși, politci și sociali, ce însemnătate are ! Nu ei sunt sarea pământului, ci pulberea lui, croiți dintr'aceiaș stofă a lui Irod, al cărui palat și mormânt stau în fața Betlehemului ca simbol al vieții sale: un dâmb cu vârful scobit în chip de crater; a clocotit înflăcărat o vreme, s'a revărsat mistuitor și s'a stins apoi; și în lava-i împietrită nimic nu crește, nici chiar o sămânță adusă întâmplător de vânt nu prinde.

www.dacoromanica.ro

SPRE MAREA MOARTĂ

www.dacoromanica.ro

Muntele Ispitei cu Mânăstirea Saraudarion

www.dacoromanica.ro

Spre Marea Moartă

Intr'amurg, de pe amfiteatrul universității ebraice, am avut întâi o privire a dealurilor în moi undulații pustii și a luciului Mării Moarte, spre care am pornit a doua zi pe un drum el însuși foarte memorabil. Mergi puțin și, fără să pierzi încă din ochi Ierusalimul, dai de Bethani, al cărui nume evoacă scene impresionante din Noul Testament. Se arată exact și locurile desfășurării lor: un mormânt, o casă, lăuntrul unei biserici, în cari nu cred. E prea mult de-atunci să fi putut stărui ; dar miile de ani înseamnă puțin în viața naturii. Și gândul, că pe-aici Maria, printr'un singur gest al răsturnării vasului de alabastru cu nard aromatic și-a ispășit păcatele, ștergând cu părul ei picioarele lui Iisus; că pe-aici i-a venit întru întâmpinare Marta cu vestea morții lui Lazăr; că tot pe-aci undeva a luat asinul și-a încălecat în mersu-i falnic spre Ierusalim ce avea să mântue la Golgota — acest gând e înadevăr copleșitor. Apoi nu odată a coborât Iisus, pe unde cobor astăzi și nu odată a po-

www.dacoromanica.ro

posit la singura fântână în calea spre Ierícho ce-i zice Fântâna Apostolilor.

Munții dimprejur vor fi îmbrăcând un prisos de podoabe în timpul primăverii scurte, pe atât mai darnice. Acum iarba veștejită le dă un aspect galben-aprins ; dealungul văilor goale, resimțite încă de ploile ce-au curs, mai întâlnești vreo tufă verde ; iar ici-colo printre stânci se cațără negre caprele, amintindu-ți comparația lui Solomon: „Părul tău este ca o turmă de capre ivite din Gilead". Uscăciunea crește pe măsură ce înaintezi, coastele arată mai frământate, parcă niște uriași s'ar fi jucat cu ele. Intr'un timp, suind la stânga drumului dai pe neașteptate de un bogaz adânc și scorburos — deoparte cu mănăstirea bizantină a Sfântului Gheorghe Cuzibà. Acesta pare să fie Cherithul, pomenit în **Cartea Regilor**, unde s'a retras Profetul Ilie din porunca Domnului să-l hrăniască ciorile și să bea din pârâu, căci o apă curge colo de sus. O apă! In albul deșertăciunii prăpăstioase, unde și piatra se fărămițește oarecum sub lumina fierbinte, numai sclipirea ei te pătrunde de o răcoritoare senzație dulce și pricepi îndată rostul precumpănitor al apei în viața și literatura ebraică. Prezența Dumnezeirii nu se vădește mai bine decât prin aceea că 'preschimbă, după vorba psalmistului, stânca în cisternă și cremenea în fântână. Și Elișa, moștenitorul Proorocului Ilie, nu putea face o minune mai mare atunci când, auzind plângeri de goliciunea pământului, a zis: „Aduce-

www.dacoromanica.ro

ți-mi o solniță nouă și puneți în ea sare". Și a mers el într'un loc și a zvârlit sarea, de-au țâșnit apele fântânii, care-i poartă și azi numele și care de-atunci a înflorit pustiul cu verdele intens și bogat al oazei Ierichonului. Bea pământul însetat și în căldura soarelui dospește sucul hrănitor și-l revarsă în aurul mimozei parfumate, în mănunchii grei de banane, în smochinii încărcați, în palmii de curmale dulci, în boschetele cu rodii și portocali — alcătuind astfel un colț râvnit ce-a fost cândva demn și de iubirea lui Marc Antoniu, care l-a prezintat în dar Cleopatrei. Insă din vechiul Iericho biblic n'a rămas decât un dâmb arheologilor, să-și caute de lucru, iar nouă o metaforă stilistică asupra zidurilor prăbușite sub puterea muzicei de trâmbiți.

In față se ridică Muntele Ispitei, mai tot străpus de grote ale anahoreților din alte vremi ; iar sus, vârtos prinsă în stânci, e mânăstirea grecească Sarandarion — a celor patruzeci de zile câte a pustnicit Iisus. Mă urc, privind la doi ulii ce plutesc în vârfuri ; cuiburile lor îs vecine cu ale monahilor, cari mă primesc foarte curtenitor și mă cinstesc cu banane, rachiu și cafele.. Dupăce vorbim noi de multe lucruri, trecem în paraclis, unde iconostasul e zugrăvit în buna tradiție a școalei Muntelui Athos. O scară încă și mă aflu chiar la peștera, în care a petrecut Christos. Dar mai presus de toate, ce priveliște neuitată se deschide acum din balconul mânăstirii! Jos frumuse-

www.dacoromanica.ro

țile Ierichonului, îngăduite pe alocuri de chiparoși; apoi linia verde a Iordanului; și, dincolo de Marea Moartă, crestetul Muntelui Nebo, ridicându-se nălucitor în văzduh. Dinspre partea ceea zărit-a pământul făgăduinții Moise, pe care Alphred de Vigny în poemu-i cunoscut îl înfățișează detot obosit, sub povara genialității sale, dorindu-și odihnă veșnică:

O seigneur! J'ai vecu puissant et solitaire,
Laissez moi m'endormir du someil de la terre...

Talmudul dimpotrivă ne spune că, față de hotărârea divină, Moise a fost cuprins de o covârșitoare dorință de viață; și, văzând că nu-i era permisă trecerea Iordanului, a pus rugăminți să trăiască oricum și pe unde se afla. Dinaintea grelei sorți ce-l mâna la răstignire, Iisus va fi avut și el clipe de îndoială, pătrunse de șoaptele ispitei, cum le-au avut și alții, fie predecesori, fie urmași ai săi. Câți n'au fost abătuți în amorțeala șovăirii sub o criză lăuntrică, întrebându-se: Ce-i mai bine, să vezi răul și să-l taci; să mângâi slăbiciunile unor farisei ajunși, pentruca să ajungi și tu prin ei; să te îneci cu năzuinți cu tot în apa cerințelor obișnuite, ori să fii tu însuți și să-ți duci cu resemnare crucea, știind că nimic, nici bogăția lumii întregi nu-ți folosește, dacă-ți pierzi sufletul!? Dar să las aceste gânduri...

Marea Moartă, de care mă apropiu, n'are în-

www.dacoromanica.ro

Sfințirea apelor Iordanului

www.dacoromanica.ro

cremenirea bălților vrăjite din poveste. Apele se mișcă, dar ele inde ele, sub o tăcere nefirească, în care nimic nu trăește până la o întindere de jur-împrejur. Așa va fi poate și în planetele de mult trecute. Aburi se ridică și tulbură zarea. Nu lămuresc gura de vărsare a Iordanului. Malurile sale rămân ascunse de frunzișuri și burueni dese. Știu, că apele s'au tras înlături odată, înaintea lui Josua și poporului său ; și mai târziu iarăș, spre a trece Proorocul Ilie. Dar aceste lucruri nu mă pot mișcă. Sunt impresiile unei reci depărtări. Pentru mine el e râul amintirilor: „In Iordan botezându-te Doamne..." și al colindelor cu peripeții. Mă gândesc la Mama Durerilor, care a trăit multe vieți și s'a întrupat, aci ca Isis plângând pe Nil, colo ca Demetra poposită la Eleusis și mai târziu ca Fecioara Marie în căutarea fiului iubit, ajunsă până la Iordan, unde stăpânia adâncă liniște neînțeleasă. A întrebat Fecioara și de Iisus și de Ion, dar nu era nimeni să-i răspundă ; pânăce, luând cuvânt râul, a spus că pe Ion l'au prăpădit — așa umbla vestea, iar Iisus era și el pe cale de a-și împlini menirea, la sfințirea căreia dintru început el, râul bătrân, a stat mărturie. Că s'a întâmplat în zilele vechi. Adam fusese alungat din paradis și căzuse întuneric. Și el, neștiind ce-i asta, gândi că va fi totdeauna așa, încât începu să tremure de frică. Atunci veni tiptil diavolul și-i zise, că i-ar da înapoi lumina, dacă Adam îi s'ar vinde lui în schimb cu trup și suflet. Și-a primit bietul Adam și a luat dia-

www.dacoromanica.ro

volul cu grijă legământul de l'a ascuns sub o piatră în Iordan. Și cum a fost, că Iisus, păsind să se boteze, a mișcat piatra ceea și s'a dus pustiei legământul.

Și de-atunci în semn că nu vom mai intra în nici-o transacție cu necuratul, venim noi cucernici la Iordan în vederea botezului, pe care îl primesc și eu acum; și râd și glumesc, cum că n'are să-mi bănuiască nimeni titlul de hagiu. Totuș adânc în mine simt, că săvârșesc o înoire, că mă înalț la treapta, de unde privesc cu milă iertătoare spre toți aceice-au socotit o înjosire, trimițându-mă să mă scald în apele Iordanului.

www.dacoromanica.ro

LA MAR-SABA

www.dacoromanica.ro

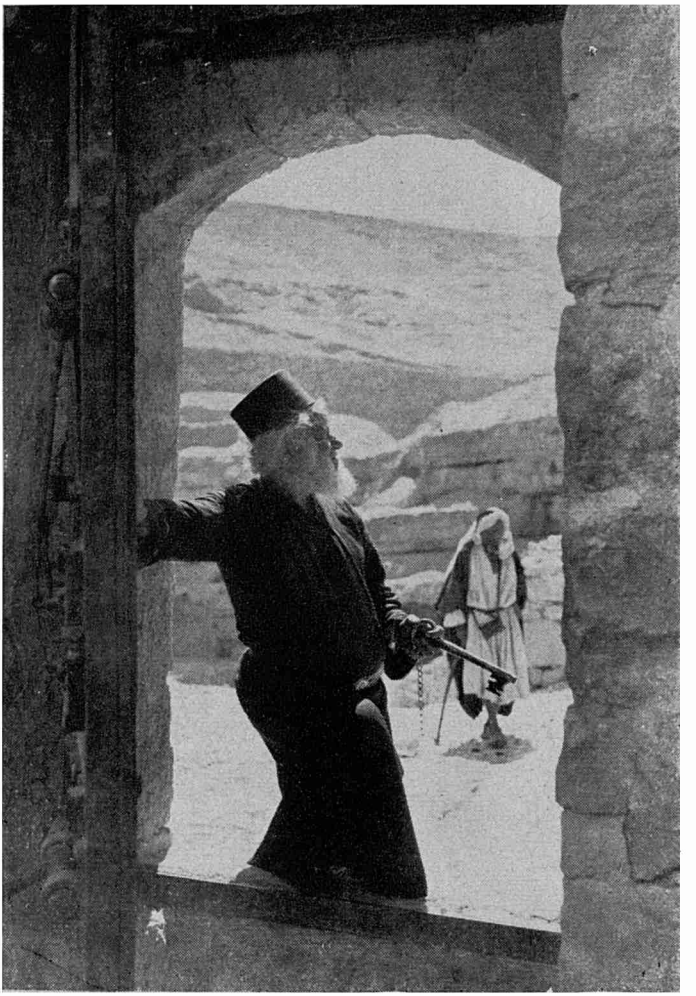

Intrarea la Mar-Saba

www.dacoromanica.ro

La Mar-Saba

De mânecate pornesc pe un măgăruș sprinten la Mar-Saba,— una din întâiele mânăstiri creștinești, fundată în veacul al cincilea. Decorul e acelaș, de monotonă uscăciune; dar poteca ce urmez își schimbă necontenit șerpuirile : aci devale, aci pe deal, aci la marginea de povârnișuri. In liniștea albă, neclintită, se aude vreun cocoș, trâmbițând apropierea de taberi beduine: trec prin mijlocul unora din ele și stârnesc vâlvă. Tresar și se uită lung de sub corturi femei oacheșe, fug speriate găinile, încep de latră câinii și aleargă înainte-mi droae de copii sdrențeroși cu singurul cuvânt ce-l cunosc: „bacșiș, bacșiș!"

După mers de vreo trei ore din Betlehem, mă răscumpără oarecum de oboseală vederea Ierusalimului, profilat nălucitor la spate și drept în față strălucirea Mării-Moarte. Iar, dincoace de apă, răsar peste puțin două turnuri de coloare pământie, încât anevoe le pot deosebi. Acum cobor. Și-mi dau seama treptat : turnul din stânga face parte dintr'o în-

www.dacoromanica.ro

treagă zidărie grea, lăsată pieziș ; cel din dreapta e stingher, de pază, mai folosind și spre adăpost femeilor vizitatoare ; că Mar-Saba, deopotrivă cu Muntele Athos, păstrează neștirbit canonul de a nu permite intrarea sexului frumos și ispititor.

Dintr'o firidă de meterez, sus, o voce strigă ceva, conducătorul meu Arab îi răspunde și deodată zbucnește un clopot, după bătăile căruia sfinții dinăuntru înțeleg pe cine primesc, dacă-i un obraz subțire, simandicos ori mai așa, de toată mâna. Se deschide cu răsunete de fierărie o poartă mică ce are în broască o enormă cheie, amintindu-mi ilustrațiile cărților cu pitici. Și cobor mai departe. Pesemne venirea mea fusese anunțată din timp mânăstirii, de oarece starețul Agathon și părintele Arcadios grăbesc de mă întâmpină în graiul meu de-acasă. Amândoi se trag din meleaguri vlahe ale Thesaliei. Trecem puțin să ne răcorim în arhondărie, că lăcașul întreg e îmbulzit într'o văgăună ce arde acum în dogoarea prânzului. Stând colo pe mindir și privind niște zugrăveli demodate în pereți, simt îmboldul a-i zgândări: ce vânturi ale soartei i-au împins încoace din țara lor cu păduri și cu ape reci ? Dar mă stăpânesc. Nu e bine să deștept nostalgii apuse, când oamenii sunt veseli și nerăbdători să-mi grăiască de rosturile mânăstirii lor.

De unde să începem? Balcoane și terase și cerdacuri în cafase de lemn împletit sunt agățate, răsleț și după nimerite, pe zidul stâncos

www.dacoromanica.ro

dimprejur, iar printre ele se lungesc în dreapta și stânga, sus și jos, scări de piatră, ganguri și coridoare, să le ție împreună. Suim întâi în vizuina de-acum paisprezece secole a lui Saba Capadoceanul. O icoană îl înfățișează la picioare cu un leu, a cărui prietenie o pricep. El a fost părtașul vieții și altor anahoreți. Deasemeni înțeleg și alegerea acestui colț de pustiu, unde mulți înainte și după el, ca Ion din Damasc și ca Ștefan Sfântul, s'au tras de și-au mântuit zilele. Insă, ce-l va fi îndemnat pe Saba să ridice tocmai aci lăcaș de închinăciune ?

„Apoi, lămurește părintele Arcadios, a căutat el să facă biserică aiuri, dar îi s'a arătat în vis Maica Domnului și i-a zis : „Ce vrei de umbli în căi străine ? Mergi înapoi și ai să vezi foc eșind dintr'o peșteră și aceasta să-ți fie semn unde să clădești"..

Și cu adevărat biserica s'a fost tăiat sub grotă, într'o scorbură, în care lumânarea părintelui Arcadios scoate la iveală morman de cranii lucii : „Călugări măcelăriți, când cu năvala Perșilor". Mai târziu Sfântul Saba a zidit încă o biserică. Amândouă cuprind icoane vrednice de notat pentru realizarea pictorială a unor grozăvii de închipuire strămoșească: Raiul și Iadul, Lupta dintre Ingeri și Demoni pentru smuncirea sufletelor, Judecata din Urmă. Intre aceste biserici, sub un dom de capelă, se află mormântul sfântului ctitor, ale cărui moaște, însă, au fost de mult strămutate în Veneția. Și mergând înainte, unde nu

www.dacoromanica.ro

întâlnesc, desprinse din stânci aninate parcă în aer, și mici oaze de grădini. Uite și un palmier ! Din profunzimi neștiute înalță trunchiul său uriaș, iar crengile în revărsarea lor proaspătă continuă de peste o mie de ani să-și poarte rodul curmalelor dulci. Câtă vitalitate uimitoare ! Zic părintelui Arcadios :

— Aveți apă ?

— Ne-a miluit Dumnezeu. Odată nu plouase timp îndelungat și suferiau călugării. Și s'au întors către Saba : „Fă-ne ceva, Prea Sfinte !" Și le-a poruncit el să postiască, rugându-se trei zile și trei nopți, după cari un izvor a țâșnit aci din pietre .

— Mare minune, șoptesc eu, și mă uit la stoluri de păsări negre cu aripile bătând în galben, cari sboară deasupra unor călugări, li se așează pe umeri și ciugulesc din palmele lor stafide.

„Să vezi dimineața! îmi spune părintele Arcadios. Coboară și vulpi una câte una, de-și iau mâncarea ce le aruncăm".

In privdorul trapezăriei, unde întârziem puțin la vorbă, se strecoară încet alți monahi.

— Câți sunteți cu toții ?

— Treizeci. Odată eram mulți. Avem și doi Români. Unu-i colo, Dobriț.

Indesat, cu părul și mustățile sbârlite, acesta vine din părțile Constanței. Zice, că și-a împlinit datoria lumească, dând mai multe odrasle, și, dacă le-a făcut un rost, el s'a retras aci, nu demult, să-și îngrijiască de suflet. Celalt, Ignat, dupăce a pustnicit vreo douăzeci de

www.dacoromanica.ro

Mar-Saba Icoană veche bizantină

www.dacoromanica.ro

ani, a mers la Sinaia, unde mai fusese înainte. Ci, supărat de schimbarea calendarului, a luat înapoi drumul la Mar-Saba.

E ora plecării. Imi iau rămas bun și cheia porții de fier se răsucește sgomotos în broască. Și, cum urc și mănăstirea cade iarăș afund în văgăună și numai cele două turnuri se arată vederii, mă gândesc la ciudățenia vieții ce stărue colo neîntrerupt și de amar de veacuri, după acelaș tipic de rotire strâmtă între ziduri. Curând va suna de vecernie ; la trei după miezul nopții se vor aprinde lumânările de închinare în biserică — până către zori : și, înainte de a reîncepe rugăciunile de peste zi, călugării se vor opri câteva clipe în pridvor să dea de hrană sălbătăciunilor, a căror tovărășie numai omul în singurătate știe s'o caute și s'o prețuiască.

www.dacoromanica.ro

DINCOLO DE IORDAN

www.dacoromanica.ro

Amman

www.dacoromanica.ro

Dincolo de Iordan

Trecând podul Allenby în fața Ierichonului, câmpia de peste Iordan are aceeaș înfățișare seacă și ruptă, cu dâmburi moi, alburii, în forme ciudate. De amândouă părțile mi se năzar focuri : vântul cald învârte praful pe loc și-l ridică în coloane ce aleargă înainte. Nici vegetația nu-i alta. Iau aminte, în deosebi, la un arbust cu foile tari, care scoate niște roade ca mărul ; însă, dacă le spargi n'au nimic înăuntru. Sir Iohn Mandeville, scriind în veacul al paisprezecelea, ne spune :

„Și acolo cresc pomi ce dau fructe de culoare frumoasă și unele coapte ; dar, când le tae cineva, nu găsește decât cărbune ori cenușă, în semn că din mânia lui Dumnezeu aceste orașe au fost izbite de focul iadului".

Are dreptate într'o privință bătrânul călător, că mai toată regiunea Mării Moarte pare să fi încercat un cumplit cataclism — de unde și amintirea nimicirii sub flăcări a Sodomei și Gomorei.

La o vreme prind sclipirea unui pârâu : ve-

www.dacoromanica.ro

chiul Nimrin, care aduce cu el atâta prospețime de viață. Tot cursu-i nu e decât o năvală de stufării. Și, cum drumul începe să urce, zăresc departe și adânc numai revărsarea buchetelor aprinse de oleandri. Sus, la capătul văii, semnele unei așezări omenești: vii și nuci și rodii. Tresar mai ales la arătarea plopilor în dese șiruri. Iacă și târgul Es-Salt ; din strâmtura caselor ies mai pronunțat porțile și ferestrele, tivite cu alb sau cu vânăt. Apoi, tăind o bucată la dreapta, dau în largul unui platou cu satul Suveila, de coloniști circazieni, cari nu și-au uitat acasă simțul gospodăriei și boii înhămați la căruțele cu două roți. După vreo jumătate de ceas, fără să-mi dau seama, la întoarcerea unui deal, mă aflu în Amman, capitala Trans-Iordaniei și stație de cale ferată între Damasc și Medina.

Câtva timp mă las furat de mediul său oriental. Străbat bazarul, din care nu lipsesc nici tipsiile cu baclavale, nici mașinile galbene de călcat fesuri; mă suiu pe terasele câtorva cafenele; intru în curtea moscheii liniștite, cu fântâna deoparte și cu albul minaret în fund ; și mă strecor prin ulicioare. Dar se înoptează: case și prăvălii, înghesuite aci sub dealuri, cad mai degrabă în umbră ; și pusderie de lilieci sboară din grotele căscate de focuri beduine ; fiind și azi locuite, cum erau cândva, în vremuri pe cari le știm foarte îndepărtate ; căci orașul însuși, sub numele de Rabba Ammon, ne apare ca prin ceața basmelor, dincolo de hotarele istoriei. In el stă-

www.dacoromanica.ro

ruia cel din urmă din seminția uriașilor, Og Regele, despre al cărui pat — lung de nouă coți și lat de patru — biblia spune, că era și de fier, lucru neabișnuit pe atunci. Și când cu potopul, adaugă o legendă, l'a poftit Noe în arcă ; dar n'a încăput și a stat sus, de-l hrăniau printr'o gaură din acoperiș.

Apoi cetim în **Samuel**, că Rabba Ammon fu luat de oastea lui David, care veni în persoană de-și puse pe cap bogata coroană de aur a regelui Amoniților ; iar pe norodul acestuia îl zdrobi sub ferăstrae și securi, și-l aruncă în cuptoare să ardă — fioroase amănunte de cruzime ce pătează paginile Vechiului Testament. Mai târziu Rabba Ammon avu sub Romani oarecare autonomie ; dar, teama de Iudei și de hoardele pustiei, îl îndemnară a se alătura unei ligi, Decapolis, cu alte nouă cetăți în largă măsură elenizate.

De pe atunci ne-a rămas între altele teatrul ce se înalță măreț în semicerc, vădind un trecut nu de puțină strălucire. Cu ce să-l compar astăzi ? Cu lăsarea în risipă a zidurilor citadelei de odinioară ? Cu străzile nepavate ? Cu râul ce se resfiră printre case în brazdele de zarzavat ? Din mâlul strâns, din umezeală, urcă pe ferești țânțari și musculițe, împotriva cărora nimic nu mă ajută. Și e cald de înăbuș. Câinii latră, aci împreună, aci câte unul ; și, dacă mai tac, în auz crește un zăzâit continuu și monoton de insecte. Dintr'un timp începe jos și gramofonul cu jazuri. Pași răsună. E dans. De aceea vedeam eu lume

www.dacoromanica.ro

strânsă în salonul hotelului. Un ipochimen slab și deșirat vorbia la masă de iuțeala ce dă mașinei sale americane. Alături două fete palide, în rochii subțiri, colorate, beau să se răcoriască; pe când un tânăr, care le curta pe englezește, întreba :

— De câtă vreme ești la Amman?
— De o lună, și rău m'am plictisit.
— He, ce-ar fi, de-ai sta un an ca mine !
— Aș înebuni, răspundea scurt cealaltă.

Acum își înecă urâtul, îmi zic. Vârtejul dansului are ceva înfrigurat, aproape desnădăjduit. Se amestecă și hohote și uruituri de automobile. Și, cum se face puțină liniște, pornesc cocoșii; se cheamă și-și răspund ascuțit. Niciodată n'am auzit atâția cocoși la un loc, parcă oamenii toți au murit și-au pus stăpânire cocoșii pe oraș. Dimineața, la eșirea din odae, am oarecum impresia unor gemete și dau peste doi inși legați la cap. Hotelierul se apropie : „Bine că nu s'au prăpădit. Beți cum erau aseară, au mers în plimbare cu automobilul".

Deși obosit, nu pot sta încă o zi la Amman. Ies în plaiul ce se întinde până spre munții Moab și ore lungi înaintez fără să întâlnesc un singur copac. Numai stâlpii telegrafului aruncă firișoare de umbră. Cămilele pasc în voie. Când și când urme negre punctează depărtatul zării și mă îndoiesc, dacă-s capre ori corturi beduine, foarte dese pe-aici. Satul Madeba, care mi-i și ținta, se arată și mă îndrept la biserica Sfântului Gheorghe. O gă-

www.dacoromanica.ro

Sinagoga din Capernaum

www.dacoromanica.ro

sesc închisă. Trag frânghia clopotului și vine cu cheia preoteasa — o femeie tânără, tatuată cu semnul crucii pe bărbie ; apoi și popa. Amândoi ridică de jos niște scânduri și descoperă vederii o hartă în mozaicuri, de prin veacul al cincilea, înfățișând Palestina și țările învecinate. Uite în mijloc Sfântul Mormânt și Ierusalimul sunt indicate prin grupuri de clădiri; o fâșie albastră cu pești înseamnă Iordanul; corăbii înoată undeva, spre a se ști că-i mare; o gazelă fuge colo, dovadă că te afli în pustiu ; și așa se fixează toate, adăugându-se și lămuriri în slove grecești.

Acum iarăș îndărăt prin Amman la Suveila, de unde iau calea spre miază-noapte, ajungând pe muchea unei văi de negrăit contrast impunător ; dincoace uscatul-cenușiu de cătunuri, drept în față împădurit muntele Gilead, iar jos și afund și în decorul bogat al florilor de oleandri, curge apa Jabocului.

Demult, în vremea patriarhilor, se opri la țărmu-i Iacob și dupăce-și trimise înainte soțiile, roabele și copiii săi cu tot avutul, biblia spune misterios că „un om se luptă cu dânsul până la zori de ziuă“ — cuvintele ascunzând o superstiție primitivă, și anume: înfruntarea zeului ocrotitor al râului, spre a-i zmulge harul binecuvântării, ceeace și izbuti Iacob. Dar nici el nu ieși teafăr din luptă, că-i se scrânti încheietura coapsei. De aceea Evreii au avut totdeauna grija să nu mănânce tendonul încheieturi coapsei.

Trecând râul Jaboc și suind un răstimp,

www.dacoromanica.ro

drumul continuă mai departe între pini și roșcovi până la Geraș, pe care l'au înființat veteranii lui Alexandru-cel-Mare. Unui colț de pământ rodnic au adus ei tradițiile și destoinicia plaiurilor macedonene, încât au ridicat aci în răsăritul ascuns un Pompei întru nimic mai prejos celui italian. Intâmpin, la intrare, un arc de triumf. In stânga, pe o înălțime, templul lui Zeus; din podoaba peristilului numai un stâlp e în picioare și stă de pază lângă pereți, de cari s'au agățat și atârnă burueni; în vremece, din sanctuar, își iau sborul potârnichi speriate. Alături e teatrul, păstrat întreg, cu intrările mari, cu scara ce duce pe scenă, cu scena însăși, cu șirurile de locuri — unele rezervate, arătând și până azi aceasta, prin literile grecești. Cobor pe urmă în for, agoraua Macedonenilor, imensă, aproape rotundă și închisă pe margini între cincizeci și șase de coloane ionice. Din for purcede înainte strada colonadelor, pe lespezile căreia se văd încă dârele săpate de roți ; și de amândouă părțile sunt trotuare puțin ridicate și trepte, ce dau în stradă și din loc în loc nișe goale de statui. Și o fântână monumentală ; nu e vie, însă recunosc gurile de animale sculptate, prin cari tresăltau apele jucăușe în bazinul de marmoră.

Mă uit și caut să reclădesc în gând ruinele și să le împodobesc cu lumea trăitoare odinioară. Ce oameni dedați frumosului îmi par aceștia! Prin munca lor însuflețită ridică o

www.dacoromanica.ro

nouă proslăvire culturii elenice, a cărei influență stăpânește acum și Decapolis și Samaria și Galileia și Siria și Egiptul. Nu mai puțin o găsim în Ierusalimul neînduplecat, fără a pomeni de Evreii Alexandriei, cari citesc și cărțile lor sfinte în limba greacă. Sinagogile timpului, judecând după una descoperită la Geraș și alta la Capernaum, poartă un netăgădui caracter grecesc. Cât despre biserici, nu se durează numai cu pietrele templelor, ci și în slujba lor împrumută o seamă de elemente păgâne. Deasupra fântânii la Geraș e basilica Sfântului Theodor ce datează din 494. In ea adepții creștini trec prin anume stadii de inițiere și simboale și primesc botezul ca o intrare mistică în altă viață, urmând astfel unui ritual ce-și are obârșia în Eleusis. Insuși Constantin-cel-Mare ridică pe deoparte creștinismul la religiune de stat și în acelaș timp bate monezi cu chipul zeului Helios și cu inscripția: **Sol invictus.** Iar părinții bisericii, neputând ieși din sfera elenismului, socotesc pe marii cugetători ca Socrates, Pitagora, Plato, Aritstotel, drept premergători ai lui Isus și-i trec între sfinți, cum îi vedem zugrăviți la mânăstirea Iviron din Muntele Athos și la biserica noastră din Voroneț. Așa că, vorba nefericitului apostat Julian din clipa răpunerii: „Ai biruit, palide galilean!“ nu e decât în parte și în aparență adevărată.

www.dacoromanica.ro

Geraş

www.dacoromanica.ro

MÂNĂSTIREA CRUCII

www.dacoromanica.ro

Mânăstirea Crucii

Se află către apus de Ierusalim, la vreo jumătate oră. Dosită în vale, numai de foarte aproape se arată vederii : cu împrejmuiri puternice, răzimate și pe numeroși proptitori de zid ce-i măresc volumul și-i dau înfățișarea unei cetățui. Drumul mă scoate la o deschizătură joasă ca o gură de peșteră. „Intrarea, îmi zic, trebue să fie aiurea". Și înconjur mânăstirea, spre a mă întoarce tot dincotro am plecat. Nu-i altă intrare. Portița grea de fier pare să nu fie zăvorită. O împing și se deschide cetinel. Mă strecor într'o curte, de unde trepte în piatră sue la mari înălțimi și se pierd în terase, balcoane, coridoare nebănuite. Strig de câteva ori și-mi aud ecoul vocii sub tăcerea cuprinsului.

Târziu apare sus o camilafche și un anteriu negru ; și pe măsură ce coboară se desemnează ochii, iar, printre firile bărbii, doi obraji roșii, cam buhăiți. E singurul călugăr al mânăstirii, și nu se știe de când îi slujește. In mână poartă niște chei, care de care mai e-

www.dacoromanica.ro

normă. Și începe să descue la porți. Pe aceea din pronaos silabisesc o inscripție în limba greacă și iberică, privitoare la restaurarea bisericii cu ajutorul Domnitorului Georgiei, Leonte Tatian, la 1644. Desigur obârșia mânăstirii merge cu mult mai departe : va fi zidit-o Constantin-cel-Mare; sau Heracle Impăratul, întors biruitor din războiul persan și tăbărât în acest loc ; sau chiar Miriam, Prințul Georgiei, convertit la creștinism în veacul al treilea; că multă vreme fusese în grija călugărilor georgieni mânăstirea !

Frescile dealungul pilonilor sunt vădit arhaice, patriarhii credinței având mantii liturgice, cum de mult nu se mai poartă. Toți pereții erau odată acoperiți cu zugrăveli ce reprezintau și pe unii din filozofii greci. Egumenul își amintește mai ales de Plato, meditând în tovărășia sfinților bisericești. Lângă iconostas, printre două sfetnice în granit, se păstrează o bucată a mozaicului primitiv: niște păuni cearcă să sboare și stau totuș pironiți locului. In altar, pe un colț al tavanului, câtiva sfinți se apleacă umili și se roagă să fie scăpați de umezeala ce-i mănâncă treptat.

La stânga trecem cu lumânări aprinse într'o hrubă și ne oprim dinaintea unei largi picturi în semicerc. E mai degrabă o hartă religoasă ; că ne dă calvarul și împrejur o seamă de așezăminte sfinte. Plimb stăruitor lumânarea pânăce pot să citesc la o margine: „Una mie șapte sute...'

Intrerupe călugărul: „Ce una mie șapte

www.dacoromanica.ro

Mânăstirea Crucii

www.dacoromanica.ro

sute? E veche, veche!" Și, din felul cum rostește cuvântul, reese că nu-i se poate găsi începutul picturii.

Păşesc mai departe pe lângă o serie de icoane ce par să fie urmarea unui singur subiect. Trei îngeri se arată lui Abraam. Ingerii pornesc la drum sigur; vor să nimiciască Sodoma și Gomora. Uite, cum fuge Lot dinaintea prăpădului. Și iarăș Lot cu trei crengi în mână! Ce rost vor fi având ele? Apoi crengile se îmbină într'un mare trunchiu.

„Copacul din care s'a tăiat Crucea", lămurește călugărul. Și adaugă, arătând jos o gaură ferecată în bronz : „Aici a crescut !"

Acum înțeleg de ce se numește Mânăstirea Crucii. Se întemeiază pe o legendă apocrifă :

Incestul săvârșit de Lot i-apasă greu pe conștință, încât părăsește grota și fiicele sale, și vine încoace să se roage. Intr'o zi i-apare Ingerul Domnului cu trei crengi — una de palmier, a doua de cedru și alta de chiparos —și-i zice : „Iacă, sădește-le și udăle cu apă ce vei purta-o singur din Iordan; dacă prind rădăcini înseamnă că ești iertat !" Și face Lot, cum îi se poruncește. Intorcându-se dela râul Iordan, se alătură de el diavolul preschimbat în cerșetor : „Fie-ți milă că tare mi-i sete !" Și Lot îi dă să bea. Merge puțin și un al doilea cerșetor i-aține calea cu aceiaș vorbă; apoi un altul, pânăce toată apa-i se mântue. Și Lot e foarte necăjit acum. Dar Ingerul Domnului se ivește iar : „Bucură-te, Lot ! Ai găsit îndurare

www.dacoromanica.ro

înaintea lui Dumnezeu, și crengile vor crește, fără să fie udate." Și din lemnul lor se cioplește mai târziu Crucea Răstignirii.

Mă întorc spre călugăr:

— Copacul acesta s'ar fi găsit, după unii, pe Valea Chidronului, între Templu și cimitirul ebraic. Acolo în trecere l-ar fi văzut și Regina Șebei, de s'a minunat...

— Zică ce-o vrea Papistașii ! Noi știm ale noastre.

— Dar crengile, părinte, nu s'au plantat în gura neînsufletită a lui Adam ?

— Apoi și Adam aici a murit.

Insemnătatea mânăstirii crește tot mai mult. Il urmez pe călugăr în terasa coperișului, întinsă la acelaș nivel cu domul bisericii, pe care-l avem sub ochi ca un uriaș sahan răsturnat. Deasupra capetelor noastre ajung numai doi chiparoși și turla mânăstirii. O cred amuțită de îndelungată părăsire ; când pe neașteptate zbucnește în cinci bătăi; dar una sună clopotul și alta spune ceasornicul din fața turlei.

— Cine-l iea în seamă! vorbește călugărul. Eu mă uit la soare și aflu, dacă-i dimineață ori seară. Mai mult nu-mi trebue.

— Oricât, părinte, dar nu ți-i urât uneori în această pustietate ?

— Hei, nu era totdeauna așa. Aveam aci, nu demult vestită școală de teologie.

Grămada cheilor se frământă iar în mâinile sale. Imi deschide o sală a vremurilor apuse. Drept podoabă în pereți se lungesc doi șerpi-

www.dacoromanica.ro

boa și la fund peste niște rafturi goale, stă o icoană ce-și schimbă imaginea după felul cum o privești : din față — ți se arată Sfântul Duh în chip de porumbel ; din stânga — Fiul Iisus; din dreapta — Dumnezeu Tatăl. Vorba Sfântului Atanasie, zic:

— Unitatea în Trinitate, și Trinitatea în Unitate...

— Se cheamă, că domniata cunoști și pe Sfântului Atanasie!

E bucuros călugărul, și mă poftește în stăreție la o cafea și un rachiu, care merge totdeauna după cafea. Așezat tacticos pe divan, întorc ochii la numeroasele cadre șterse, între cari și portretul unuia cu fața hotărâtă, barba în furcă și pălăria calvinistă.

„Teofanis, Patriarhul, îmi explică călugărul. Ce om a fost! In vremi de cumpănă, când îngreunau datoriile asupra mânăstirii, au cercat Turcii să pue mâna pe ea ; dar n'au izbutit, că s'a ținut el foarte dârz ; încât au decis Turcii să-i facă sama. Și el a scăpat, retrăgându-se nu departe de aici, la Sfântul Ilie, de unde a eșit îmbrăcat femeiește, cu feregea pe obraz. Și a tras atunci la Muntele Athos. Un asasin plătit i-a luat urma și i s'a prezintat :

— Am venit să te omor.

— Omoară-mă, fiule, dacă așa ți-i porunca.

— Nu, eu nu pot să te omor.

Și i-a căzut în genunchi omul. Pe urmă Theofanis a trecut Dunărea la Domnul Valahiei, cu o frânghie în mână, și i-a zis: „Iată,

www.dacoromanica.ro

sugrumă-mă Inălțimea-ta mai bine, decât să mă sugrume creditorii și hainii !“ Curând însă, generos cum era Domnul Valahei, l-a împăcat și i-a făcut o mare danie în bani“.

Când se vor fi petrecut aceste lucruri și cine va fi fost Domnul Valahiei? Călugărul ridică din umeri. Caut cu luare aminte și dau sub portret de leatul 1620, pe care-l însemn fără a spune călugărului; numele și anii pentru el n'au valoare.

Imi repetă :

— De n'ar fi fost Patriarhul Theofanis, n'am fi avut mânăstirea astăzi și n'am fi putut sta de vorbă împreună.

— Cu multă plăcere din parte-mi ; numai cât începe a scădea lumina...

Mi-e teamă să mai întârziu. Cu apropierea nopții vor fi bântuind fantome aci. Și câte, Doamne ! Nu de ieri, de alaltăieri, ci tocmai dela Adam încoace! Legenda crengilor crește, vălu-i tainic se adaugă aburelii de purpură a sfințitului ; încât, eșit dintre zidurile cu măslini și chiparoși împrejur, am impresia că las în urmă, nu o mânăstire ca toate mânăstirile, ci un castel fantastic, o ctitorie din basme.

www.dacoromanica.ro

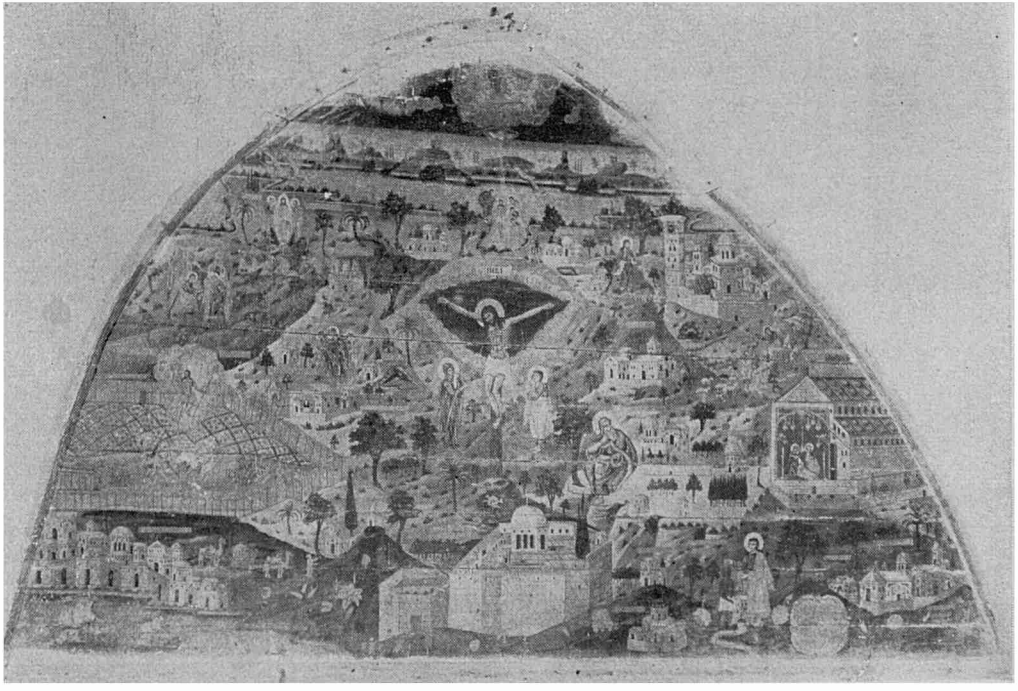

Mănăstirea Crucii · Icoană în lemn, arătând diferite așezăminte religioase

www.dacoromanica.ro

SPRE NAZARET

www.dacoromanica.ro

Spre Nazaret

Aproape de orașul Nablus, în drumul spre Nazaret, e Puțul lui Iacob, căruia de mult i-au răpit caracterul patriarhal, închizându-l între ziduri de împrejmuire. Bați la poartă, oclești o clădire bisericească, începută și lăsată părăsirii din lipsa mijloacelor, mai cobori o scară, și jos înăuntrul unei capele găsești puțul cu oarecare podoabă de fierărie. Un monah grec dă lămuriri; și lasă pe frânghie o tavă cu lumânări aprinse, pânăce vezi în adânc licăritul apei :

„E foarte bună. Rece acum și tocmai potrivită iarna".

Insă, trebue să ieși din cadrul acesta subteran de icoane și de candele, pentruca în plin aer și în voia imaginației să-ți poți reprezinta scena povestită de evanghelistul Ioan.

Vine Iisus din Ierusalim. Și, obosit de cale, stă lângă puț ; apostolii fiind duși să caute de ale mâncării. In față prinde a se ridica roșiatic și pietros muntele Gherizim; acolo, spre miază-noapte, e satul Sichar, numit azi As-

www.dacoromanica.ro

char, de unde coboară femeea Samariteană. O întâmpină Iisus și dintru început calcă peste dușmăniile și prejudecățile vremii. „Cum, tu fiind Iudeu, ceri dela mine să bei?“ întreabă ea, și se miră tot atât pe cât se miră și apostolii de faptul că vorbește Iisus cu femeea ceea. O știe Iisus. Avusese înainte cinci bărbați și al șeaselea nu-i este bărbat. Și, cum aude Samariteana, tresare de bănuială, că poate-i chiar Mesia, mult așteptatul. Alminteri, ce să priceapă ea din spusa înflorită a lui Iisus despre apa vie și izvorul veșnic ? Arătând spre Gherizim și amintind de credința strămoșilor ei, că numai acel munte era consacrat închinăciunii ; și nu templul Ierusalimului, precum stăruiau Iudeii — Iisus trece scurt și deasupra acestei îngustimi religioase. Și cu fiece cuvânt urcă spre neatinse culmi noui :

„Dumnezeu e spirit : și cel ce se închină, trebue să se închine în spirit și în adevăr“.

Profundă concepție. Răsunătoare peste curgerea de nouăsprezece veacuri și tot neînțeleasă rămâne. Căci nu se vrăjmășesc, chiar înlăuntrul creștinismului, diferitele secte? Nu-și atribuie fiecare în chip exclusiv pronia cerească?

Iată, merg de-aici în colțul muntenesc care-și zice astăzi Cana Galileii, și găsesc două biserici — una ortodoxă, alta franciscană. Amândouă cică s'ar fi zidit pe locul de înfăptuire a minunii : și, în sprijinul pretenției, amândouă exhibează vase de piatră ce-ar fi conținut apa prefăcută în vin. Călugărul francis-

www.dacoromanica.ro

Palmier cu porumbei in Tabga,
lângă Capernaum

www.dacoromanica.ro

can adaugă argumentul unei inscripții ebraice găsite în dușumeaua clădirii. Și, dupăce îmi arată cisterna de odinioară și cămara unde se celebrase nunta, cu o clipire tainică din ochi mă iea în trapezărie. Incet scoate un clondir de vin profiriu. Imi toarnă mie, își toarnă și lui.

— E chiar din vinul nunții?

Râde mucalit:

— Acela s'a băut demult, dar nici ăsta nu-i de aruncat.

— Ba-i tare bun. Are ceva, o aromă sfințită, de-ți merge la inimă.

Se înserează. In ulicioarele satului e vâlvă multă între pomi undeva, mare îngrămădeală: un țigan poartă de lanț o maimuță, căreia-i sună din dairea, îndemnându-o la tot felul de năzdrăvănii. Mă întreb, va fi fost oare și pe vremuri o asemenea petrecere orientală?

Nazaretul, în care intru după puțin, înfățișează un amestec ciudat de bigot și de profan. Câteva lăcașuri, cu turle pe înălțimi și liniile chiparoșilor, sunt foarte pitorești. Mă opresc la ceeace se cheamă Izvorul Mariei : patru șipote curg împrejurate de zid. Neîntrerupt pe lună fete se perindă : frumoase — cum le-a binecuvântat să fie Maria, care venia odată la aceiaș fântână casi ele; în rochii ușoare, în broboade ce lasă două cosițe la spate, duc pe cap vasele de pământ pline, cu nespusă dibăcie. Le urmăresc cu privirea și caut să-mi fac o idee și de lăuntrul caselor, unde stau. Au îndeobște o singură încăpere largă, din care o parte, ridicată puțin, folosește familiei; cea-

www.dacoromanica.ro

laltă animalelor prietene: capre, cămile, asini, găini. Intr'un astfel de interior coboară îngerul Gabriel cu mare solie; încât a doua zi, mergând la presupusa locuință a Fecioarei Marii, îmi dau seama că stâlpul miraculos, aflător aci, e rămas dela o veche biserică bizantină. Unii călători, însă, l'au socotit drept stâlp original al casei. Incă și Alexander Kinglake în cunoscuta-i **Eothen** dela 1884 scrie:

„O coloană de granit atârnă din vârful grotei câteva picioare dela pământ ; imediat jos, o altă coloană de aceeaș mărime se ridică din pământ, parcă s'o întâlniască pe cea de sus. Aceste fragmente alcătuiau odată o singură colană, de care s'a răzimat îngerul, când a venit și a spus Mariei taina grozavului har dumnezeesc".

Urmând unor asemenea descrieri, mulți artiști au dat pânzelor Bunei Vestiri un fond de luxoasă și nepotrivită strălucire.

Cunoaștem atât de puțin întâia parte a vieții lui Iiisus, că orice amănunt istoric, orice firișor de tradiție locală, trebue cercetat, spre a ne putea lămuri cât de cât: ce idei, ce înrâuriri, ce năzuinți ale timpului, vor fi intrat în plămădirea vârstei sale tinere ? La sosirea mea în Nazaret, cât și în dimineața următoare, am auzit pe drum nenumărate cămile cu zvonul greu de tălăngi. Cât mai intensă va fi fost mișcarea odinioară ! Nu era stingher Nazaretul, ci un târg viu, pus la răspântia căilor dintre Egipt și Damasc, Ierusalim și Sidon, Geraș și Tir. Odată cu purtarea mărfurilor și

www.dacoromanica.ro

scumpetelor multe, ajungeau și preocupări de cultură. In Alexandria se frământau dogmele despre Logos, despre Timp și Eternitate: pe când o întreagă lume în Palestina trăia sub exaltarea de aiuritoare simboale apocaliptice. Din cuprinsul acestei literaturi îi vin lui Iisus denumirile de Mesia și Fiul Omului, cărora însă le dă o nouă și adâncă emfază. Și, când intră în sinagogă, deschide pe Isaia tocmai la locul de vestire al mântuitorului apropiat; și luând cuvântul, spune că el este acela de care grăește cartea, el este împlinirea profeției. Iar, dacă se miră în chip batjocoritor Nazaritenii, el răspunde fără să le cruțe întru nimic slăbiciunile și păcatele. Că are să fie urât și renegat de-ai săi și prigonit, o știe — încă de mult. Din clipa ce-a licărit într'însul conștiința menirii divine, el a primit, însușindu-și pe deaîntregul, sarcina și implicațiile rândurilor:

„E disprețuit și lepădat de oameni: un om al durerilor și cunoscător de păsuiri..."

Și legenda spune, pe-când lucra odată în dughiana tatălui său, din căderea soarelui s'a înfiripat în urmă-i o cruce de umbră, prevestitoarea celei ce-l aștepta pe Golgota.

www.dacoromanica.ro

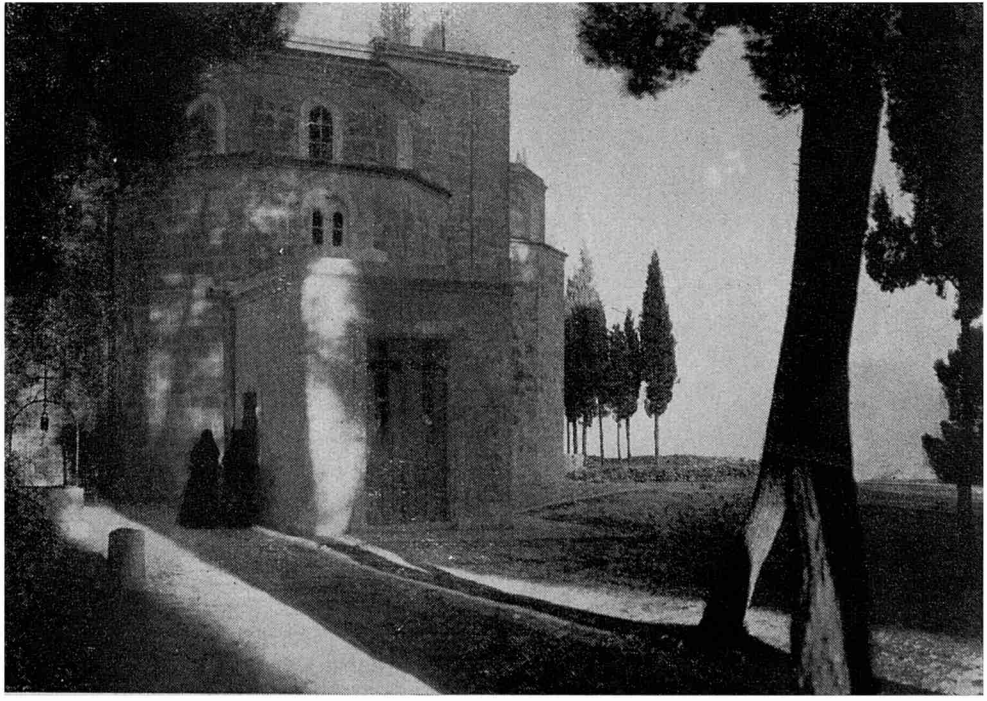

Mânăstire rusească pe Muntele Măslinilor

www.dacoromanica.ro

GHETSEMANI

www.dacoromanica.ro

Ghetsemani

„Deseori mergea Iisus acolo cu discipolii săi", îmi repet singur cuvintele Evanghelistului, intrând la Getsemani, care, după lungi veacuri de prefacere și de împărății năruite, tot își poartă haina verde. Ba, în toiul iernii, când aiuri trec viscoliri înghețate, aici grădina strălucește sub podoabe. Mă uit nesățios ca la înfăptuirea unui miracol: viorele și mixandre și narcișii; pe de margini rozmarin, înflorit și el. Iar ici-colo măslini, înviorați oarecum de norocul soarelui ce-i bate în așa bătrâneți; că-s enormi la trunchiuri, întortochiați și noduroși, cu puține crengi, foile răsărite ca tufe de vâsc asupră-le.

In umbra lor a venit să îngenunche Iisus pentru închinăciunea din urmă. Alături o biserică franciscană, prin așezarea lăuntrică, prin luminația deosebită și prin ferestrele în vitralii, caută să redea misterul întunecimii apăsătoare — nu atâta din afară, cât acela intrat cândva în însuși sufletul Mântuitoru-

www.dacoromanica.ro

lui. Dinaintea morții neîntârziate vor fi străfulgerat în gându-i crâmpee ale trecutului.

In Galilea, cetățile Capernaum și Chorazin s'au întors împotrivă-i, fiindcă le-a îndemnat pe căile pocăinței ; când a intrat la Nazaret și a predicat în sinagogă, orășenii săi l-au izgonit de mânie; și scurta izbândă cu intrarea la Ierusalim a întărit și mai vârtos dușmăniile. Oare, la ce toate ostenelile spre bine ? Că nici discipolii mai apropiați de inima sa nu păreau a-l înțelege. Se putea bizui deplin pe credința lor ? Unul avea să-l renege curând și al doilea tocmai atunci îi pregătia trădarea. Atunci ? Pentru cine ar mai pătimi el ? Incă și jertfa de sineși ar aduce vreo schimbare? Totuș, ar fi alta de făcut? Nu-i se impunea ca o neînlăturată necesitate deșertarea până la fund a cupei amărăciunilor? Dintru început, de când i-a venit de sus chemarea mesianică, nu și-a prezis acest sfârșit ?...

„Părinte, facă-se voia ta !". Și, rostind cuvintele, se întoarse la apostoli, doborâți de somn; în vremece dinspre oraș grăbia larma gloatei cu săbii și cu ciomege.

Unde anume se rugase Christ și unde exact avusese loc predarea, e o chestie anevoioasă, lăsată în grija feluritelor denominații creștine. Sora Valentina, care poartă în ochi mâhnirea unei silite renunțări la viața de aristocrație rusă, mi-arată rămășițele unei scări în piatră :

„Aici suia drumul pe vremuri. Și dacă, precum grăește evanghelia, lăsase pe apostoli

www.dacoromanica.ro

Tipuri și costume palestiniene

www.dacoromanica.ro

deoparte, iar el trecuse mai încolo, atunci înseamnă că se rugase tocmai unde-i biserica noastră de astăzi". Intreb :

— Care-i hramul bisericii?

— Maria Magdalena. Și câteva icoane, între cari una de pictorul Vereșaguine, reprezintă scene din viața ei.

De multă faimă se bucură această sfântă; pentrucă, odată eșită din nămolul păcatelor, avuse tăria să nu mai recadă. Și cât devotament neclintit față de Iisus ! Ea-l urmase pe drumul osândei, ea stătuse mărturie la răstignire, ea purcese cu aromate să-l ungă, și ea primise întâi vestea de înviere. Unele scrieri aprocrife ne vorbesc încă și de jelania ei la moartea lui Iisus :

„Cine va spune lumii întregi acestea? Voi merge singură la Cezarul din Roma și-i voi arăta eu răul săvârșit de Pilat..."

Iar episodul înfățișării dinaintea Împăratului Tiberiu, pledând cu un ou roșu în mână, simbol al vieții ce tresare neoprită, cum și Iisus a tresărit din mormânt, ni-l dă o frescă pe iconostasul bisericii. In acelaș sens **Acatistul** rusesc cuprinde și o rugăciune, pe care zilnic o recitesc călugărițele.

Fără să iau aminte, cade înoptarea împrejur, și lumini prind a licări de peste ziduri, în Ierusalim.

— Mai avem o mânăstire, zice sora Valentina, sus pe muntele Măslinilor. Ai văzut-o ?

— Nu încă.

www.dacoromanica.ro

— Atunci, nu scăpa ocazia. Astăseară e mare slujbă acolo.

Intr'adevăr, când mă duc peste câtva timp, biserica înoată în plină sărbătoare. Candele ard colorate. Auresc viu icoanele. Oficiază episcopul Atanasie, care a păstorit înainte la Chișinău, ajutat de numeroși preoți și diaconi, toți în odăjdii grele de bogății. La un moment, tăcerii ce se lasă îi urmează șoapte neînțelese. Din colțuri stăruite în umbră ies maici, o sută și șaptezeci câte sunt, pășesc negre, cu aprinse lumânări în mâini și se grupează în două șiruri, întinzând printre ele scoarțe lungi până la ușa intrării.

— Ce-are să se întâmple ?

— Șease noui tinere își vor pune vălul călugăriei.

Iată-le, că intră; una după alta, în genunchi se târăsc, acoperite și duse de surori mai vârstnice. Le întâmpină episcopul cu cetiri din **Efhologhiu** și le face întrebări, dacă pornesc de bună voie și nesilite în viața monahală ; dacă sunt hotărâte a îndura până la capăt anevoinți și lipsuri ; că nu-i ușoară calea Împărăției Cerești. Din pământ, unde stau prosternate, răspund ele; și când unul din preoți întinde foarfecii să le taie din șuvițe, își arată puțin obrazele chinuite.

Poartă numai cămeși albe. Și acum rând pe rând îmbracă veștmânte asemenea cuvioaselor dimprejur, cari-și înăbușe suspinele, de mișcate ce sunt.

N'au trecut și ele printr'aceiaș ceremonie ?

www.dacoromanica.ro

Și, după fiece lucru înmânat de episcop, nelipsind nici darurile în cruciulițe, icoane și mătănii, un cor de voci subțiri repetă: „Doamne miluește, Doamne miluește".

Apoi, dându-le binecuvântarea, în graiu mistic le spune episcopul de bucurii îngerești, de harul coborât în lume, de logodna lor sfântă cu biserica; și le povățuește să nu se uite înapoi la trecut, spre a nu păți ca soția lui Lot, care în stâlp de sare s'a fost preschimbat, îngrijindu-se prea mult de viața ei, precum ne-a învățat și Iisus: „Celce voiește să-și mântue viața, o va pierde; iar celce-și va pierde viața pentru mine, o va găsi. Că ce-i folosește omului, de va dobândi toată lumea, și-și va pierde sufletul?..."

Intreg ritualul ascetic, în aerul său de lumânări și de tămâe, pune stăpânire asupra-mi și câteva clipe trăiesc aidoma în timpurile dintâi ale creștinismului.

www.dacoromanica.ro

Mânăstirea Sfântului Ilie

www.dacoromanica.ro

SFÂNTUL MORMÂNT

www.dacoromanica.ro

Sfântul Mormânt

Din poarta de întăritură Jaffa cobori ulicioarele bazarului spre așezămintele creștine, a căror apropiere o ghicești după multele dugheni ce vând tămâe, lumânări, cruciulițe, scoici sidefii, stampile de prescuri, și pe neștiute nimerești o curte largă, prinsă de ziduri mânăstirești în dreapta, cu turlă gotică în stânga, și alături intrarea. Ceeace te impresionează mai întâi și-ți iea ochii e prisosul de candele atârnătoare, de policandre și sfetnice, cât și aurul ce îmbracă strălucitor icoane de toate mărimile în lăcașul zis Mormântul Sfânt, dar care nu este numai atât. Sfârșitul trecerei pământene a lui Isus, coborârea depe cruce, ungerea și punerea corpului în groapă, înlăturarea pietrei și ivirea îngerului care întâmpină pe cele trei Marii — toate episoade de un neîntrecut dramatism înălțător, au fost luate și supuse unei reconstituiri minuțioase, marcându-se fiecare în locul corespunzător. Faptul, că s'au grupat, nu fără oarecari simplificări geografice, sub același acoperământ,

www.dacoromanica.ro

inspiră unora neîncredere; iar când ți se arată cu preciziune și locul, unde-i s'a pus lui Iisus cununa de spini, precum și stâlpul însuși de care a fost legat și biciuit, începi să bănuești, dacă n'ar fi cumva la mijloc și o parte de mistificare în seama pelerinilor.

Cine, și când ar fi putut-o rândui?

Trei veacuri după Christos nu avem nici o relație despre mormânt afară numai că s'ar fi înălțat deasupra-i un templu zeiței Afrodita, de care aflând Impăratul Constantin, a scris episcopului Macarie; iar mamă-sa Elena dintr'un imbold de pietate religioasă a plecat ea însăși la Ierusalim să ajute cercetărilor. Și atunci au purces zămislirile acele de miraculos și simbolic, scumpe Evului-Mediu și cu adânci rădăcini în folkor, ce alcătuesc legenda Sfintei Cruci.

S'a fost lucrat ea, nu dintr'un lemn ca toate lemnele. Părintele Adam, fiind bolnav pe moarte, a trimis pe Seth la rai să ceară îngerului câteva picături din uleiul pomului vieții. Ingerul nu i-a dat decât o ramură. Și Seth a plantat-o la groapa lui Adam și a crescut ramura într'un copac, de care a mers vestea și până la regina Șebei. Aceasta, sosită în vizită la Solomon, i-a spus de copac și de ce avea să fie odată, încât Solomon l-a tăiat și l-a zvârlit într'o baltă. Aci dela un timp a vădit însușiri lecuitoare, iar în apropierea morții lui Christos a eșit la suprafață de l-au luat Evreii și-au făcut din el crucea, pe care după răstignire au ascuns-o într'un puț. Acum

www.dacoromanica.ro

Râul Chişon

www.dacoromanica.ro

Elena a izbutit să decopere locul acela, adiind de miresme dulci, și a ridicat acolo și o biserică. De atunci, însă, câte lupte nu s'au dat pentru stăpânirea Crucii, în cât au făcut-o bucăți și-au împrăștiat-o în lume. Și astăzi, dece credeți, că unii oameni trec prin greutăți și primejdii și nu-i atinge nimic ? Fiindcă au reușit să pună mâna pe o fărâmitură din Sfânta Cruce. Puțul gol, unde s'a găsit, e însemnat printr'o gură de piatră, jos în adâncimea peșterii.

De aici, oprindu-mă să mă bucur puțin de niște capiteluri frumoase, între puținele rămase dela Cruciați, și deasupra cărora sub bolta părăsită zboară păsări în continuă ciripeală, urc treptele spre Calvar. Pe lângă un bust al Madonei, scăldat într'o bogăție neprețuită de paftale, brățări, inele — danii ale împăraților și prinților, iată gaura în care s'a înfipt crucea lui Iisus și încă două ale hoților răstigniți.

„Pământul s'a cutremurat și stâncile au plesnit", grăește evanghelia Sfântului Matei. In adevăr, aci este crăpătura pe care, sângele Domnului curgând, a întâlnit capul îngropat al lui Adam și l'a însuflețit. Mare minune, că asfel a căzut întâiul har mântuitor asupra celuia care a greșit întâi ! Legenda nu spune, de-a mai trăit capul ; dar în cinstea găsirii lui s'a înălțat o capelă cu frescuri naive în pereți : vezi raiul, pe Adam și Eva în huzur neîntrerupt, șarpele ademenitor, și pe înger apoi, gonindu-i cu sabia de foc.

Și acum trec la mormântul însuși, tezaurul

www.dacoromanica.ro

între tezaure, așezat sub domul central în capelă de piatră, având numai două rotogoale deschise la stânga intrării. Prin ele se manifestă totdeauna miracolul văpăilor cerești de ziua Invierii, când mașsele dese ale credincioșilor așteaptă într'o extatică nerăbdare ce trebue ținută în frâu de ostași; altfel în graba aprinderii lumânărilor mulți ar fi călcați și striviți în picioare. Grecii au răspunderea focului sacru ; de aceea îi acuză de înșelăciune Catolicii, cărora în schimb le răspund Grecii prin alte alea. Și așa frații întru Christos își duc înainte vrajba. Au ajuns să-și împartă în regiuni teritoriul sfânt, cât și orele de liturghie; oricum însă tot se amestecă limbile într'un asemenea Babel.

Astăzi, Duminică, se nimerește că slujesc Armenii la capela Mormântului ; în dos și lipită de ea este o miniatură de altă capelă a Coptilor. Abia de începe înăuntru preotul, iar psalții stau afară și cântă cu lungi întorsături de manele, cât mai tare. S'ar fi luând la întrecere cu Armenii de alături. Intr'un timp aceștia ies în alaiu să înconjure Mormântul: merg înainte-le să deschidă calea trei străjeri în fesuri și cu bastoane ce le izbesc de pământ după un pas-doi, în tact și toți laolaltă; ai zice că se dărâmă ceva ; urmează în șir dublu corul și la mijloc vlădica în odăjdii și are atârnată de cârje un fel de tamburină cu clopoței, pe care o clatină, adăugând și el partea lui de muzică instrumentală.

Numai târziu, după sfârșitul slujbei, pot

www.dacoromanica.ro

străbate în capela Mormântului, odată cu alți pelerini, cari se apleacă unul câte unul și sărută lacra de marmoră sub lămpile în ardere neîncetată. Mă apropiu domol și, deși bietul meu suflet tremură sub năvala îndoelilor, deși călugărul de pază se uită cu un ochiu spre mine și cu altul spre discul de milostenie și, numai dupăce am pus banul, mă stropește cu apă de trandafir sfințită, aprind și eu câteva lumânări — pentru păcatele mele și ale acelora cari m'au trimis încoace.

www.dacoromanica.ro

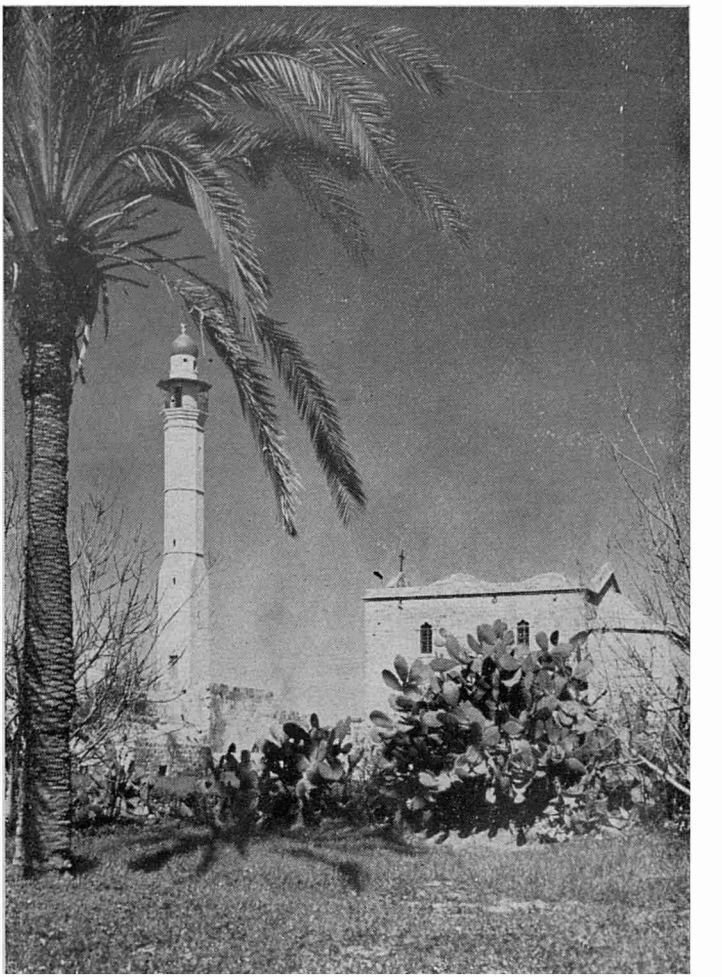

Biserica Sfântului George

www.dacoromanica.ro

EMMAUS

www.dacoromanica.ro

Emmaus

La o mică depărtare din Ierusalim spre Jaffa, cotești dreapta și urci pe un tărâm stâncos, unde cimbrul și scaetele de răsar ici-colo. Și, mergând puțin, când văile și munții încep să se contureze, ți se desvălue sub o dumbravă ce împresoară și tăinuește în verde ziduri și acoperișuri mânăstirești.

Acolo-i Emmaus, faimos pentru arătarea lui Iisus după moarte.

Literatura populară și cea cărturărească, mai ales din perioada romantică, ne-au hărăzit o seamă de bucăți, în cari năluca vreunuia din alte lumi apare, fără a fi bănuită o vreme; dar niciuna nu se poate compara în măsură, simplicitate și în potolită atmosferă de mister cu povestirea Evanghelistului din Noul Testament.

Negreșit, acesta din urmă are în favoarea sa și faptul că evocă figura de neasemuită măreție a lui Iisus. Iacă, doi apostoli, Cleopa și Simion, purced la Emmaus a treia zi după răstignire. Și, umblând așa pe drum, schimbă

www.dacoromanica.ro

între dânșii vorbe și păreri despre câte s'au petrecutt în urmă la Ierusalim, ne mai auzite lucruri ce țineau de cuprinsul minunățiilor : cum s'au dus la Iisus femeile, Maria Magdalena și Ioana și Maria lui Iacob ; și cum au găsit piatra mormântului prăvălită ; și cum doi îngeri în albe strae le-au eșit înainte și le-au spus, că Iisus nu se mai află între morți. Ce puteau să aleagă apostolii din toate acestea ? Creșteau îndoielile și se adânciau în sufletele lor odată cu înoptarea de jur împrejur. Atunci se alătură de ei un străin și, luând mai departe convorbirea, începu a le spune oarecum dojenitor, cât erau ei de înceți și de greoi la credință. Oare, și suferința pe cruce și moartea și învierea nu le-au fost demult prevestite să se întâmple ? Tăceau apostoli covârșiți ; iar la împărțirea drumurilor, îl poftiră să mâe cu dânșii la Emmaus, unde, așezați de cină în casa lui Cleopa, îl recunoscură pe Iisus din frângerea ritualstică a pâinii. Și grăbiră în aceiaș seară la Ierusalim să ducă celorlalți apostoli vestea, pe care Luca Evanghelistul în fiorul demult al sincerității a transmis-o apoi creștinilor.

Evlavioșii generațiilor următoare au consfințit casa lui Cleopa prin clădirea unei biserici, înainte de Cruciați. Aceștia au găsit-o în drum, când au venit de-au rămas aci într'un Iunie al anului o mie nouăzeci și nouă. Coborâți dinspre cetățile mării, Sidon și Tir, și ajunși la Ramleh, au prins din iscoade știrea, că la Emmaus în apropiere s'ar fi găsit fân

www.dacoromanica.ro

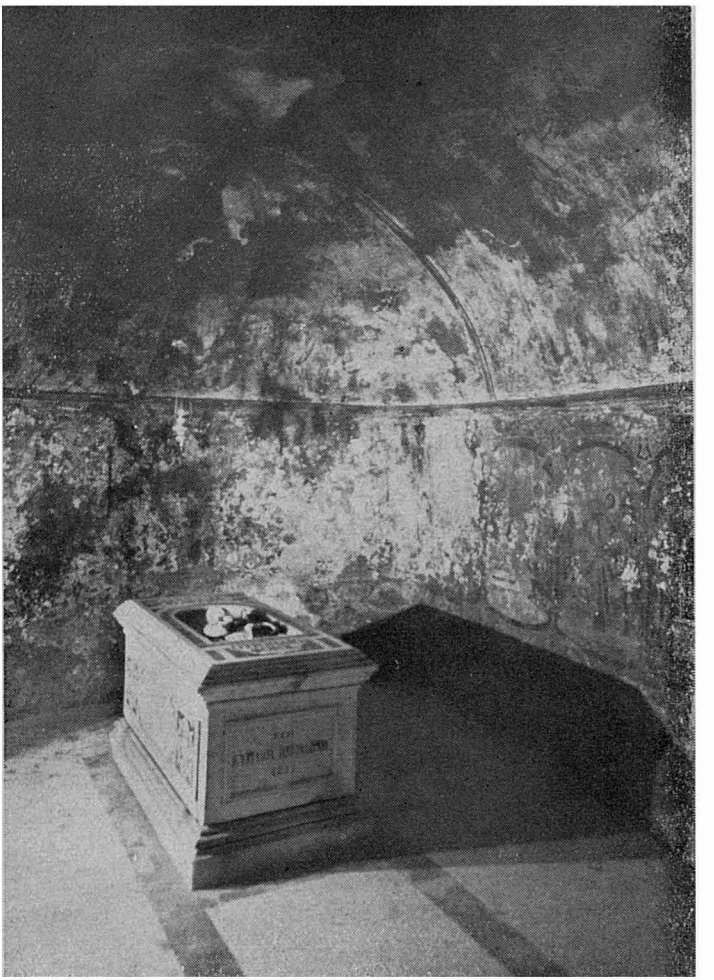

Mormântul Sfântului George

www.dacoromanica.ro

mult și cisterne și o așa zisă Fântână Miracoloasă, fiindcă, într'adevăr, la un ținut așa de sterp, ce alta putea fi, dacă-i țâșnia înbelșugată apa dint'o stâncă ? Și Cruciații nu s'au înșelat. Dar peste aceiaș noapte de popas la Emmaus, Tancred Normandul, în cutezanța tinereții sale impetuase, a eșit din cort și tainic, pe când ceilalți dormiau, luând cu sineși vreo sută de tovarășii, a călărit la Betlehem, ai cărui locuitori au tresărit înfricoșați de atâtea zinghete și tropote ce răsunau pe străzi. Inălțând steagul crucii asupra grotei de naștere a lui Iisus, Tancred n'a mai întârziat, ci a luat-o către muntele Măslinilor înainte de răsăritul soarelui și de acolo iarăș înapoi să spue de apropierea Ierusalimului. Și bcuroși Cruciații au mișcat însus de Emmaus pe vârful mai înalt al dealului apropiat ce l-au numit de-atunci **Mons Gaudii**, că după trei ani de cumplite anevoinți, în cari bună parte din ei s'au răpus, pe cei puțini rămași i-a învredincit Dumnezeu să-și atingă ținta și să le vadă ochii cetatea mult dorită a Ierusalimului.

Și-au ajuns pe urmă vremuri de cumpănă pentru creștinism, când biserica din Emmaus, cași multe altele, a căzut în părăginire.

Către începutul anului o mie opt sute cinci zeci și nouă găsim pe o doamnă, din aristocrația italiană, Paulina, marchiza de Nicolay, care a trecut pe-aici și a scris: „Văzând sanctuarul din Emmaus lăsat și părăginit de necredincioși, mi-am făcut planul să-l răscum-

www.dacoromanica.ro

păr...". Și, mulțumită devotamentului și jertfei acestei pioase marchize, s'a ridicat pe ruinatele ziduri biserica franciscană de astăzi, păstrând în ea și încăperea tradițională cu scena înfățișării lui Iisus. Are strălucite mozaicuri de marmoră, vitralii prețioase și de amândouă părțile altarului statuele mari în culori ale apostolilor Cleopa și Simion.

Stând acum la umbra mânăstririi, printre înălțimile de istorice amintiri cruciate; Ramleh spre apus și **Mons Gaudii** drept înainte, mă birue simțământul trecutului; și, în tăcerea dupănămiezii luminoase, când mai pronunțat crește mireazma de smochini, mă gândesc la nesfârșitul număr de drumeți câți au străbătut încoace, pe vremuri bune și pe vremuri grele, încât urcarea la Emmaus a ajuns o expresie de simbol curent, pe care mulți îl folosesc, fără să-și dea seama. Ce va fi însemnând ? Oare simplul contact pipăit cu o fășie din pământul sfânt ? Inchinarea dinaintea altarului, unde Iisus a frânt pâinea apostolică ? Poate nădejdea reapariției sale divine ? Repetirea unei minuni demult? Nu, pelerinule, aceasta nu se poate ! Și nici că ar fi de așteptat. Influența lui Iisus e de ordine spirituală ; și ca atare dăinuește ; și din lumea sa mai viu și mai puternic se manifestă. Fie că ești credincios deplin, ori în starea tulbure a celor doi călători din vechi, să știi, pelerinule, că un singur înțeles e legat de suirea la Emmaus, și anume : înoirea ta lăuntrică, cură-

www.dacoromanica.ro

ţirea sufletului tău de toată sgura vătămătoare, limpezirea lui ca pe o cupă de cristal ce-i gata să primească şi să păstreze nemuritoarea esenţă a doctrinei lui Christ — cât mai multă bunătate şi iubire faţă de semenii tăi !

www.dacoromanica.ro

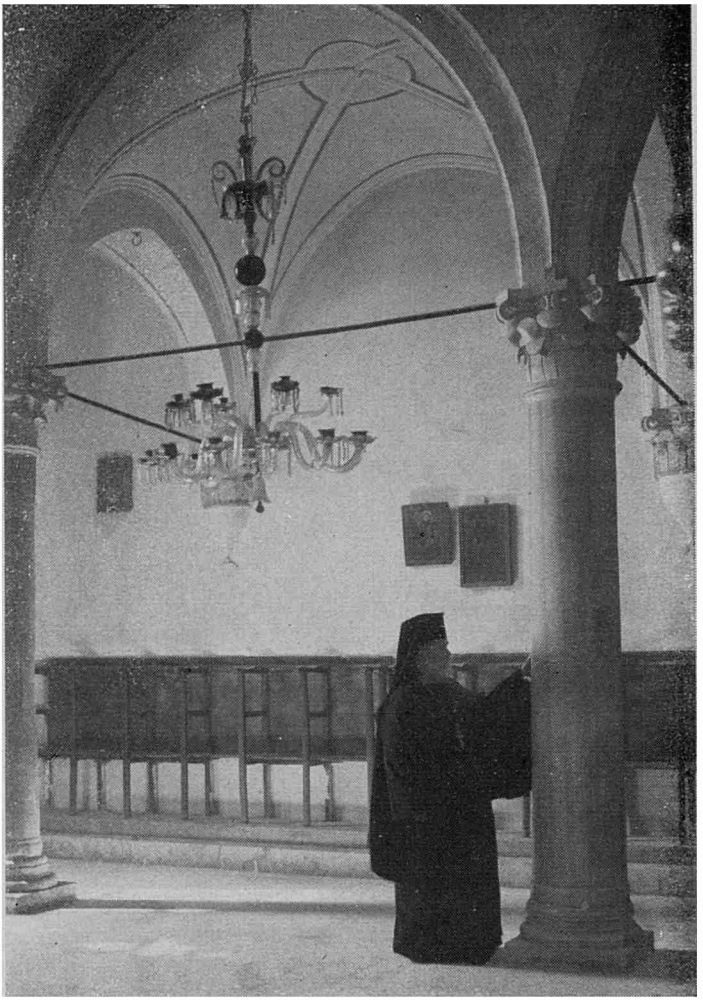

Stâlpul miraculos în biserica Sfântului George

www.dacoromanica.ro

PE MUNTELE CARMEL

www.dacoromanica.ro

Pe muntele Carmel

Deseori în colindările mele am întâlnit crâmpee ale tradiției Profetului Ilie. Spre Betlehem, pe o bancă a mânăstirii ce-i poartă numele și-a imprimat forma corpului întins la hodină ; dincoace de Iordan, în valea Cherith, l'au hrănit ciorile văzduhului; sub crestetul Sinai a locuit o vreme în peșteră. Și, coborând, mi-aduc aminte, în arhondaric, am întrebat: „Care-i pasagiul despre Ilie Profetul ?". Arhiepiscopul Porfirios a deschis biblia și a dat glas cuvintelor demult :

„Și iacă trecea Iehova, și un vânt mare și puternic despica munții și sfărâma stâncile înaintea lui Iehova, iar Iehova nu era în vânt; și după vânt un cutremur, și Iehova nu era în cutremur; și după cutremur un foc, și Iehova nu era în foc; și după foc o liniștită voce subțire. Și fuse așa că, Ilie auzind, își acoperi fața cu mâinile și ieși de stătu la intrarea peșterii; și iacă vocea îl ajunse și-i zise: Ce faci aici Ilie ?...".

Avântate rânduri, neînțelese, ca viața în-

www.dacoromanica.ro

treagă a începătorului profeților israelice. Neașteptat și episodic e introdus în **Cartea Regilor,** și numai în treacăt aflăm de obârșia sa beduină, care lămurește și pornirea la hoinărie și dibăcia uimitoare de a-și ascunde urmele înaintea alungătorilor săi. Trece din Gilead în Samaria să vestiască lui Ahab de apropierea secetei; și din Samaria în ascunzișul Cherith și înapoi către Sidon și pe Carmel, unde și este eroul acelei monstre, neasemuite și nu mai puțin spectaculoase întreceri dintre credințe — el singur deoparte, reprezintând pe Iehova, și de alta preoții numeroși ai lui Baal.

Locul în care s'au fost petrecut acestea e însemnat azi printr'o capelă. O zăresc sus, de cum străbat câmpia Esdrelon, și pe o anevoioasă potecă suiu, întâmpinat fiind de un monah carmelit. Vânjos, cu rasa-i cafenie prinsă în curea la mijloc, cu obrazul ars de vânturi și cu barba albă, e parcă însăși imaginea Profetului.

— Singur, părinte, pe așa înălțimi ?

— Mai am un călugăr, dar canonul nostru vrea să păzim liniște ; încât rar vorbim...

— Nu-ți vin închinători ?

— Ba da... Și începe a râde, înveselit de vreo amintire în gându-i : „Ha, ha, ha... Un Englez deunăzi se înfățișează și-i grăiesc eu:

— Cum îți place Carmelul ?

— Nu mă întreba de asta, părinte, ci întreabă-mă, dece am venit pe Carmel.

— Bine, și dece ai venit ?

www.dacoromanica.ro

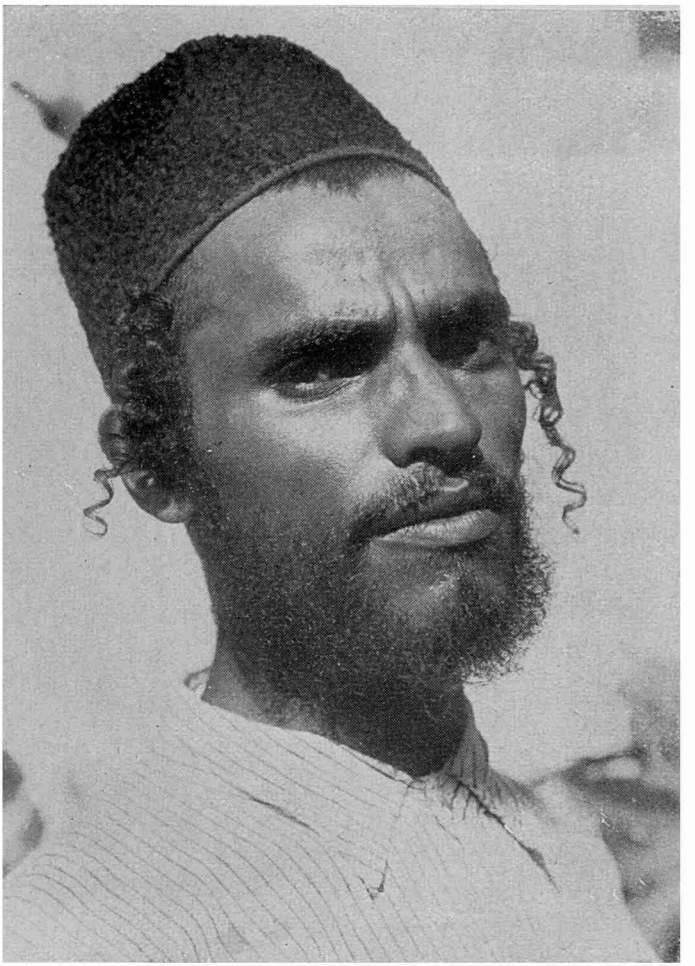

Evreu iemenit

www.dacoromanica.ro

— Eu sunt matematician și am auzit, că fusese Pitagora pe-aici. O spune discipolul și biograful său, Iamblicus : Deseori venia Pitagora să mediteze pe Carmel. Ci unde anume, părinte ?

— Apoi, cum zic.., grea chestie cu Pitagora. Eu se cheamă că sunt omul Profetului Ilie și numai de Ilie știu...

— Dar ce-am eu cu Ilie, părinte ?

Și monahul iarăș hohotește cu poftă. Caut să-l lămuresc că eu nu-s matematician, că nu umblu după Pitagora, că tocmai de Ilie mă interesez.

„Atunci să-ți spun. Vârful acesta poartă în arăbește numele de **El Mahracah**, Arderea— o trăsătură de tradiție păstrată; deși scena cu jertfele nu putea să se întâmple chiar aici. Inchipuie-ți, regele Ahab cu întrg norodul și cu sutele de preoți. Unde i-ar fi încăput ? Dar uită-te colo mai jos ! Un plaiu întins, acoperit de măslini, să cuprindă cât de multă lume. Are și până acum izvor nesecat, din care a luat Profetul și a turnat pe lemne și pe olocuste, umplând și brazdele împrejur, spre a nu rămâne vreo îndoială de înșelăciune. După ce-au mântuit cu rânduirea altarului, preoții lui Baal, au pornit întâi să se închine și să cheme: „O, Baal, ascultă-ne pre noi! De repetate ori, întețiți și de batjocura lui Ilie — frământându-se și rănindu-și trupurile cu lănci și cuțite, până către seară, când a venit și rândul Profetului. A ridicat mâinile și atâta s'a rugat lui Iehova: printr'o minune de

www.dacoromanica.ro

foc să vădiască tuturor că el este adevăratul Dumnezeu. Atunci deodată a căzut văpae din cer și a mistuit jertfe și altar. Iar în strigătele de recunoaștere a mulțimii au luat pe învinșii preoți ai lui Baal, i-au târât silnic, de i-a ucis Ilie în râul Chișon ce-l vezi curgând mai departe".

Cât îmbrățișez cu ochii, cadrul întreg, se potrivește deplin povestirii. In zarea șesului Esdrelon, presărat cu dumbrăvi și cu așezări evreești, satul Zerin, vechiul Jezreel, unde regina Jezabeel adusese cu ea din Sidon cultul Astartei și al lui Baal ; în stânga Taborul, pe care apostolii, cu amintirea celor săvârșite aici, au deosebit și chipul Profetului Ilie alături de Iisus în vedenia schimbării la față ; iar mai încoace linia de șerpuire clară a Chișonului între stufării și dafini rozalbi.

Dupăce cursese în apa sa necruțător sângele atâtor preoți, Ilie, spre a-și arăta și mai vârtos tăria și darul profetic, a chemat iarăș pe Ahab în munte și a poruncit unei slugi să urce de multeori un punct mai ridicat și să cerceteze întinderea Mediteranei, până când s'a ivit un mic nor, urmat de alții și curând tot Carmelul a răsunat de ploaia deslănțuită. Printr'o stranie împrejurare de lucruri ce o explică numai zelul mistic-religios, în acel nor eșit „ca o mână de om", după expresia bibliei, s'a văzut mai târziu semnul premergător al apariției Fecioarei Marii; încât și numărul schivnicilor creștini s'a înmulțit aici, grupându-se apoi în Ordinul Carmeliților. Mânăsti-

www.dacoromanica.ro

rea lor de sub Cruciați e ruinată. Alta mai nouă se află în prelungirea de miază-noapte a muntelui ; vecină farului ce stă de pază călăuzitoare năvilor, stă și ea între pini și roșcovi. Nu are vreo însemnătate arhitectonică; numai cât e zidită asupra peșterii lui Ilie, care susținută pe doi stâlpi de porfir și luminată de numeroase candele, se bucură de cinstirea tuturor, fără osebire de crez. Și înăuntru-i are loc un ritual de pronunțat caracter păgânesc: mamele își aduc pruncii și-i închină lui Ilie, în vremece preotul îi stropește cu apă sfințită, tăindu-le și din păr șuvițe, pe cari le așează înaintea altarului. Citesc împreună cu starețul mânăstirii inscripția de pe intrarea peșterii, care spune de faptul că fusese cândva locuită de **Magnus Ille Prophetarum Dux et Pater Elias Thesbites.**

„Cum se face, întreb, că ați luat de patron pe Ilie ? El are încă spiritul Decalogului, concepția Dumnezeului gelos și răzbunător, foarte mulțumit de omorul groaznic al preoților. Câtă depărtare până la Dumnezeul creștin, vestit și de apostolul Pavel Atenienilor — unul și acelaș Dumnezeu, căruia, sub alte nume și din neștiință, se închină și păgânii, fără ca pentru aceasta să li se doriască vreun rău sau pedepsire !

Cuviosia-sa începe a se pierde în lămuriri încurcate. Și, pe măsură ce înaintează, înțeleg că e zadarnică vorba; nu-i pot găsi un rost. Legendele cresc și se împun în afara marginilor oricărei logici obișnuite. Dacă

www.dacoromanica.ro

pentru noi Ilie sgudue catapeteasma cerului, gonind în carul său de foc; pentru Evrei el rămâne un al doilea Ahasverus rătăcitor ; iar pentru Musulmani e un **El Cadir**, ființa ce nu cunoaște vestejirea anilor. A descoperit undeva între Mediterana și Marea Roșie izvorul nemuririi, a băut din el, și acum umblă prin lume : la apropierea lui, se aprind și pâlpâe dela sine luminile în sanctuare.

www.dacoromanica.ro

Colonia Roș Pina

www.dacoromanica.ro

LA MORMÂNTUL SFÂNTULUI GEORGE

www.dacoromanica.ro

La mormântul Sfântului George

Mânăstirea Sfântului Ilie, în drum spre Betlehem, își sărbătoria hramul, și lumea din împrejurimi se aduna ca la iarmaroc. Barăci felurite — vânzători de urcioare, fluere, timpane, cruciulițe, se îndesiau până la intrarea bisericii, în care bărbați și femei străbăteau și, închinându-se la icoane, puneau mâna pe un lanț de fier, îl sărutau de trei ori și de trei ori îl treceau pe după cap. Mă uitam nedumerit. Ce însemnare să fi avut faptul ? Am întrebat pe unl din călugării slujitori.

„Apoi acesta-i lanțul, de care a fost legat Sfântul George. E de mult aici, adus din Lida; știi... lângă Jaffa".

După câteva zile m'am dus eu însumi în ceeace fusese cândva o cetate renumită, cuprinzând moaștele Sfântului George. Parte din biserică au prefăcut-o în moschee, cealaltă păstrează încă două din zidurile bizantine. Spun Arhimandritului Neofitos, care mă întâmpină, de lanțul Mânăstririi Profetului Ilie.

www.dacoromanica.ro

„Avem și noi unul, îmi răspunde. Atârnă colo de un piron, și are zgardă la margine. Se punea de gâtul nebunilor, ținându-i ca pe niște dulăi... De când cu stăpânirea Englezilor, nu se îngâdue lucrul; dar înainte se aduceau mulți nebuni: stau cât stau și plecau vindecați din harul și mila Sfântului..."

Și Arhimandritul Neofitos mi-arată cu mâna o icoană, acoperită pe deaîntregul de prinoase, și care-l înfățișează în chipul obișnuit: călare, netemător, sulița înclinată, ucizând balaurul. Apoi coborâm o scară la pământ, sub podeaua naosului, unde se află cripta — în marmoră albă, purtând inscripția :

Sfântul George
Purtătorul de suliță
1871 sub Patriarhul Chiril

„Când nu era mormânt zidit, îmi zice Arhimandritul Neofitos, și nici biserică, veniau într'ascuns femeile să aprindă candela; căci Arabii-musulmani se împotriviau. Dar s'a petrecut ceva... Unul din șeihi se opri trufaș în capul suitei și, dansând cu hangerul scos, prinse a ocărâ sfidător pe Sfântul George. Și deodată, atâta cuvânt putu scoate din gură : „M'a străpuns cu sulița..." și căzu jos fără suflare. De atunci Arabii se tem și-l au în mare cinste pe Sfânt. Și la șapte Septembrie, ziua sărbătoririi moaștelor aduse din Capadocia purced încoace cu miile și petrec în felul lor — cântă, joacă și jertfesc Sfântului".

www.dacoromanica.ro

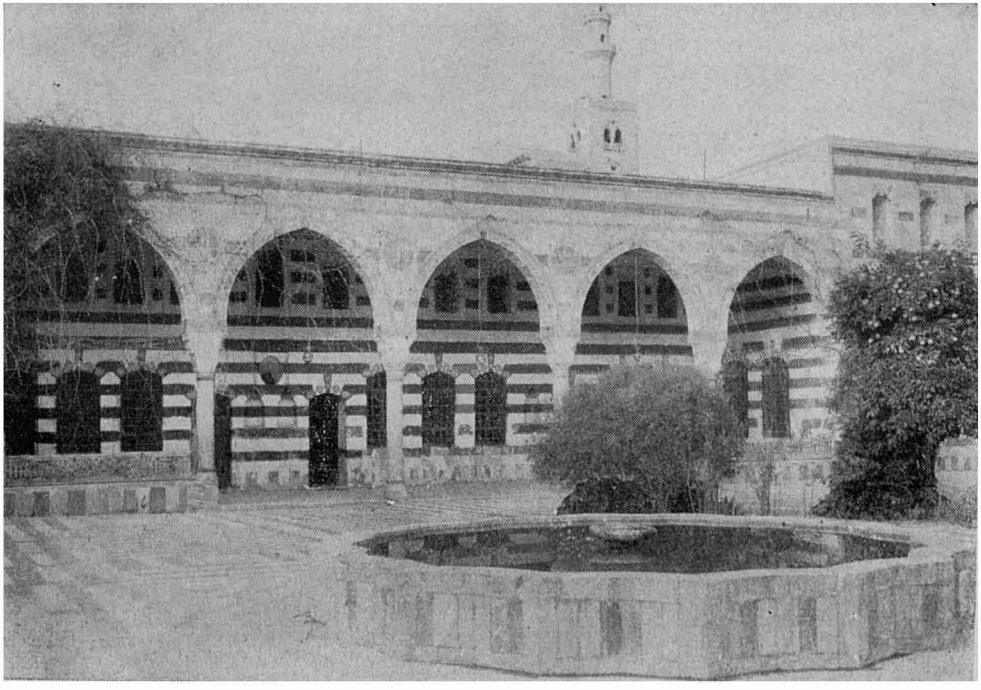

Damasc : Palatul Azem

www.dacoromanica.ro

Imprejur pereții, mâncați de igrasie, scot în lumină câte o zugraveală cu scene din viața martirului. Iată-l în fața lui Dioclețian, apărându-și credința; mai departe cetluit e de roata pedepsei cumplite...

„Uită-te aci, mi-atrage luarea-aminte Arhimandritul. Ține de un capăt o coloană și pe celalt capăt se apleacă o femee. Asta-i văduva din Alexandria. La ridicarea bisericii voise ea din toată inima să-i dăruiască un stâlp de marmoră. Și merse de rugă pe căpitanul unui vas ce-și desfăcea pânzele în port; dar căpitanul nu-i primi darul, sub cuvânt că vasul era prea încărcat. Și biata femee stătu mâhnită, cu lacrimi în ochi. Atunci o năpădi oarecum un vis, în care Sfântul George se arătă, grăindu-i: „Nu plânge, femee! Ci apucă de o margine stâlpul și eu de alta să-l ducem până la mare și apoi, n'ai nici-o grijă...“ Și așa fuse, că valurile singure luară stâlpul și-l strămutară până la țărmul dinspre Lida. Avem o icoană ce înfățișază pe Sfânt cu doamna evlavioasă din Alxeandria, iar stâlpul însuși e și azi în biserică“.

Auzind pe Arhimandritul Neofitos, mă gândesc, că această minune seamănă mult cu alta, săvârșită înainte vreme. Când Irod sfârși de reclădit templul Ierusalimului, un Evreu bogat din Alexandria, anume Nicanor, făcu danie sanctuarului o poartă de bronz învelită cu plăci în aur și argint. La drum spre Ierusalim născu mare furtună. Pentru a ușura vasul, marinarii zvârliră unul din canaturile porții;

www.dacoromanica.ro

ar fi procedat la fel și cu al doilea, dacă nu le-ar fi căzut Nicanor în genunchi, cu hotărârea de a se fi aruncat el însuși în mare. Curând furtuna se potoli. Ajunși la Jaffa, care nu fu mirarea lui Nicanor văzând canatul porții eșit din ape și împins de valuri la țărm.

Cum a fost cazul deseori cu sfinții, acest episod al „Minunii porții lui Nicanor" a fost luat din **Talmud** și atribuit Sfântului George. Oare, nu se va fi întâmplat acelaș lucru și cu balaurul omorât ?

Din vechi timpuri a stăruit tradiția unor eroi, cari-și vădiau puterile năzdrăvane față de balauri. Așa, un balaur s'a împotrivit lui Hercule în grădina Esperidelor; pe un balaur a răpus Iason, spre a răpi lâna aurie; cu un balaur s'a luptat Cadmus Fenicianul înainte de întemeierea Tebei; de un balaur era amenințată Andromeda, când a sosit în ajutoru-i Perseus. Mânați de puternica lor intuiție literară, Elenii au localizat această din urmă legendă, proectându-o la Jaffa depărtată, cu prelungirea stâncilor în apă — stânci bântuite de curenți primejdioși și de monștri marini. Nu l-a înghițit pe Ionă în lagul Jaffei peștele uriaș, în pântecele căruia a stat trei zile și trei nopți ?

Ne-au rămas la Jaffa din perioada elenistă și monete, înfățișând chipul Andromedei, pe o stâncă și cu mâinile ridicate spre cer. Istoricul Josefus ne spune în **Războaiele Judeice,** că se arătau cândva și lanțurile ce-au ținut legată pe Andromeda. Tocmai în apropierea

www.dacoromanica.ro

Jaffei, unde și povestea Andromedei era mai populară, s'au fost petrecut și isprăvile Sfântului George, cu atâta răsunet în Palestina și Siria. **Mission de Phénicie** al lui Renan își exprimă pe alocuri mirarea, că zeul Adonis în multe din altarele și peșterile sacre fusese înlocuit de Sfântul George. Cruciații descălicați în Palestina, atât la Ramleh cât și Lida, au dat întâi de biserici închinate Sfântului George, pe care-l văzuseră în Antiohia, strălucit înarmat, pe roibu-i alb și cu sulița, sburând înaintea oștilor creștine și purtând-le spre biruință. După toate — lesne-i de înțeles cum și legenda cu balaurul a trecut în seama Sfântului George. De aceea, în vechea biografie bizantină, ea nu face parte din viața Sfântului; e dată numai la sfârșit în chip de poem, sub titlul: „Cântecul Sfântului George".

Intr'o țară, fără nume, se trimitea an de an unui balaur, paznic al apelor, câte o fecioară drept jertfă. Veni și rândul fetei împăratului, de o luară cu sila și, gătindu-o în strae de mireasă :

In marmora fântânii aruncară lanțul
Și strâns o ferecară tânăra frumoasă.

Dar când în sbuciumul de munți și chemarea crengilor pășește balaurul, apare și Sfântul George, și-i înfige sulița în gură. Și fericit împăratul dorește să-i dee în răsplată fata, cât și coroana...

E aidoma basmul din Ispirescu, ale cărui numeroase variante se găsesc și în alte colecții, române și străine.

www.dacoromanica.ro

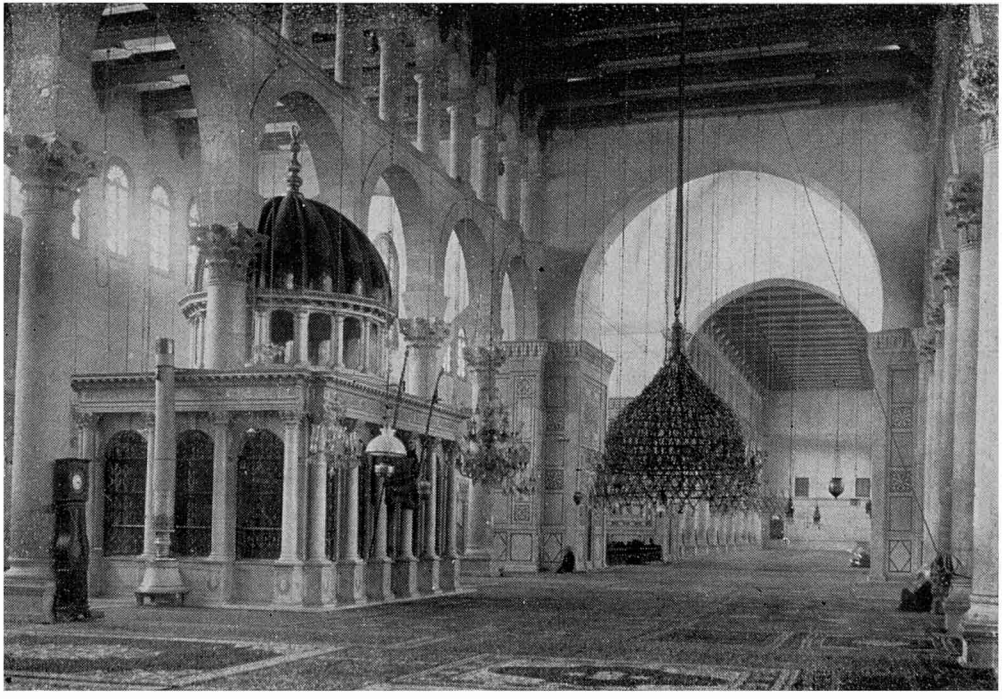

Moschea Omeiada în Damasc

www.dacoromanica.ro

COLONII EVREEȘTI IN PALESTINA

www.dacoromanica.ro

Colonii evreești în Palestina

Venise la Ierusalim decanul Facultății teologice din Oxford, cu o seamă de studenți ai săi, și directorul Agenției Evreești m'a poftit să-l însoțesc la vizitarea coloniilor, mai ales că una din ele își serba aniversarea de zece ani. Am ajuns noaptea în Esdrelon, dincoace de Nazaret, sub o larmă de voci; umbre mișcau împrejur, prinse de lumina câtorva clădiri. Fruntași ai coloniștilor se deslușiră din mulțime și ne luară într'o magazie, cu mese lungi de lemn, dându-ne o cină de tot frugală : câte o jumătate de pătlăgea roșie, două ouă și ceaiu. După mâncare trecurăm în sala cu scenă a serbării, care se începu prin cântarea Internaționalei ; urmară dansuri : băeți și fete în grupuri dese frământau dușumeaua, se apropiau și se depărtau laolaltă, cu fețe cripsate, cu priviri și cu gesturi de ură, închipuind parcă o luptă dintre burghezie și muncitorime. Aceasta, cât și vederea unui portret al lui Karl Marx aninat de perete, îndemnară pe

www.dacoromanica.ro

decanul Facultății teologice să-și arate nedumerirea :

— Sunt comuniști ?

— Nu... comunali, răspunse călăuza evreească, cercând a îndulci oarecum impresia. Dar Englezul își înteți mai departe întrebările despre cele-ce-l interesau :

— Und-i sinagoga ?

— Sinagoga ? se încurcă la vorbă călăuza... Sinagoga lipsește. Nu cred tinerii, iar dacă vreunul din bătrâni are nevoe, se cheamă rabinul deaiurea.

— Cum ? N'au rabin aici ? Și nu predau biblia în școală ?

— Apoi, vedeți... biblia o știu ei, fiecare o citește... La ce să mai încarce programul ?

Englezul se întoarse la mine :

— Ciudat lucru !

— Ba și absurd, adăugai eu. Oamenii, care-și datoresc religiei aproape ființa rasei lor, caută acum s'o disprețuiască...

Pricina ? Mare număr al coloniștilor purced din Rusia ; iar instituțiile de ajutorare, dându-le pământ, vite și unelte în comun, i-au împins către sistemul adoptat. Bărbați și femei lucrează deopotrivă; rodul muncii îl trec fondului obștei ; bani în mână nu li se lasă ; mănâncă și se îmbracă la fel ; și pruncii lor cresc dimpreună, sub îngrijirea bonelor.

A doua zi am văzut și alte colonii de acelaș tip și unele cu proprietăți individuale — toate întemeiate după război. Insă mișcarea evreească în Palestina datează de mai înainte. In-

www.dacoromanica.ro

Purtători de apă

www.dacoromanica.ro

ceputul a fost la 1880, când Alianța Israelită Universală din Paris a rânduit o școală de agricultură; din porniri mai mult umanitare, cari au precedat și instalării unor serii de emigranți la Zihron Iacob, adică Amintirea lui Iacob, în josul Haifei și Roș Pina — Piatra Fundației, în hotarele dinspre Siria. Apoi a venit, prin gura lui Balfour, declarația guvernului englez, făcută în toiul războiului, cu gândul numai la izbândă și ca o măsură de strategie politică, fără a se fi judecat și cumpănit posibilitățile îndeplinirii. Firește, evreimea de pretutindeni a tresărit dinaintea sclipirii unor zori, pe cari vizionarii lor îndrăzniseră a le prevesti. Și-au început a se urni spre Palestina — nu înstăriții, nu magnații finanțelor, nu întreprinzătorii de mănoase afaceri internaționale, ci oropsiții, întârziații prin cloacele orașelor cosmopolite, traficanții de mărunțișuri, și o mână de intelectuali idealiști; încât s'au adunat aci mai toate obrazele specifice, dela Samaritani, cari, în dorința de a păstra neatinsă legea mozaică, înfățișează lumii spectacolul primitiv de crud al jertfirii pe muntele Gherizim, până la ateiștii influențelor rusești. Și ce felurime de aspecte au mai venit să adauge nălucitoarei bizarerii, în care se amestecă burnusul beduinului cu rasa neagră, haina brodată cu feregeaua! Când vezi într'ajunul sabatului pe hahami în anteree și blănite căciuli rotunde și lungi perciuni cum trec și îndeamnă pe coreligionari să-și închidă prăvăliile, când te strecori pe uli-

www.dacoromanica.ro

cioarele dinăuntrul cetății Ierusalimului până la rămășița de zid solomonic și întâmpini colo șiragul des al evreimii închinătoare — unul ridicând glasul a rugă și a tânguire, și ceilalți mormăind în cor și sărutând pietrele sfinte; înțelegi mai bine ce înseamnă pentru ei această reîntoarcere în țara făgăduinții după veacuri ce-au apăsat ca un blestem asupră-le și-ți dai seama și de râvna, de graba înfrigurată, pusă în opera colonizării.

Au încins Ierusalimul cu un brâu de așezări noui. In drum spre Mediterana și spre Galilea au înjghebat pe întinderi harnice gospodării. Cu jertfe de bani și de vieți au secat mlaștinile Esdrelonului. Și în locul miazmelor otrăvicioase au crescut lanuri și crânguri de eucalipți și adăposturi, unde tineri și tinere părăsindu-și rosturile aiurea, au venit a se deda plugului și a trăi liber, în adierile sănătoase ale pământului ce-a legănat și-a îngropat atâtea nădejdi ale trecutului.

Mi-amintesc, odată am luat-o din Haifa pe căi retrase, urcând la Safed, oraș cunoscut pentru școala-i rabinică. Am poposit la un han cu firma evreească, așezat pe creasta văii, în afundul căreia, departe, lucia Marea Galileii. O fată m'a primit zâmbitoare, palidă, cu părul cărămiziu ce-i cădea în două coade pe sinii grei. O chema Rita... Am întrebat:

— Rita? Și din ce loc?

— Din Grați.

— Și unde-i mai bine: în Grați ori aici?

A șovăit o clipă :

www.dacoromanica.ro

— Și în Graț și-aici.

Pe înălțimea ceea singuratică am pierdut simțul realității. Parcă și fată și han făceau parte dintr'un tablou, tras cu pensula; ea zugrăvită pe un fond de policioare, în cari băgam de seamă cărți, frumos legate: Goethe, Schiller, Lessing... Nu erau în chip de podoabă. Tatăl fetei, apărut în veștmânt rabinic și cu zulufi, prețuia clasicii germani. Mi-a recitat din **Faust.** Nu de mult ținea el hanul. Precum înainte vreme familiile creștine contribuiau să trimeată pe cineva la Sfântul Mormânt, spre a li se mai ușura din păcate, tot astfel a venit și el în Safed, cu bani strânși dela mână la mână, pentru a se împărtăși de luminile **Talmudului.** Și ca el sunt mulți...

Aproape de Jaffa au clădit un oraș unic în felu-i: Tel-Aviv — însemnând Colina Primăverii, pe deaîntregul evreesc. Are, nu e vorba, un caracter de improvizație, asemeni unei uriașe expoziții, cu dughiană lângă dughiană, unde toți vând ; dar cine să mai cumpere ? Și cum spun ei înșiși râzând: „Aiurea înșelam noi pe creștini, aici însă nu ne putem înșela unii pe alții". Totuș în scurta-i viață de douăzeci și patru ani a izbutit să ajungă centrul intelectual, cu un teatru, zis Habima, ce-ar sta la nivelul oricăruia din capitalele europene — nu în fastul montării, ci în calitatea-i artistică; și cu numeroase gazete și publicații, eșite din prisosul entusiazmului scriitorilor strânși aici. Au și

www.dacoromanica.ro

o secție a societății P. E. N. Club, și m'au poftit odată la un ospăț, după care le-am vorbit despre „Contribuția evreească în literatura română". Pentru neînțelegătorii de engleză, unul a tradus conferința în ebraica — ceeace constitue și isprava lor de căpetenie: au înviat limba bibliei și-au mlădiat-o și strunit-o nevoilor expresiei moderne. In ebraică își grăesc astăzi Evreii în Palestina, salutându-se cu ebraicul **Șalom !** Pace, care se află săpat și pe unele morminte rabinice; în ebraică se predau și cursurile universității Ierusalimului.

Numai dacă această instituție, așezată deasupra Sionului și cu vederea spre Moabii descălecării lui Moise, și-ar fi închinat silința culturii, fără să amestece și anume tendinți politice; dacă îndrumătorii mișcării palestiniene ar fi fost mai sgârciți și mai prevăzători cu fondurile străine ce prind a scădea în chip simțitor, micșorându-se și numele donatorilor în cărțile lor de aur; dacă ar fi început mai modest, pentru a se ridica treptat și nu a fi nevoiți a se coborâ; dacă nu s'ar fi semețit și n'ar fi mișcat sub ochii Arabilor ca pe un steag roșu de întărâtare declarația Balfour; dacă... la ce aș mai înșira câte rezerve sunt de făcut? Chiar mulți din cărturarii lor recunosc azi, că drumul apucat nu-i scoate la capăt. Și voci îngrijorate se ridică: „Unde mergi, Israele? Fără voie, ai deșteptat și-ai stârnit colosul arab al pustiului. Nu-ți rămâne decât mijlocul împăciuirii. Nu pare încă târziu. Și numai așa va

www.dacoromanica.ro

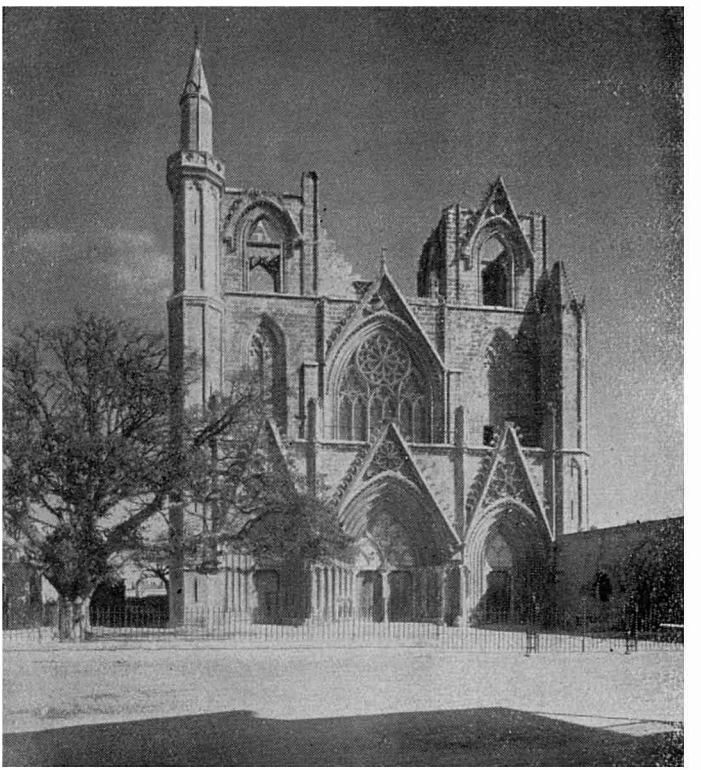

Biserica Sf. Nicolae, astăzi moschee, în Famagusta

www.dacoromanica.ro

fi bine pentru amândouă neamurile, și pentru nefericita Palestină, care, pe cât e socotită de sacră, pe atât e și mai străbătută de spiritul demonic al învrăjbirii".

www.dacoromanica.ro

DAMASC

www.dacoromanica.ro

Castelul lui Othello

www.dacoromanica.ro

Damasc

De câte ori în Palestina tresăriam de mulțumire înaintea unei localități mai rodnice, cu apă, călăuza mea arabă îmi spunea: „Aici nu-i nimic, să vezi la Damasc !..“ Și adevărat, acum recunosc, că avea dreptate. Sosind dinspre Marea Galileii, după îndelungate uscăciuni, apropierea Damascului se vestește prin curgeri de ape, și din orașul însuși nu prinzi decât vârfuri de minarete ce răsar albe deasupra unui larg întins de verdeață. Apoi, chiar la intrare întâmpini râul Barada. Grăbit coboară din Anti-Liban și străbate și înviorează prin mulțime de rețele tot Damascul, ale cărui așezări se desfac oarecum silit și anevoe din răcoarea desișurilor. Ai impresia, că belșugul are să ție deacum înainte, fără capăt. Insă, dacă mergi puțin, fie pe drumul Palmirei și Bagdadului, fie spre Alep și Tripoli, dai iarăș de cuprinsuri goale. Și atunci bagi de seamă, că Damascul nu e decât o fericită oază, un vis întruchipat al pustiului.

Tocmai această însușire efemeră, a neîngri-

www.dacoromanica.ro

jirii de mâine, este și caracteristica Damascului. Nu-i de mirare, că trecutul său adânc ce se prelungește dincolo de zilele lui Abraam e aproape lipsit de monumente. Aici oamenii și-au petrecut clipele, fără silința de a prinde ceva din conținutul lor și a-l statornici în tăria durabilă a marmorei. Au slăvit doar pe Allah, Puternicul și Milostivul, printr'o seamă de moschei, între cari Omeiada califilor cu acelaș nume.

Inainte de a-mi lega în picioare papucii și a străbate în ea — nu pe marea poartă căptușită în aramă, ci pe una lăturalnică, după cum e dat oricărui neînchinător al profetului, mă opresc în fața câtorva coloane vechi ale templului ce fusese odinioară aici. Pe temeiul său păgân se ridicase o biserică, prefăcută și ea mai târziu în moscheea Omeiada, pe una din porțile căreia a fost găsită, roasă de vreme, inscripția greacă :

„Impărăția ta, Christoase, e o veșnică împărăție și stăpânirea ta stârue dealungul tuturor generațiilor".

Biserica purta hramul Sfântului Ion Botezătorul, întrucât, spune tradiția, capul acestuia s'ar fi găsit îngropat în cripta ce stă și astăzi sub un dom cu grilaj de bronz aurit împrejur. Șirul de stâlpi corintieni împart în trei nave lăuntrul moscheii, de impunătoare măreție. Din acoperișul în lemn vopsit candelabre și lămpi atârnă; când toate se aprind, nebănuite luciri de oglinzi tresar pe netezișul marmorei pereților. Câțiva inși în curte se

www.dacoromanica.ro

pregătesc de rugă, spălându-se la obișnuita fântână, în stânga și în fund — porticuri lungi pentru tinerii devotați uceniciei religioase; iar deasupra lor minarete se ridică svelte în trei părți. Osebit de iportante sunt mozaicurile din veacul al optulea. Artistul arab se ferește a reproduce făpturi vii, cari la judecata din urmă s'ar pune împotrivă-i, învinuindu-l de a fi creat niște corpuri fără suflet. Așacă și în aceste mozaicuri vezi numai priveliști: copaci și tufișuri, și seraiuri bogate, și turnuri în paza chiparoșilor și punți zvâlite pe neastâmpărul de ape — toate plutind în feerice perspective.

Peste zidul de miazănoapte a Omeiadei, la marginea caselor ce-și apleacă una spre alta rândurile de sus, lucrate în cafasuri, și în adăpostul unei grădini închise, e înmormântat Salah-ad-Din sau prescurtat Saladin. In sarcofagu-i de marmură, cu turban verde, Aducătorul Biruinții, cum îi se zicea odată, trebue să fie împăcat în sufletul său și adânc mulțumitor unei asemenea liniști umbrite, de care nu se putuse împărtăși în viață. Căci într'un războiu aproape continuu o dusese, luptându-se totuș nu pentru gustul de a se lupta. Era mai mult înclinat spre pace; iubia scrisul și cuvântul cărturăresc. Și față de vrășmașii creștini se vădise cinstit și generos; iar când închise ochii, el, care stăpânise țări întregi și popoare și bogății nenumărate, nu păstrase în visteria palatului nici măcar cheltuielile de înmormântare. Și adaugă Baba-ad-Din, cro-

www.dacoromanica.ro

nicarul său : „N'a lăsat nici bunuri, nici casă, nici mobile, nici sat, nici pământ și nici vreo altfel de proprietate".

Războiul sfânt, început de el, se mântue după un veac, dar nu și ura împotriva creștinilor, din care priciină puțini mai lâncezesc în oraș; asociațiile de amintire evanghelică se mărginesc aici la convertirea Apostolului Pavel și la scăparea sa într'un coș peste ziduri, încât Damascul rămâne pe deaîntregul musulman-asiatic. Aci stă și farmecul său. La răspântiile de seamă întâlnesc scribi publici : cu picioarele încrucișate așteaptă dinaintea penei și călimării pe masă. Cineva se perindă, ținând în mână capătul unul burduf ce-l duce umflat în spate; întâi nu-i știu intențiile, pe urmă iau seama că stropește străzile. Cadânele, pe cari le bănuesc frumoase, trec învăluite și se pierd în vălmășagul pitoresc de culori și sgomote : unii cu table pe cap, alții cu măgăruși încărcați, se amestecă și ei, lăudându-și în cântece marfa. Nu uit, că de aici purcede an de an covorul sfânt în peleri-nagiu la Meca și că numeroase caravane continuă să poarte pe căile deșertului bunătăți și scumpeturi, de cari am auzit în basme. Acestea mai adaugă strălucirii bazarurilor. Iacă nard și smirnă și musc tibetan; iacă mătăsuri și brocarde și țesături în păr de cămilă; iacă halaturi brodate și ciucuri de chihlibar și galenți bătuți în sidef; iacă magiun și locumuri și fructe cu zahăr, toate laolaltă în cutii.

Mergând dealungul prăvăliilor dau și de ha-

www.dacoromanica.ro

Fresca Arhiepiscopiei Nicosiei : Găsirea mormântului Sf. Barnaba

www.dacoromanica.ro

nuri așa de liniștite în părăsirea lor. Prin zăbrelele unei ferestre mă uit la o criptă cu postav deasupra și cu lumină arzând la căpătâiu. Vreun sfânt al Islamului? Mai departe la cotitura străzii, trec în palatul Azem — imagine prețioasă a ceeace fusese o casă de bogătaș arab pe vremuri. Incăperile se întind în trei părți; haremlâcul, băile, iatacul, odăile de taifas, cu estrade și alcovuri ce mai tae din regularitatea lor spațioasă. Puține lucruri înlăuntru; scoarțe persane, divanuri, tipsii de aramă, câte o invocație din Coran pe zid. Totuș, cât simț de tihnă și reculegere! Și ce lux discret în tavanuri! Lemnul lor nu mai e lemn; capătă moliciuni și încrețituri de horbotă sub migala mâinilor dibace. Apoi curtea, în care se deschid toate ușile... Stâlpi vârstați în alb și negru o păzesc, arătându-și lor înșile podoabele sculptate; portocale atârnă grele pe crengi; iasomia își lasă din prisos parfumul; în aer e o vrajă ce pare să fi cupris și leul Hetit în piatra-i de veacuri și bazinul cu petale căzute, stând și ele nemișcate pe fața-i cristalină. Scene din **O Mie-și-una de Nopți** mi se năzar. Mă simt ca Hasan din El-Basrah și aștept din clipă în clipă să apară fecioarele în chip de păsări și, lăsându-și veștmintele de pene, să se arunce în bazin, una mai albă de cât alta.

Dar straja îmi face semn, că se închide palatul. Afară și bazarul e pe sfârșite; aud chepenguri trase. Porumbeii ce-i văzusem înainte rotind stoluri în lumină, acum s'au

www.dacoromanica.ro

coborât și ei la culcușuri. Muezinii cheamă de pe geamii. Incepe viața de noapte. Și am unde să mă duc. Intr'anume localuri fete brune își mlădie trupurile în dansuri de ispită. Cinematografele sunt și ele oarecum orientalizate; căci muzici răsunătoare, cu tobe și clarinete, poftesc înainte de începere la comedie. Cafenelele tixite, bună parte fiind așezate pe apă, cu lămpi aninate de frânghii între copaci. Licăre în prospețimea lor pâraiele, murmură havuzurile și crește mireazma grădinilor, în cari stărue încă roadele : strugurii dulci cu boaba cât pruna, harbuzii mari, nucile, smochinele... E în tot o anticipație a desfătărilor promise de Allah credincioșilor după moarte. De aceea și Profetul însuși, oprit din mersul caravanei înaintea Damascului, n'a voit să intre, temându-se ca de plăcerea și dragul acestuia, să nu piardă cumva pe celălalt paradis veșnic.

www.dacoromanica.ro

IN ȚARA LUI ADONIS

www.dacoromanica.ro

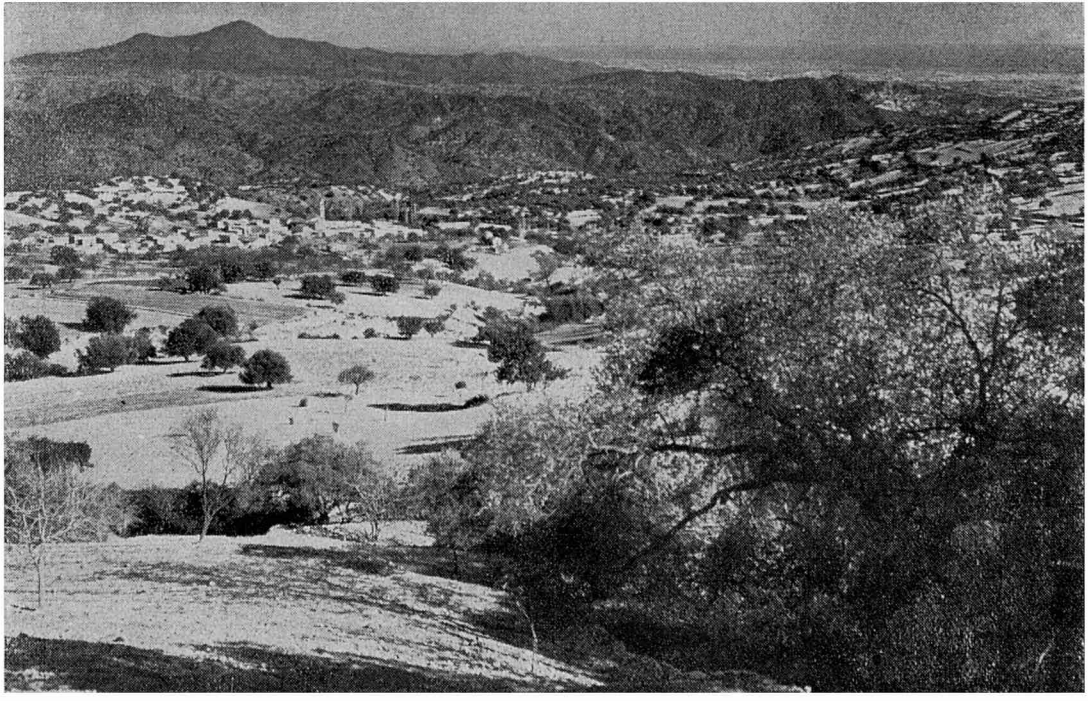

In drum spre Pafos : Lefcara

www.dacoromanica.ro

In țara lui Adonis

Din Haifa pornesc dealungul țărmului presărat cu atâtea rămășițe ale faimei trecute, spre Biblos, vechiul Gebal, care se leagă pentru mine de numele lui Ernest Renan. Venit aci în anul 1860, după trecerea de patru ani, la apariția volumului **Mission de Phénicie** ne pomenește de o mare durere încercată prin moartea sorei sale, menite să doarmă pe înălțimile din Biblos, în mormânt umbrit și înconjurat de zid. Ceva mai jos e însăș locuința de atunci a scriitorului — o casă de piatră, cu poarta în lemn sculptat, la care urcă din stradă, după obiceiul arăbesc, o lungă scară. Stăpâna de astăzi îmi vorbește de Renan cașicum l-ar fi văzut ieri, așa de vii sunt amintirile rămase; și, trecând printr'o largă sală, adaugă: „Iată odaia lui! Nicim nu s'a schimbat..."

Mă gândesc, că între acești pereți s'au născut întâile pagini din **Viața lui Iisus**, terminate apoi în Ghazirul de pe Liban. Și clipele de înaltă meditație spornică, împărtășite și de

www.dacoromanica.ro

sora-i mult iubită, le-a invocat scriitorul în stilul acela cu fermecătoare modulații ce-au fost și una din izbânzile cărții :

„Ți-aduci aminte, din sânul lui Dumnezeu în care odihnești, de lungile zile din Ghazir, unde, singur cu tine, scriam aceste foi inspirate de locurile ce le-am vizitat împreună ? Tăcută, alături de mine, recitiai fiecare pagină și o recopiai, de cum era scrisă... Mi-ai spus într'o zi, că vei iubi această carte, întâi fiindcă am scris-o împreună și deasemeni fiindcă era după inima ta". Și mai departe :

„Revelează-mi. O geniu bun, mie pe care m'ai iubit, adevărurile ce domină moartea, împiedică a ne teme de ea și ne fac aproape s'o iubim".

Rândurile din urmă se referă la un aspect al religiei adonisiace, cadrul căreia se desfășură și azi neschimbat : îndoitura văii, râul sfânt, Libanul revărsat către marea senină stăpânită jos de ruina unui castel medieval. Din parapetele acestuia se lămurește o parte a țărmului frământat și răscolit de sape cercetătoare. Coloane și pietre albesc risipite. Intre monumentele scoase la iveală de Renan era și o bucată relativ nouă de bas-relief, reprezintând pe zeița Isis. Relațiile Egiptului cu Fenicia mergeau așa de afund în timp, că nu puteau să nu fi lăsat urme cu mult mai anterioare la Biblos. Indemnat de asemenea considerații, d. M. P. Montet reia mai pe urmă săpăturile și are norocul să descopere un templu egiptean de vreo patruzeci și cinci de veacuri,

www.dacoromanica.ro

altul fenician, necropola regească, și înăuntrul ei, mult prețiosul tezaur al sarcofagului Ahiram. Se află acum la muzeul din Beirut. De marmoră albă, capacul rotunjit înfățișează silueta regelui repauzat — acelaș care se ivește într'una din fețele mari ale sarcofagului așezat pe tron; dinainte-i o masă cu prinoase, unde necontenit oameni aduc mâncări, fructe și băuturi, un șir lung vin, de se continuă și pe cealaltă față ; când în amândouă laturile mai mici vezi grupuri de femei cu gesturi neînțelese : vor fi dansând oare la ospățul regelui ori vor fi jeluind moartea sa ? ! Pe friza de jur-împrejurul sarcofagului, cât și pe o margine a capacului se găsește inscripția :

„Sarcofag ce l-a făcut Ithobal, fiul lui Ahiram, tatăl său, ca locuință pe veșnicie. Și dacă vreun rege între regi, sau domnitor între domnitori, ar veni să ridice tabără înaintea Gebalului și ar da peste acest sarcofag, să-i se farme sceptrul judecății, să-i se dărâme tronul puterii sale regești, și pacea stăpâniască deasupra Gebalului ! Iar celuice ar șterge această inscripție, stârpească-i-se de tot semința".

Inscripția datează din veacul al treisprezecelea înaintea erei creștine ; și marea-i însemnătate atârnă mai ales de faptul, că e scrisă în alfabet fenician, care, prin mlădierea sa, vădește o îndelungată formațiune. Așacă ne strămută cu gândul înapoi la o vreme de proprie desvoltare, când și concepția adonisiacă nu pare a fi deloc un reflex al Egiptului.

www.dacoromanica.ro

E drept, sub numele de Tamuz, prindem vagi răsunete despre Adonis în Sumeria și în Babilonia și Ezechiel ; iar întreaga-i legendă în vecinătatea lui Biblos o găsim. Râul ce-i păstrează tradiția izvorește și curge între mărețe priveliști, în cari se întâmpină încă mărturii ale sanctuarelor. Undeva însuși Adonis e arătat cu lancea ridicată, în așteptarea zimbrului aducător de moarte. Sfârșitul tragic al eroului aruncă zăbranic trist pe tot cuprinsul. Din sângele vărsat cresc roșii anemonele; se împurpurează fața râului; și plâng nemângâiate femeile din Liban. Nu după mult, totuș, în mijlocul bucuriei obștești învie zeul și se întoarce iarăș în brațele dornice ale Astartei. Extazul de plăceri gustate înseamnă rodnicia pământului, pe care și muritorii de rând o pot ajuta, urmând exemplul perechii divine și lăsându-se liber pornirilor amoroase; de unde și serbările orgiastice, când fecioarele templului se dau fără alegere închinătorilor străini.

Dar sub înrâurirea speculațiilor de mai târziu cultul se preface și capătă un adânc înțeles mistic. Coborârea în mormânt a lui Adonis devine împreunarea sfântă cu zeița morții și preludiul unei alte vieți. Se trezesc astfel aspirații de nemurire în sufletele credincioșilor, cărora, după anume pregătiri inițiatoare, li se poate hărăzi și favorul unei scurte vedenii a tărâmului de nestinse fericiri, peste marginile gropii. Cunoaștem tainele practicate în acest sens, dar suflul nădejdii ce le inspira ne sca-

www.dacoromanica.ro

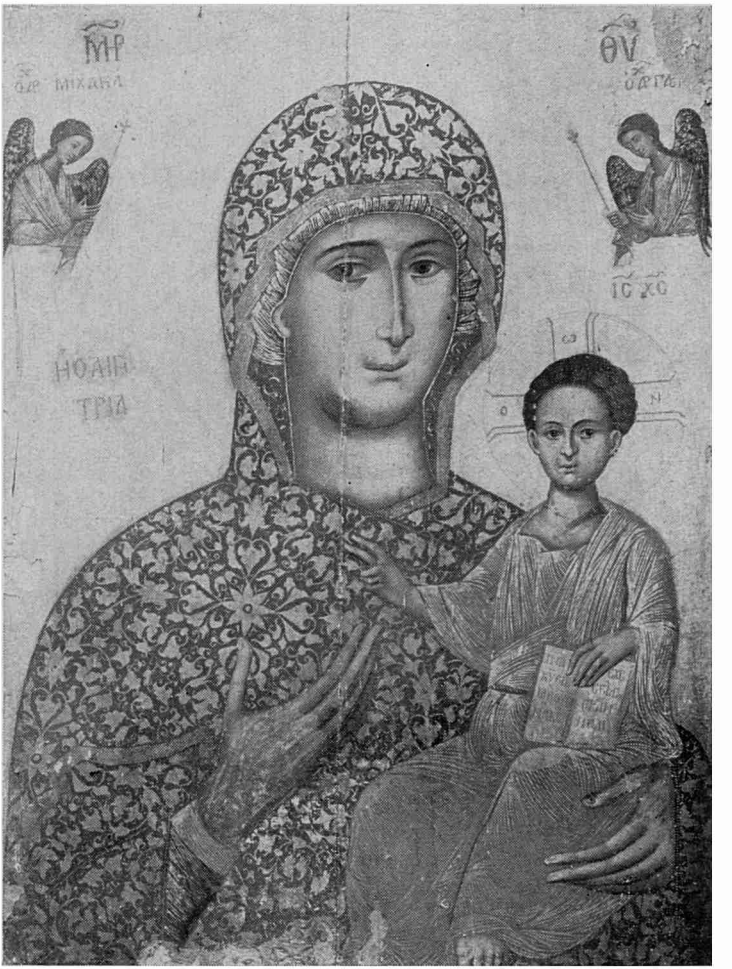

Sfânta Maria Afroditisa

www.dacoromanica.ro

pă astăzi. De aceea și Renan își mânue chemarea către sora-i dusă :

„Revelează-mi, O geniu bun, mie pe care m'ai iubit, adevărurile ce domină moartea, împiedică a ne teme de ea și ne fac aproape s'o iubim".

www.dacoromanica.ro

FAMAGUSTA

www.dacoromanica.ro

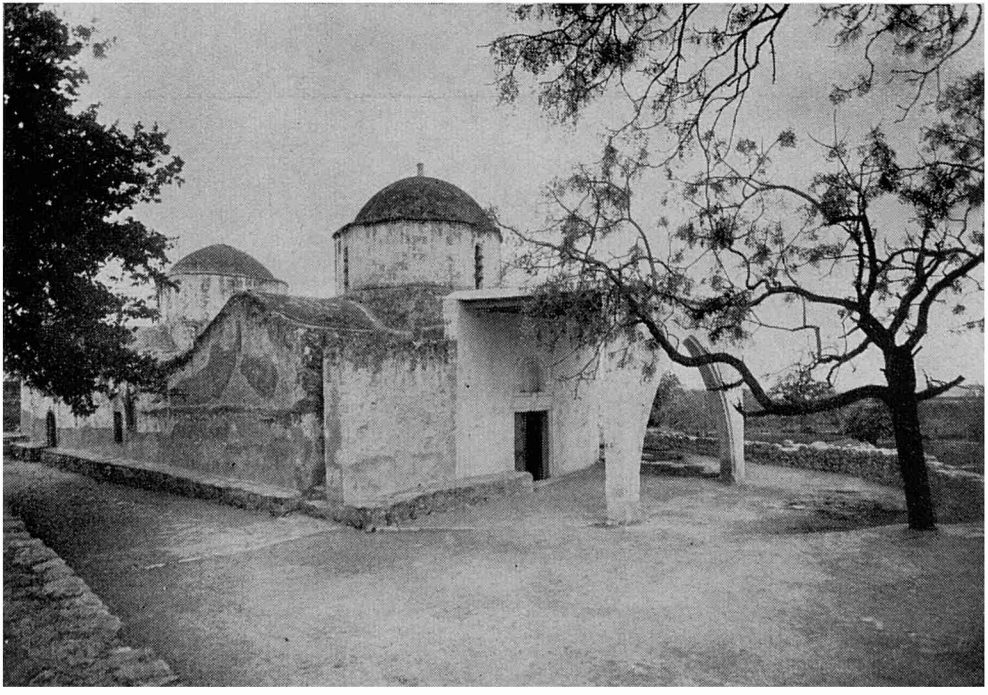

Biserica bizantină Hrisoleusa, lângă Pafos

www.dacoromanica.ro

Famagusta

Intrat în Famagusta, mă apucă dela o vreme un simțimânt îndoit de mirare și de tristeță grea. Caut singur să-mi lămuresc pricina. De unde-mi vine ? Poate, îmi zic, fiindcă văd așezate într'un cadru levantin monumentele gotice — mai mult năruite, îmbrăcând încă și o înfățișare nisipoasă. Intreg orașul acesta se cheamă în grecește Amahostos, adică vărât în nisip. Coloarea nisipului au și întăriturile puternice cu parapete, cu metereze și cu brazdă largă împrejur, acum seacă și plină de copaci. Asupra multora din porți apare reliefat în marmoră Leul Venețian. Iar la o margine dinspre mare, cu josul turnului izbit de valuri, e și cetățuia, unde a locuit și s'a sbuciumat Othello în prada geloziei cumplite. Tragedia Shakespeareană se desfășoară către amurgul vieții de strălucire a orașului, când spiritele tremură în teama unei așteptări, când Ronsard, poetul vremii, înalță o rugă Afroditei, să curețe Insula de năvala Turcilor :

www.dacoromanica.ro

Belle Déesse, amoureuse Cyprine,
Mère du Jeu, des Graces et d'Amour,
Qui fait sortir tout ce qui vit au jour,
Comme du tout le germe et la racine !...

Nu demult puseseră stăpânire Veneţienii asupra Famagustei. Stăruia încă în amintirea lumii chipul Reginei Caterina Cornaro, silită la abdicare, după ce înainte cu paisprezece ani călca pământul chipriot în văl de mireasă tânără, înzestrată şi adusă de însăşi Republica Adriaticei, cu pompă osebită şi cu scopul ascuns ce nu întârzia să iasă la iveală, când soţul Iacob al II-lea şi fiul ei mic sfârşiau la rând în împrejurări de neînlăturată bănuială. Amândoi aceştia încheie dinastia Lusignan sub lespezile bisericii Sfântului Nicolae, care, deşi luată de Turci şi golită înăuntru, îşi păstrează încă măreţia medievală, în masivul coloanelor rotunde ce desfac sus lungi ramuri de piatră, în horbota ferestrelor, în treimea porţilor arcuite şi suprapuse cu triunghiuri bogat sculptate.

La câţiva paşi e faţada reşedinţii Lusignanilor — atâta numai : o bucată de zid stingher. Şi în piaţa dintre palat şi biserică, în chiar inima cetăţii, zvâcnind odată de prisosul vieţii, întârzie acum o rămăşiţă de bazar, dugheni şi cafenele mărunte; şi o lume aşa de puţină şi amestecată în sărăcia ei se furişează prin arşiţa soarelui; când şi când cămile şirag, lăsând câte un răsunet prelung de tălăngi,

www.dacoromanica.ro

care se pierde și el printre cocioabele pitite sub ruine.

Cine să-și mai poată închipui azi scenele de negrăit fast al trecutului — alaiurile sărbătorești, procesiunile de rugă, solemnitățile învestirii monarhilor ! Căci în biserica Famagustei s'au fost uns Regi ai Ierusalimului atâția Lusignani, între cari și Petre I, acel neasemuit cavaler rătăcitor, îngemănând în sine-i fără măsură bravura și romantismul avântat cu tirania, pasiunea religioasă cu desfrâul și cruzimea. In calea neobositelor sale îndemnuri spre o cruciată nouă, a nimerit pe un Froissart și pe un Philippe de Mezières. Dela aceștia îi cunoaștem parte din isprăvi ; iar altele au găsit ecou într'un poem chipriot : **Cântecul Reginei și Orodafnusei** — sub numele din urmă înțelegându-se Jeanne l'Aleman, îndrăgita lui Petre I, „Rege al Răsăritului și Monarh al Apusului". Și ni se înfățișează astfel întâlnirea dintre femeile vrăjmașe :

„Salut Regină, Fiică de Regi !"

O cunoștea Regina pe Orodafnusa; o primi binevoitor și dete poruncă a-i se aduce un jilț de aur. Iubita Regelui, ușurată în suflet și veselită, șezu lângă regină și-o întrebă :

— Regină a trandafirilor, chivot de giuvaeruri, ce dorești ?

— Să te văd, să-ți grăiesc, să mănânc și să mă plimb cu tine, răspunse Regina.

Apoi o luă pe Orodafnusa de mână și o duse în grădină, cașicum ar fi fost niște surori a-

www.dacoromanica.ro

mândouă. Și râdeau robii. Așa trecu fericită ziua și, când pieri soarele, zise Orodafnusa Reginei :

— N'am venit să ospătez, ci numai după ordinele tale. Ingădue, să-ți doresc mulți ani de sănătate.

Regina părea că nu aude, însă vorbi :

— Spune-mi, care-i aceea iubită de Regele Răsăritului și Monarhul Apusului ?

—Nu pot să-ți spun, Regină. Că n'am de fel știință, răspunse Orodafnusa și prinse a coborâ deandărâtele pe scări..."

Pe urmă a pedepsit-o Regina, închizându-o la o mânăstire din Famagusta, ai cărei cetățeni nu se lăsau nici ei mai prejos în amoroase intrigi și huzur sibaritic. Mai ales că, după căderea Acrei la 1291, în Famagusta s'au tras mulți din capii cruciatelor, aducând cu ei prăzi numeroase și titluri noui câștigate de prinți și conți ai Galileii, Antiohiei, Sidonului, Jaffei; în Famagusta au găsit popas feluritele ordine religioase și cetele de pelerini, purcești spre Locurile Sfinte; în Famagusta și-au mutat centrul băncile și casele de negoț ale Veneției, Genevei, Pisei; încât Famagusta ajunsese un Emporium al întregii lumi pe-atunci, unde se învălmășiau toate limbile, și crezurile, și unde galerele, nu descărcau numai bunătăți și scumpeturi deaiuri, ci luau în schimb mătăsuri, dantele din Lefcara, vinuri tari și gustoase, roșcove ale pomilor ce cresc și azi îmbelșugați, cupru, bumbac, aromatice uleiuri și parfumuri.

www.dacoromanica.ro

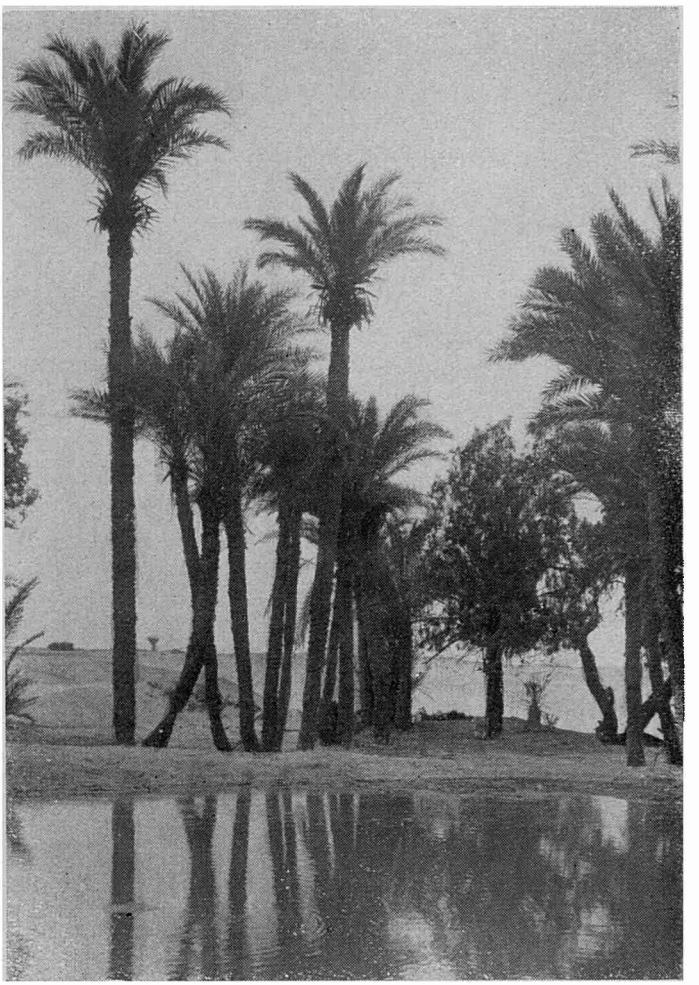

Izvoarele lui Moise

www.dacoromanica.ro

Banii grămădiți numai în setea câștigului și foloaselor materiale, încotro puteau duce decât la născocirea de te miri ce idei năzdrăvane, ca îmblânzirea leoparzilor pentru vânat și vopsirea în roșu-portocaliu a cozilor de cai și de câini ? Un călător, Ludolfus din Suchen, Vestfalia, care a trecut prin Famagusta la mijlocul secolului al paisprezecilea, scrie : „Cineva și-a logodit fata și bijuteriile îmbrăcăminții capului au fost prețuite de Cavalerii Francezi, cari veniseră cu noi, la mai mult ca toate podoabele Reginei Franței. Nu îndrăznesc a vorbi de pietrele scumpe, de țesăturile aurii și de avuțiile lor, căci era un lucru de neauzit și de necrezut"...

In starea decăderii obștești se abătea în răstimpuri ca un vânt înghețat și profeția de amenințare ori denunțul vreunui exaltat religios ce îndemna pe neguțători și pe curtizane să clădiască biserici întru ispășirea păcatelor — biserici ai căror pereți uitați se dărapănă zilnic, până când tot ce a fost și s'a petrecut aci n'are să însemne decât ceva din urzirea unui basm.

Incaltea Salamina, orașul învecinat, pare mai vesel în deplină dispariție, căci se află acoperit de un crâng. Trebue să răzbați între copaci, spre a găsi trei foruri vechi, scoase de săpături în priveală. Imi spune paznicul și de o descoperire mai recentă, și-l urmez până dinaintea unei găuri la pământ. O clipă stau în șovăire, apoi cobor după el adânc, pe o scară de lemn ce se clatină. De jos, la o mică

www.dacoromanica.ro

înălțime, deslușesc zugrăveli în perete: chipul bine păstrat al Mântuitorului, o inscripție grecească, privelișteа unui râu, cu păsări albe și cu trestii... Aflu mai târziu, că este un baptisteriu. Și câte lăcașuri de acestea nu vor fi stând îngropate, că în Salamina au descins Pavel și Barnaba, după mărturisirea din **Faptele Apostolilor**: „Și venind la Salamina, predicau cuvântul lui Dumnezeu în sinagogele Iudeilor..." De aceia și tradiția creștină a înflorit din vreme în partea locului. Intre altele găsesc o legendă a Sfintei Caterina, ale cărei moaște le-am întâlnit la mânăstirea Muntelui Sinai. Ar fi fost odrasla unui rege al Chiprului, Constantius. In strălucirea tinereții, împinsă de părinți la măritiș, merse a cere sfatul unui schivnic în Salamina, care-i zise:

— Nu cunosc decât unul singur, înțelept, învățat și plin de toate harurile, așa cum ți-i voia...

— Cine-i acela, cuvioase părinte?

— E Domnul nostru Iisus Christos.

— Atunci îl doresc de mire și stăpân al meu...

Și într'aceiaș noapte un înger coborâ din cer și-i dete fecioarei Caterina inel de însoțire sfântă cu Iisus.

Apostolul Barnaba și-a întâmpinat și moartea în Salamina, punând temelie creștinismului. Biserica ce-i poartă hramul se ivește înainte-mi albă, potrivit unei rele deprinderi călugărești, care ascunde sub vopsea frumusețle artei vechi. Numai stilul zidirii și puține capi-

www.dacoromanica.ro

teluri, rămase neacoperite, spun de obârșia-i bizantină. Lângă iconostas, într'o boltitură, se desfășură pictoral o poveste. Iacă episcopului Salaminei Anthemie, păstorind în veacul al cincilea, îi arată în vis Barnaba și-i destăinuește locul mormântului său, necunoscut până atunci; mai departe, Anthemie cu norod și cler numeros dă de cosciug și în el de evanghelia lui Matei, scrisă de însuși apostolul Barnaba; acum Anthemie se duce la Constantinopol și prezintă sfânta evanghelie în dar Impăratului Zeno, care drept recunoaștere îi pune cu mâinile sale o mantie de purpură pe umeri.

Fresca e o copie după alta mai veche, aflătoare în biserica arhiepiscopiei Nicosiei, capitala Chiprului. Și mă miră faptul, că într'o scrisoare de recomandație a lui Chiril III pentru cercetarea mânăstirilor, văd semnătura Prea Sfinției sale în cerneală roșie.

— Dece oare ? întreb.

— Acesta-i încă unul din drepturi, pe lângă mantia împărătească și sceptrul — semnele neatârnării Bisericii din Chipru.

www.dacoromanica.ro

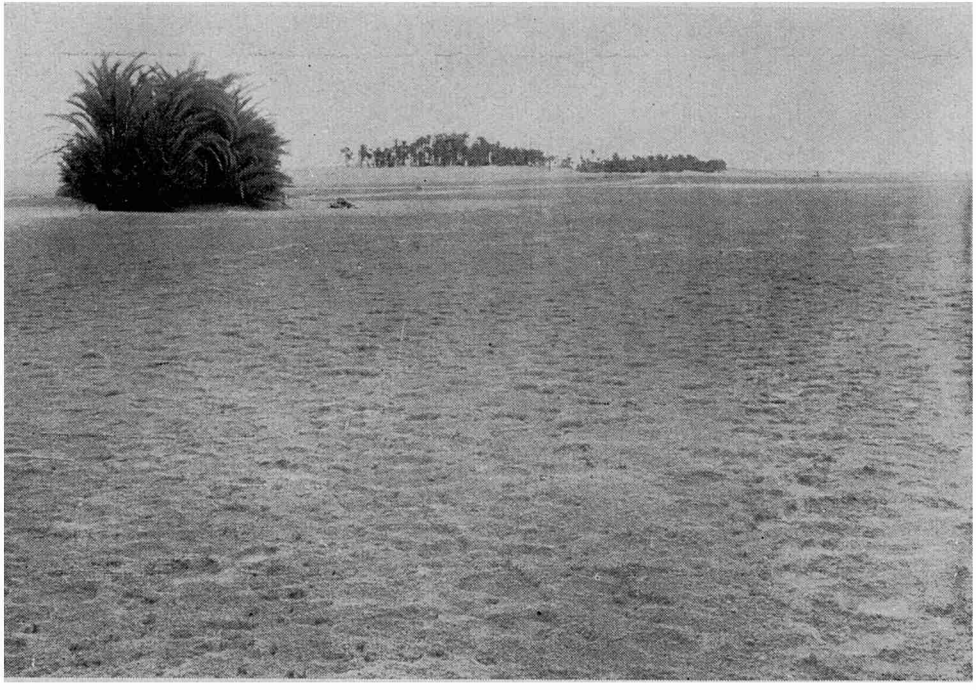

Izvoarele lui Moise în depărtarea pustiului

www.dacoromanica.ro

PAFOS

www.dacoromanica.ro

Pafos

Coborând Olimpul și nimerind sfințitul soarelui dincolo de marea Pafiană, mi-au răsărit în gând atâtea rânduri slăvitoare ale cuprinsului, începând cu Omer până târziu la Ariosto, care scria de călătorii sosiți aici :

Chi per merce levar, chi per vedere,
La terra d'amor piena e di piacere.

Firește, țara e aceeaș, boltită de acelaș cer curat, mângâiată de aceleași proaspete adieri ale apelor , marea însăși prinde și desprinde valuri în căderi spumoase la țărm; numai cât lipsește templul — lipsesc și grădinile sacre ale împrejmuirii. Nu fumegă altarul de tămâi și de aromate, nu sună ritmul misticelor dansuri, nu ies fetele să cheme la îmbrățișeri voluptoase pe drumeți; nici nu debarcă din lar-

www.dacoromanica.ro

guri închinători, mânați de imboldul corului Enripidic din **Bachhae** :

Acolo-s plăcerile și-acolo dorul...

Cunoaștem locul, unde se găsia templul : pe o înălțime dinaintea mării, astăzi satul Cuclià ce pare să amintiască de Nicocles, ultimul rege și preot al lui Pafos; dar, cum se înfățișa înăuntru, cultul și rânduelile sale, nu le putem preciza. Neîndoios, zeița la început fusese Astarte, adusă de Fenicieni și însoțită de întreg ritualul orgiastic, precum se obișnuia în Biblos. Treptat, însă, Elenii, cu pornirea lor estetică și speculativă și cu măsura imaginației nu mai puțin îndrăznețe, i-au prefăcut caracterul, înobilându-o, adăugându-i și podoaba legendelor de aur. Dacă ea, simbolul perfecțiúnii, răsare deodată albă din albul valurilor, nu înseamnă oare, că și adevărata operă de artă trebue să fie spontană, lipsită de impresia oricărei munci, oricărei trude a facerii? Apoi Pigmaleon, în râvna-i artistică, îndrăgostit până la nebunie de însăși statuia mâinelor sale, căreia Afrodita îi dă suflul vieții; și Pafos, născut din această însoțire... Cui altuia decât Afroditei avea el să închine cetatea și templul, ajuns mai târziu oracol vestit — porumbeii sacri având darul a sugera în bătaia aripilor și preziceri asupra viitorului ?

Și Doamne, aproape nimic n'a rămas, nici de Pafos și nici de templu ce-a fost gloria sa! Umblu îndelung, pe unde trona odată sanc-

www.dacoromanica.ro

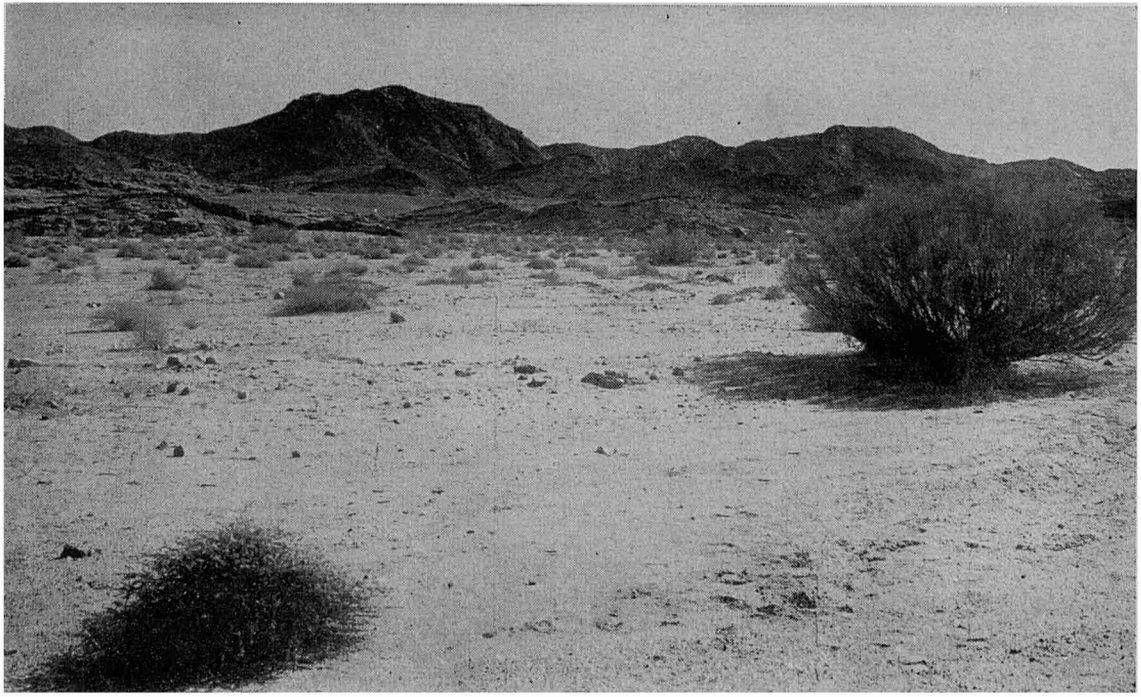

Tamarişti cu mană

www.dacoromanica.ro

Oaza Feiran

www.dacoromanica.ro

tuarul Afroditei. Ce de risipă! Numai lespezi cu inscripții, coloane fărâmate, un bust pe jumătate ascuns în pământ, câteva bucăți de ziduri, sub cari se adăpostesc caprele de arșița luminii.

Totuș zeița însăși cu adânca-i înrâurire, cu stăpânirea-i de veacuri asupra Chiprului, n'a pierit din conștiința obștească. Chiar în cuprinsul ruinelor se află o biserică a Fecioarei Marii, căreia până la un timp i se zicea **Afroditisa**. Către țărm, lângă un stâlp, de care fusese legat și bătut apostolul Pavel înainte de izbânda creștinismului, e altă biserică a Mariei. La câțiva pași, a treia biserică, numită **Panaghia i Theoschepastis** — Prea Sfânta de Dumnezeu acoperită; deoarece, cași eroinele omerice, când se ivia o primejdie, era împresurată de nori, spre a nu fi văzută. In drum spre Noul Pafos cobor undeva într'o subterană, unde printre șterse fresce este iarăș icoana Mariei, cu numele de **Solomoni**, și cu virtuți lecuitoare. Un copac uriaș,ce-și lasă umbra deasupra-i, are crengile încărcate de fire colorate, panglici, pânze — ofrande ale binecredincioșilor.

Pretutindeni Maria, înfățișată singură ori cu Iisus în brațe, în plinătatea frumuseții neasemuite, în atribuții, în tot, a înlocuit pe Afrodita. Această convingere se întărește în mine pe măsură ce înaintez spre mânăstirile mai vechi dinlăuntrul Chiprului : Macherà și Chicu, a căror faimă a străbătut cândva și până la Domnii români, de le-au făcut însemnate

www.dacoromanica.ro

danii. Icoana Mariei din Macherà și-a vădit existența încă din secolul al doisprezecelea prin lumina ce arunca dinlăuntrul unor spinării grele, pe cari le-au tăiat schivnicii cu un cuțit. Deaceea și azi, din cingătoarea Mariei, luxos zugrăvite, atârnă un cuțit cu teaca în argint și nestimate.

Când intru dimineața în biserică, grupuri de femei așteaptă înaintea icoanei. Un călugăr, îmbrăcat de slujbă, înmoae bucăți de bumbac în candelă, apoi le trece de multeori pe icoană, repetând: „Pentru sănătate și pentru mântuire! Pentru sănătate și pentru mântuire!...“ și le dă femeilor, cari pășesc la rând și se închină. Partea de sus a icoanei — cași cealaltă a Mariei, trimeasă Mânăstirii Chicu de Alexe Comnen, Impăratul Bizanțului — rămâne acoperită întotdeauna:

„Așa ni s'a transmis, zice bătrânul egumen Mitrofanis. Și nu îndrăznim a călca tradiția, nici că suntem vrednici a privi cu ochii fața Prea Măritei“. Și tot el îmi face mărturisirea, că Dumnezeu a plăzmuit vietățile de pe uscat, din ape și din aer întru plăcerea și folosința omului; încât lipsește de-aici spiritul ascetic. Călugării se dau nesățioși la carne și la vinuri tari, cu gust aromatic. In Chicu sunt și o seamă de călugărași tineri, cu șalvari negri până jos ca niște rochii, cu scurte cămilăfchi și cu plete mari în vânt, reprezintând pe efebeii de odinioară ai templelor.

Dar amintirea Afroditei stârue legată și de munți, dumbrăvi și ape ale Chipurului. Mă

www.dacoromanica.ro

gândesc în deosebi la mult-pomenita **Fontana Amorosa.** Unde s'o fi găsind ? Aflu că, spre Acamas, promontoriul de apus al insulei, pe lângă Neohori. Poposesc aci în vatra satului și, tălmăcind pe grecește numele, întreb de Fântâna Iubirii. Mai mulți bătrâni se adună la sfat și chibzuesc laolaltă nedumeriți. N'au auzit nicicând de așa ceva. Numără toate fânânile, pe cari le cunosc :

— Avem în apropiere un Izvor al Afroditei, apoi altă fântână ce se cheamă Băile Afroditei...

— Cum sunt acestea ?

Din cuvintele descrierii, înțeleg, că-i tocmai ceeace caut. Și merg înainte pe un măgăruș, dealungul mării de curat safir, cum am văzut-o și în Salamina. Dela un timp aud ape sgomotând. Se ivesc crânguri întregi de mirt alb-înflorit și de oleandru cu buchete mari ; adie în aer îmbătătoare mirezme. Și se deschide colo deodată o stâncă în jumătate-cerc, din care, te miri cum, răsar smochini, întinzându-se deasupra și prelungind umbra bolții de stâncă. Apele curg din multe părți: în guri pline, în șuvițe prelinse, în continuă reveneală de stropi — curg, zvonind a descântec și cad în havuzul cristalin de jos. Raze pătrund sfios, de tremură umezi, și sclipesc ierburile și mușchiul pereților stâncii. E mai mult decât o fântână: și o scăldătoare, vrednică de Afrodita. A intrat în legende și în mituri ca o minune de înviorare și de înoire a iubirilor. Au slăvit-o poeții, din auzite ade-

www.dacoromanica.ro

sea, fără s'o fi văzut. Dar iată, eu am venit și am băut însetat din apa fântânii, și am atins patul verde ce-a legănat cândva trupul ei adorat, stârnitor de patimi și de amoroase priveghiuri cu nimfe și cu fauni ale împrejurimilor. Inchinu-mă ție, zeiță Afrodită ! Dacă, precum socot eu, n'ai părăsit încă deplin aceste locuri; dacă e putere încă în vraja fântânii tale, păstrează-mi neatinsă văpaia dragostei și simțul uimirii neîncetate, și îngădue ca,sorbind în mine cât farmec e împrăștiat în lume, să mă ridic și până la contemplarea divinei tale frumuseți neperitoare !

www.dacoromanica.ro

Mânăstirea Sinai · Aghia Vatos

www.dacoromanica.ro

LA MUNTELE SINAI

www.dacoromanica.ro

La muntele Sinai

Dinspre hotarele de miazăzi ale Palestinei, la Birșeba, unde Abraam a descălecat întâi, începe deșertul — adevăratul deșert cu anevoințele, primejdiile și farmecele sale nenumărate. Pe măsură ce-l străbat, bag de seamă, că-și schimbă uniformitatea : nu mișcă nisipul, nu se ridică în dune călătoare ca prin largul Saharei ; e mai așezat, bea la răstimpuri și din apa ploilor binefăcătoare, cât se acoperă în tufe și în copăcei schirciți. Lipsește însă viața. Doar vreo gazelă tresare înainte-mi, gonind sperioasă; ori vreo cămilă singuratică, scăpată și ea din cătușele stăpânirii. Crezi, că nu mai sunt oameni pe fața pământului. Rar, la mari depărtări, întâlnești sălașuri, date părăsirii, la margini de izvoare sălcii, cari totuș au puterea să ție în ființă pâlcuri de eucalipți și palmieri, cum este hanul din Bir-El-Hassana, unde rămân la popas. Câtu-s de plăcute și neuitate clipele înserării în pustiu ! Adierile proaspete mângâe după asfințit ; însă, cu înaintarea nopții, frigul

www.dacoromanica.ro

crește simțitor. Și contrastul față de arșița zilei e neașteptat; cum neașteptate sunt multe câte întâmpină călătorul venit în atingere cu natura volnică, neîntinată de grămădirile omenești.

Pornit la drum de mânecate, văd numeroși tamariști, punctați cu boabe albe. Aceasta-i mana, trimeasă de hrană Iudeilor. Oprim s'o culegem. In felul gomei, are gust dulce. Arabii o folosesc drept miere. Se topește la ivirea soarelui, care treptat sue și umple văzduhul. Ard sub el întinderile galbene, asupră-le adaugă sirocul bătăi înflăcărate, iar din jocul razelor încep a izvodi nălucirile. Doamne, câte minunății! Aci bălți cristaline cu ostroave înlăuntru, aci râuri iuți, aci talazuri curgând spumegoase. Tremură în zări și se mută împreună cu noi. Iar, când încetează și întindem cortul de noapte, o nouă arătare nebănuită: mii și mii de berze stau rânduite una lângă alta; în trecere au coborât obosite la hodină. Veghiez către ziuă să le pot surprinde sborul. Intâi o larmă de aripi scuturate, apoi în șir pleacă sub lumina zorilor. Cunosc bine locurile de hrană și apele, unde vor poposi în cale; și, ajunse peste mări, se vor despărți, fiecare la cuibul vechiu.

Cum scapătă ele, de cealaltă parte albăstrește înainte-ne golful Suez. Lăsând în drepta canalul, mergem către Aiun-Musa, adică Izvoarele lui Moise, unde a fost cândva întâiul mas al Iudeilor, scăpați de jugul faraonic; și unde Miriam, profeteasa, eșind în ca-

www.dacoromanica.ro

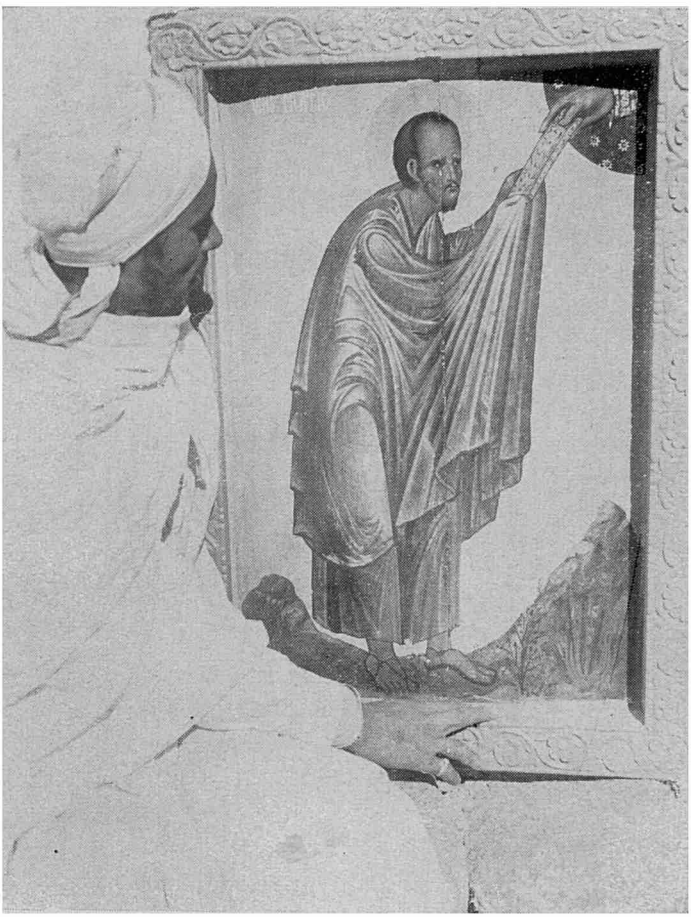

Icoană în peştera Sfântului Ilie: Moise primind decalogul din mâna lui Dumnezeu

www.dacoromanica.ro

pul femeilor cu timpane și cu dansuri, a intonat cântecul ei de izbândă. După treizeci și trei veacuri de atunci, crește și acum palmierul din apele țâșnitoare ale nisipului.

De-aici, însă, drumul continuă în sterpă momotonie. Umbli necontenit fără chip de apărare împotriva soarelui dogoritor. Capătă înțeles expresia lui Isaia, care, prevestind o stare de fericire, spune că omul va fi „ca umbra unei stânci pe un pământ deșert". Chiar și stufișul Amara, ce-l nimerim după lungi osteneli, are apa sărată. Pe dreptate murmurau Israeliții ; dar Moise, ba cu vorba, ba cu toiagul miraculos, i-a potolit, aducându-i la Elim, Garandel de astăzi, care, prin verdeața și izvoarele-i dulci, e firesc să atragă oamenii și cămilele însetate ale pustiului.

Mai departe încep munții neobișnuit alcătuiți, impunători în uscăciunea lor pietroasă. Când și când își apropie umerii, ai zice întăriturí de castele uriașe. Mergând sub ei, dau mereu în vaduri ascunse, din cari un timp mi se pare că nu-i eșire — așa, până la Abu-Zemina, pe Marea Roșie, bogată în mărgeanuri. Și ce frumusețe de scoici la țărm ! Incă și pietricelele, pe cari calc, sunt agate și onixuri și cristale în bucăți — fărâme ale munților învecinați, strălucitori de culoare : negri, albi, arămii. Indărâtu-le, adânc, se află zăcăminte de manganez și de cupru ale străvechilor Egipteni, mărturisite nouă prin monumente și inscripții și prin rămășițele unui templu în-

www.dacoromanica.ro

chinat zeiței Hator, stăpâna turcoazelor, scoase odinioară.

Moise avea știință de acestea. Venise în partea locului, de-și luase soție pe Zipora, fiica preotului medianit; încât apoi, spre a feri pe Israeliți de străjile minelor egiptene, o luase mai jos, pe valea Feiran, în care pătrundem și noi acuma. Ci anevoe se face înaintarea. Cămila e neprețuită călăuză; totuș, până să mă deprind cu legănatul ei, simt dureri în spate. Mai cade și noaptea. Nu pot urmări înainte rătăcirile iudeice. Aud numai bănuiala: „Pe unde urcăm, vor fi fost luptele cu Amalechiții..." Noroc de o lună plină ce avem. La un timp răsare drept asupra unui vârf, lăsând printre coastele netezi ale munților ca o intrare pe tărâmul de basme. Trec, fără să iau aminte. Palmieri și stânci se amestecă în lumină. Dinaintea unor ziduri înalte mă opresc. Mânăstirea, negreșit! Dar nu sunt nici câini să latre. Sus pe terasă ies doi inși în rase, făcând și ei parte oarecum din întreaga fantasmagorie. Sințimântul irealității mă stăpânește și dupăce coboară să-mi deschid o portiță acoperită cu plăci de fier, și-i urmez pe încă două portițe la fel și pe ganguri și scări sucite — până la stăreție, unde și alte obraze călugărești apar, de-mi urează bun sosit și mă poftesc la culcare.

Dimineața, eșit în tindă, caut să mă dumiresc. Chiar asupra mânăstirii domină Muntele Sinai, la care s'au tras din vechi timpuri numeroși anahoreți. Și cu multă evlavie au

www.dacoromanica.ro

ridicat ei altare de consfințire ale diferitelor episoade biblice, cum sunt: Moise întâlnind pe fetele preotului Jethro și rugul arzând de un foc nemistuitor. Mai târziu, năpăstuiți de păgâni, s'au rugat împăratului Justinian, care le-a durat mânăstirea în chip de fortăreață.

Arhiepiscopul de astăzi, Porfirios, blând și vărsat în ale bisericii, mă plimbă prin toate încăperile, grămădite una într'alta. Aci, sub chiliile de oaspeți, Paraclisul Sfântului Prodrom — după o însemnare, ctitoria lui Alexandru Voevoda, Principele Valahei, care a făcut și alte danii mânăstirii în anul 7084 dela zidirea lumii; colo biblioteca faimoasă; și, mai jos, afundată în pământ, biserica însăși, având lemnul intrării sculptat cu răbdătoare finețe bizantină, iar deasupra-i în slove grecești: „Această este poarta, pe care numai drepții vor intra". Din bune vremi ale Bizanțului datează și stâlpii înăuntru, șir îndoit de câte șeapte; numai că o nepricepere târzie călugărească i-a vopsit în alb și verde spre a părea cât mai noui. Și multă aurărie scumpă atârnă din coperișul fără cupolă.

„Mâine avem slujbă deosebită, îmi zice Arhiepiscopul Porfirios, numai să te poți scula..."

Inainte chiar de mijitul zilei aud toaca și apoi clopotele. Și mă strecor lângă altar, în ceeace se cheamă **Aghia Vatos**, unde călugării pășesc desculți și mă roagă să fac aidoma; că n'a strigat odată Iehova din mijlocul rugului

www.dacoromanica.ro

aprins : „Moise, Moise ! Și el a răspuns : Iacă-mă ! și Domnul i-a vorbit : Nu te apropia aici, scoate-ți încălțămintele tale din picioare, că locul, pe care stai, este pământ sfânt“ ?

Un rotogol de-argint înseamnă rugul cu pricina. Alături e înmormântată Sfânta Ecaterina, ale cărei moaște le-au purtat îngerii pe unul din vârfurile Sinaii. Și, dacă le-au găsit călugării, au căutat să le mute cu cinste și alaiu spre biserică. Și s'a întâmplat, că însetaseră grozav ei pe drumuri uscate, de-au căzut în rugăcuni la pământ. Și curând, iată, o păturniche a bătut din aripi asupră-le și i-a stropit cu apă. Au înțeles atunci călugării și, urmând sborul păsării, au găsit un izvor ce-l numesc încă Izvorul Păturnichii.

După nămezi încep urcarea muntelui—trei mii și o sută de trepte săpate în stâncă ; și, după fiecare, priveliștea nu-i aceiaș : mânăstirea își desfășoară tot mai mult cadrul, pe vremece în față alte perspective ispitesc. Intr'un loc dau de un paraclis al Sfintei Marii ce-și are deasemeni legenda. Infometați odată călugării, au hotărât să închidă mânăstirea și-au pornit la munte pentru cea din urmă slujbă; când o femee le-a eșit în cale : „Dece plecați, că vă sosește hrana !“ Cum a zis și s'a făcut nevăzută — lucru de care s'au mirat foarte călugării. Și, întorși înapoi, au văzut intrând în mânăstire cămile încărcate cu grâne. Cine putea fi necunoscuta decât Fecioara Maria ?

Mai sus de paraclis vin două arcuri în pia-

www.dacoromanica.ro

Muntele Sinai

www.dacoromanica.ro

tră, sub cari alteori erau spovediți pelerinii, spre a purcede cu suflet curat înainte. Acum drumul, cotind puțin, se îngustează între stânci și prăvălișuri ; iar la capăt, deasupra curmăturii seci, apare neașteptat și solitar un chiparos. Decât amar de timp o fi stând acolo și-o fi visând el de tovărășii verzi ! Când mă apropiu, în preajmă-i se face plaiu întins cu o schivnicie al cărei ziditor a scris la intrare: „Azi a mea, mâine a altuia și a oricăruia". In stânga e și peștera Sfântului Ilie, din vremea fugii sale și părăsirii Iudeii, unde se dărâmau altarele și se omorau profeții.

Incă puțin și mă aflu pe creștetul Muntelui Sinai — o clipă unică ce nu se aseamănă cu alta în viață. Cât străbat ochii, întregul turnat în granit, sub întârziate văpăi ale sfințitului. Munți grei după munți stau încremeniți în măreția lor de purpură. Tăcerea, care m'a izbit în tot drumul, aici e desăvârșită, nefiresc de copleșitoare. Nimic nu mișcă, nici-o vietate. Singur vântul, și în el recunosc vocea lui Dumnezeu, spunându-mi, că dincolo de marginile vieții stârue noianul misterului necuprins ; iar dincoace, pentru buna liniște dintre bieții oameni vremelnici, se cer numai câteva simple învățături, totdeauna aceleași — nu cum le-a întocmit Moise. Avea el încă mult din sgura primitivă, spre a fi putut prinde cu adevărat înțelesul grăirii Dumnezeești.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

		Pagina
1.	Intâiele zile la Ierusalim	11
2.	Hebron	25
3.	La Betlehem	33
4.	Spre Marea Moartă	41
5.	La Mar-Saba	49
6.	Dincolo de Iordan	57
7.	Mânăstirea Crucii	67
8.	Spre Nazaret	75
9.	Getsemani	83
10.	Sfântul Mormânt	91
11.	Emmaus	99
12.	Pe muntele Carmel	107
13.	La mormântul Sfântului George	115
14.	Colonii Evreești în Palestina	123
15.	Damasc	133
16.	In țara lui Adonis	141
17.	Famagusta	149
18.	Pafos	159
19.	La muntele Sinai	167

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro